

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΟΡΟΥ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΑ ΑΓΡΑΦΑ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΛΕΠΙΑΝΩΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ»**

**Ντόκας Χαράλαμπος
(ΑΜ 9980201200145)**

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Παπακώστας Χρήστος

ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

© Coryright
Ντόκας Χαράλαμπος
Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Εθνικής Αντιστάσεως 41, 172 37, Δάφνη, Αθήνα

ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΑ ΑΓΡΑΦΑ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΛΕΠΙΑΝΩΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη του παραδοσιακού χορού στα πλαίσια διάφορων δρώμενων και εθίμων με άξονες το κύκλο της ζωής και του χρόνου, στα Λεπιανά Ευρυτανίας. Πιο συγκεκριμένα η εργασία στοχεύει στο μουσικό αλλά και χορευτικό ρεπερτόριο κάθε περίπτωσης χωριστά, και τις αλλαγές που δέχθηκαν τα δύο αυτά στοιχεία με την πάροδο των χρόνων. Μερικοί από τους χορούς που αναφέρονται όπως και διάφορα έθιμα της περιοχής ανήκουν στην «πρώτη» και «δεύτερη» ύπαρξη, θεωρία η οποία βρίσκει εφαρμογή στην ερευνά μας. Το υλικό το οποίο χρησιμοποιήθηκε στην παρακάτω έρευνα προέρχεται από πρωτογενής πηγές όπως συνεντεύξεις κατοίκων και δευτερογενής δηλαδή βιβλιογραφικές αναφορές. Για την καταγραφή των χορών χρησιμοποιήθηκε το σύστημα του Laban (Labanotation), και για την ανάλυσή τους η δομικό-μορφολογική και τυπολογική μέθοδος. Στην περιοχή των Λεπιανών Ευρυτανίας και στα περίχωρα δεν έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα κάποια επίσημη έρευνα όσον αφορά τον παραδοσιακό χορό. Οι πληροφορίες μέχρι στιγμής που έχουμε είναι μόνο από βιβλιογραφικές αναφορές, άρθρα κ.α. για τη μουσική και χορευτική παράδοση. Στην παρούσα εργασία επιχειρείται μια προσέγγιση στο μουσικοχορευτικό ρεπερτόριο της περιοχής μέσα από την έρευνα μας σε ήθη, έθιμα και δρώμενα του χωριού. Μερικά από αυτά είναι τα Ξεφλουδίσματα, το πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων, ο παραδοσιακός γάμος και άλλα που γίνεται εκτενέστερη αναφορά στην εργασία. Τέλος, γίνεται επεξεργασία των χορών που προκύπτουν από περιστάσεις που χορεύαν ο κόσμος όσον αφορά τα χαρακτηριστικά στοιχεία, ιστορικά στοιχεία αλλά και διάφορες μορφές που συναντάμε τον καθένα χωριστά.

Λέξεις-κλειδιά: παραδοσιακός χορός, Λεπιανά, κύκλος ζωής, κύκλος χρόνου, μουσικοχορευτική παράδοση, έθιμα, δρώμενα, παραδοσιακός γάμος

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη.....	σελ i
Πίνακας Περιεχομένων.....	σελ ii
Κατάλογος Πινάκων.....	σελ v
Κατάλογος Εικόνων.....	σελ v
Κατάλογος Σχημάτων.....	σελ vi
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 1
1.1. Τοποθέτηση του προβλήματος.....	σελ. 1
1.2. Σκοπός της εργασίας.....	σελ. 2
1.3. Σημαντικότητα και περιορισμοί της εργασίας.....	σελ. 3
1.4. Δομή της εργασίας.....	σελ. 3
II. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	σελ. 5
2.1. Η έννοια του ελληνικού παραδοσιακού χορού.....	σελ. 5
2.2. Η έννοια της «πρώτης» και «δεύτερης» ύπαρξης στον παραδοσιακό χορό.....	σελ. 6
2.3. Η έννοια του «αυτοσχεδιασμού».....	σελ. 8
III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	σελ. 9
3.1. Ποιοτική εθνογραφική έρευνα.....	σελ. 9
3.2. Σημειογραφικό σύστημα Laban (Labanotation) – Μορφολογική ανάλυση.....	σελ. 10
IV. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.....	σελ. 14
4.1. Γεωγραφική θέση.....	σελ. 14
4.2. Ονομασία χωριού – Σημερινός οικισμός.....	σελ. 15
4.3.1. Τοπωνύμια.....	σελ. 19
4.3.2. Οθωμανική περίοδος.....	σελ. 21

4.4. Πληθυσμός και Οικονομία.....σελ.	23
4.5. Κοινωνικός και Πολιτιστικός βίος.....σελ.	26
V. ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ.....σελ.	28
5.1. Κύκλος του χρόνου.....σελ.	28
5.1.1. Απόκριες και Καρναβάλι.....σελ.	28
5.1.1.2. Η Αποκριά στα Λεπιανά.....σελ.	28
5.1.2. Το Πάσχα.....σελ.	32
5.1.3. Τα Ξεφλουδίσματα ή Ξεφλουδίσια.....σελ.	37
5.1.4. Το πανηγύρι του Αγίου Δημητρίου.....σελ.	42
5.1.5. Το πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων.....σελ.	47
5.1.5.1. Το πανηγύρι από το 1920 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990.....σελ.	48
5.1.5.2. Το πανηγύρι από το 2000 μέχρι και σήμερα.....σελ.	55
5.2. Κύκλος της ζωής.....σελ.	57
5.2.1. Ο Γάμος στον ελλαδικό χώρο.....σελ.	57
5.2.2. Ο Γάμος στα Λεπιανά.....σελ.	57
5.2.2.1. Το προξενιό.....σελ.	57
5.2.2.2. Τα αρραβωνιάσματα.....σελ.	59
5.2.2.3. Προετοιμασίες για τον γάμο.....σελ.	61
5.2.2.4. Έθιμα μετά τα στέφανα.....σελ.	70
VI. ΜΟΥΣΙΚΟΧΟΡΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ.....σελ.	76
6.1. Κλειστός ή Μαζωχτικός.....σελ.	76
6.2. Τσάμικο.....σελ.	84

6.3. Στα τρία ή Απολ(υ)τός.....σελ.	86
6.4. Συρτός και Καλαματιανός.....σελ.	88
6.5. Αρβανίτικος.....σελ.	91
6.6. Καραγκούνα ή Σβαρνιάρα.....σελ.	93
VII. ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....σελ.	96
VIII. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....σελ.	97
IX. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.	100
ΠΧ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....σελ.	104
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι – Βιογραφικά πληροφορητών.....σελ.	104
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ- Τα τραγούδια των Λεπιανών.....σελ.	106

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.1: Χαρακτηριστικά πρώτης και δεύτερης ύπαρξης.....	σελ. 8
Πίνακας 3.1: Πέντε διαστάσεις της κίνησης.....	σελ. 11
Πίνακας 3.2: Βασικές πληροφορίες ορθογώνιου παραλληλόγραμμου	σελ. 11
Πίνακας 3.3: Δομικά επίπεδα χορού.....	σελ. 12
Πίνακας 3.4: Οι δυνατότητες σύνθεσης κινητικών μοτίβων στον ελληνικό παραδοσιακό χορό, με βάση τους «δείκτες στήριξης».....	σελ. 13
Πίνακας 4.1: Τα έτη απογραφής και οι κάτοικοι αντίστοιχα από το αρχείο Στατιστικής Υπηρεσίας Ευρυτανίας.....	σελ. 24

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 4.1: Τα Λεπιανά Ευρυτανίας στον χάρτη.....	σελ. 15
Εικόνα 4.2: Η κοινοτική περιφέρεια των Λεπιανών.....	σελ. 17
Εικόνα 4.3: Άποψη των Λεπιανών Ευρυτανίας.....	σελ. 19
Εικόνα 4.4: Τα χωριά του πρώην Δήμου Ασπροποτάμου.....	σελ. 23
Εικόνα 4.5: Λεπιανίτες στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων.....	σελ. 25
Εικόνα 5.1: Λεπιανίτες την περίοδο Αποκριών.....	σελ. 30
Εικόνα 5.2: Ομαδικό Πάσχα στη πλατεία του χωριού το 1983.....	σελ. 35
Εικόνα 5.3: Το έθιμο των Ξεφλουδισμάτων ως αναπαράσταση στα πλαίσια πολιτιστικών εκδηλώσεων του χωριού.....	σελ. 38
Εικόνα 5.4: Η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, έτος ανέγερσης 1961.....	σελ. 43
Εικόνα 5.5: Ο άντρας κρατάει την γυναίκα του η οποία σέρνει τον χορό...σελ.	45
Εικόνα 5.6: Φωτογραφία από το πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων.....	σελ. 48
Εικόνα 5.7: Χορευτικό συγκρότημα στο πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων το 1999.....	σελ. 50
Εικόνα 5.8: Ορχήστρα σε καφενείο στο πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων.σελ.	53
Εικόνα 5.9: Στιγμιότυπο από γάμο στα Λεπιανά.....	σελ. 65
Εικόνα 5.10: Λεπιανίτες και από τα γύρω χωριά χορεύουν σε γάμο.....	σελ. 68
Εικόνα 5.11: Μετα το τέλος του μυστηρίου του γάμου το 1967.....	σελ. 70
Εικόνα 5.12: Στιγμιότυπο από γλέντι σε σπίτι στα πλαίσια ενός γάμου.....	σελ. 72

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 6.1: Σημειογραφική καταγραφή Κλειστού ή Μαζωχτικού.....σελ.	83
Σχήμα 6.2: Σημειογραφική καταγραφή Τσάμικου με τρίαράκια (α) και με απλές μετακινήσεις(β).....σελ.	85
Σχήμα 6.3: Σημειογραφική καταγραφή Συρτού στα τρία.....σελ.	87
Σχήμα 6.4: Σημειογραφική καταγραφή Συρτού.....σελ.	89
Σχήμα 6.5: Σημειογραφική καταγραφή Καλαματιανού.....σελ.	90
Σχήμα 6.6: Σημειογραφική καταγραφή Αρβανίτικου.....σελ.	92
Σχήμα 6.7: Σημειογραφική καταγραφή Καραγκούνας με την μορφή Συρτού στα δύο.....σελ.	94
Σχήμα 6.8: Σημειογραφική καταγραφή Καραγκούνας με την μορφή Συρτού.....σελ.	95

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Τοποθέτηση του προβλήματος

Οι αγροτικές παραδοσιακές κοινωνίες παρουσιάζουν μια πολύπλευρη και ταυτόχρονα ιδιαίτερη πτυχή, όσον αφορά τον τρόπο ζωής και τα πολιτισμικά τους στοιχεία. Όμως ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος είχε μεγάλο αντίκτυπο σε αυτές μεταβάλλοντας πολλά από τα στοιχεία αυτά. Κάποια από τα στοιχεία που δέχθηκαν αρκετές αλλαγές στην μεταπολεμική περίοδο ήταν ο χορός και το τραγούδι. Ο χορός αποτελεί ένα από τα βασικότερα μέσα έκφρασης και επικοινωνίας των παραδοσιακών κοινωνιών και αξία που συνδέει το παρελθόν με το παρόν με έναν τρόπο δυναμικό. Παρόλαυτα μετά από πολλές και μεγάλες αλλαγές στις αγροτικές κοινωνικές ομάδες, σημαντικά στοιχεία του πολιτισμού τους όπως είναι ο χορός και το τραγούδι διατηρούν τα ιδιαίτερα-αυθεντικά γνωρίσματά τους.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η μελέτη του χορού και των συνακόλουθων πρακτικών του, της κοινότητας Λεπιανών Ευρυτανίας, στα Ευρυτανικά Άγραφα. Μέσα από τη μελέτη της κοινότητας αυτής αναδεικνύεται η πολιτισμική ταυτότητα και της ευρύτερης περιοχής. Πιο συγκεκριμένα η έρευνα πραγματοποιείται στη μελέτη εθίμων και δρώμενων όσον αφορά το κύκλο του χρόνου αλλά και της ζωής. Η περιοχή παρουσιάζει μια ποικιλότητα στο μουσικοχορευτικό της ρεπερτόριο λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της αλληλεπίδρασή της με γειτονικές περιοχές και κατοίκους αυτών, και για αυτό θα επιχειρήσουμε μια πολύπλευρη προσέγγιση του φαινομένου αυτού.

Οι λόγοι που με οδήγησαν να ασχοληθώ με το κομμάτι του ελληνικού παραδοσιακού χορού και ειδικότερα της επιτόπιας έρευνας στο τόπο καταγωγής μου, ήταν αρκετοί. Πρώτα από όλα το ενδιαφέρον μου και η ενασχόλησή μου με αυτόν από μικρή ηλικία. Ταυτόχρονα η ενασχόληση του πατέρα μου με την παράδοση του τόπου, το τραγούδι, την μουσική, το χορό, τη συλλογή διάφορων λαογραφικών στοιχείων, παραδοσιακών φορεσιών και άλλων. Ο ίδιος ασχολείται εδώ και χρόνια, μέχρι και σήμερα με τον παραδοσιακό χορό συμμετέχοντας ενε-

γά στα δρώμενα της περιοχής και διδάσκοντας σε τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους ελληνικό παραδοσιακό χορό.

Από τους πιο σημαντικούς όμως λόγους για τους οποίους έκανα αυτή την επιλογή μου ήταν ο πολιτισμικός «θησαυρός» της περιοχής αυτής. Εως και σήμερα δεν έχει πραγματοποιηθεί καμιά έρευνά στην περιοχή αυτή όσον αφορά το τραγούδι και τον χορό. Η περιοχή διατηρεί την αυθεντικότητα της, την πολιτισμική της ταυτότητα, έπειτα πολλά ιστορικά γεγονότα και επιρροές από γειτονικές περιοχές λόγω και της γεωγραφικής της θέσης. Επιπλέον γνωρίζουμε ότι ο χορός αποτελεί μέχρι και σήμερα κυρίαρχο μέσο έκφρασης και επικοινωνίας των μελών αυτής της μικρής κοινότητας. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε και ένα από τους πιο κυρίαρχους λόγους έρευνας μου σε αυτό το «ζωντανό» στοιχείο της παράδοσης.

Η πρώτη μου επαφή με την επιτόπια έρευνα ήταν στα πλαίσια της ειδίκευσης μου στον Ελληνικό Παραδοσιακό Χορό, στην περιοχή του Πωγωνίου Νομού Ιωαννίνων, τον Απρίλιο του 2016. Η γνωριμία μου εκεί με άτομα που ασχολούνται με τον χορό, η αυθεντική γνώση, οι βιωματικές τους εμπειρίες αποτέλεσαν ισχυρό κίνητρο να ασχοληθώ με την παρούσα έρευνά. Τέλος, η παρουσία του χορού στο φυσικό του περιβάλλον, εκεί που επιβιώνει ως πρώτη ύπαρξη και παρέχει όλα τα αυθεντικά του στοιχεία, λειτούργησε καταλυτικά στην επιλογή μου.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον κ. Παπακόστα Χρήστο για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και την συνεχήs καθοδηγητική βοήθεια που μου παρείχε. Επίσης θέλω να ευχαριστήσω την κ. Κουτσούμπα Μαρία μου από την αρχή της ειδίκευσής μου ήταν και είναι πάντα δίπλα μας σε ότι χρειαστούμε.

1.2. Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει την πολιτισμική ταυτότητα της περιοχής των Λεπιανών Ευρυτανίας. Πιο συγκεκριμένα στην παρούσα εργασία επιχειρείται μια πολύπλευρη προσέγγιση της μουσικοχορευτικής παράδοσης του

τόπου. Αυτό γίνεται μέσα από την αναδρομή σε ήθη και έθιμα της περιοχής, με άξονα τον κύκλο της ζωής και του χρόνου, από τα οποία μερικά δεν υπάρχουν σήμερα παρά μόνο ως αναβίωση πολλών από αυτών. (αναφορές από 1920-1990). Μέσα από την έρευνα στα έθιμα, γίνεται καταγραφή των χορών και της μουσικής παράδοσης που εμφανίζονται σε κάθε περίπτωση χωριστά στην περιοχή.

1.3. Σημαντικότητα και περιορισμοί της εργασίας

Η σημαντικότητα αυτής της εργασίας έγκειται στο γεγονός ότι συμβάλει στην ανάδειξη και διάσωση της μουσικοχορευτικής παράδοσης της περιοχής, η οποία χαρακτηρίζεται από ποικιλία χορών και τραγουδιών. Επιπλέον, συμβάλλει και στην ανάδειξη των διάφορων εθίμων και δρώμενων του χωριού, μερικά από τα οποία σήμερα έχουν εξαφανισθεί. Όπως σε κάθε επιστημονική έρευνα έτσι και σε αυτή υπήρχαν περιοριστικοί όροι όσον αφορά το πεδίο έρευνας και τους στόχους. Η έρευνα πραγματοποιείται στο χωριό Λεπιανά Ευρυτανίας, στην οποία δεν έχει πραγματοποιηθεί άλλου είδους έρευνα για την χορευτική και την μουσική παράδοση παρά μόνο ελάχιστες βιβλιογραφικές αναφορές. Όπως για το μουσικοχορευτικό ρεπερτόριο έτσι και για τα έθιμα και δρώμενα δεν έχει γίνει παρόμοια έρευνα. Η έρευνα υλοποιήθηκε από τον Νοέμβριο του 2016 μέχρι και τον Μάρτιο του 2017. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της παρατήρησης καθώς και αυτή της επιτόπιας έρευνας, οι οποίες συνιστούν από τις πιο συνηθισμένες διαδικασίες που χαρακτηρίζουν την ποιοτική έρευνα. Οι πρωτογενείς πληροφορίες προκύπτουν από στοχευμένες συνεντεύξεις με κάτοικους του χωριού και διασταυρώνονται αρκετά με βιβλιογραφικές αναφορές και άρθρα, τα οποία αποτέλεσαν δευτερογενής πηγές.

1.4. Δομή της εργασίας

Η συγκεκριμένη εργασία χωρίζεται σε 10 κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο τοποθετείται ο προβληματισμός, αναφέρεται ο σκοπός της εργασίας, η σημαντικότητα της καθώς και οι περιορισμοί για την διεξαγωγή της έρευνας και η ανάλυση των αποτελεσμάτων. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε έρευνες που

έχουν πραγματοποιηθεί όσον αφορά τον ελληνικό παραδοσιακό χορό και τα δύο είδη ύπαρξής του. Στο τρίτο αναφέρεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την διεξαγωγή της έρευνας και άλλοι μέθοδοι ανάλυσης. Το τέταρτο περιλαμβάνει γενικές πληροφορίες για την κοινότητα. (π.χ. ιστορικά, γεωγραφικά στοιχεία). Στο πέμπτο κεφάλαιο παρατίθενται οι πληροφορίες από την έρευνα όσον αφορά τα έθιμα και δρώμενα των κατοίκων με άξονα τον κύκλο της ζωής και του χρόνου. Στο έκτο γίνεται επεξεργασία και ανάλυση των χορών που προκύπτουν από το τέταρτο κεφάλαιο με το σύστημα καταγραφής του Laban και της μορφολογίας των χορών. Το έβδομο περιλαμβάνει θέματα για συζήτηση ενώ στο όγδοο γίνεται ανακεφαλαίωση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων αλλά και προτάσεις για συζήτηση γύρω από αυτά. Τέλος, το ένατο κεφάλαιο περιλαμβάνει την σχετική βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε ενώ το δέκατο παραρτήματα που αφορούν τις βιογραφίες πληροφορητών αλλά και τραγούδια της περιοχής.

II. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1. Η έννοια του ελληνικού παραδοσιακού χορού

Με τον όρο παράδοση εννοούμε τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού, που μεταδίδονται από την μια γενιά στην άλλη και στηρίζονται κυρίως στην ανωνυμία και στην προφορικότητα, στην συλλογική μνήμη, στον κοινωνικό έλεγχο, στην συλλογική επεξεργασία και διάδοση και υπόκεινται σε δημιουργική αξιοποίηση (Δαμιανάκος, 1984:59, Δήμας 2010:18) Η έννοια λοιπόν της παράδοσης και της πολιτισμικής μας κληρονομιάς, μας παραπέμπει άμεσα στο παρελθόν, στα στοιχεία εκείνα του πολιτισμού, τα οποία υπάρχουν σε όλες τις κοινωνίες και μεταδίδονται από την μία γενιά στην άλλη (Σμπόνιας, 1999:129)

Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού είναι ο ελληνικός λαϊκός παραδοσιακός χορός συνοδευόμενος με την μουσική και το τραγούδι (Γουλιμάρης, 1997:1) Ο ελληνικός παραδοσιακός χορός ως πολιτισμική μορφή που διαμορφώνει και διαμορφώνεται από το πολιτισμικό γίνεσθαι μέσα από μια αδιάκοπη διαλεκτική σχέση, συνιστά ένα είδος πολιτισμικής γνώσης προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο την δυνατότητα για κατανόηση της πολιτισμικής ποικιλίας που απαντάται στον ελλαδικό χώρο όσον αφορά την κίνηση, τη μουσική, το λόγο, το τρίπτυχο δηλαδή που τον συνιστούν (Κουτσούμπα, 2004, Κουτσούμπα 2010:107) Ο χορός και από αυτή την θεώρηση αποκαλύπτει την ρευστότητα αλλά και δυναμική που τον διακατέχει.

Στην περίπτωση του ελληνικού παραδοσιακού χορού τίθενται δύο έννοιες, οι οποίες έχουν απασχολήσει πολλούς μελετητές και βρίσκουν κυρίως εφαρμογή στις ελληνικές παραδοσιακές κοινωνίες. Οι έννοιες αυτές είναι της «πρώτης» και «δεύτερης» ύπαρξης. Σε αυτές τις δύο έννοιες θα προσπαθήσουμε να δώσουμε ένα ορισμό παρακάτω και να τις συσχετίσουμε με την περίπτωση κοινότητας που μελετάμε.

2.2. Η έννοια της «πρώτης» και «δεύτερης» ύπαρξης στο παραδοσιακό χορό

Κάνοντας λόγο για την «πρώτη» ύπαρξη του χορού η καλύτερη προσέγγιση όσον αφορά τον ορισμό του είναι η εξής «Ο ελληνικός λαϊκός παραδοσιακός χορός, όπως και κάθε λαϊκή πολιτισμική δημιουργία, έχει ως φορέα την «τοπική συμβιωτική ομάδα» (Δαμιανάκος, 1984:57) και ως περιβάλλον την παραδοσιακή κοινωνία, δηλαδή μία κοινωνία αγροτική και κλειστή κατά βάση, η οποία χαρακτηρίζεται από «συλλογικότητα και ανωνυμία η προφορικότητα» συνιστά τον κύριο τρόπο μετάδοσης γνώσεων από γενιά σε γενιά» (Δαμιανάκος, 1984:59, στο Κουτσούμπα, 2010:101-102). Εδώ λοιπόν μπορούμε να ταυτίσουμε την «τοπική συμβιωτική ομάδα» με την «πρώτη» ύπαρξη του χορού. Επιπλέον όσον αφορά την «πρώτη» ύπαρξη είναι μια μορφή χορού που ζει ακόμη και σήμερα σε παραδοσιακές κοινότητες και διατηρεί την γνησιότητα του στην λειτουργία και το τρόπο μετάδοσής του. Η μορφή αυτή μετασχηματίζεται και αλλάζει περιεχόμενο με την πάροδο των χρόνων (Πραντσιδής, 2004)

Από την άλλη πλευρά, ένα διαφορετικό πόλο συγκροτεί η «δεύτερη» ύπαρξη του χορού. Η αστικοποίηση στην Ελλάδα που ξεκίνησε με την βιομηχανική επανάσταση, η οποία έχει τις ρίζες της από το εξωτερικό, έφερε μεγάλες αλλαγές στις μικρές αυτές αγροτικές παραδοσιακές κοινότητες που αναφέρθηκαν προηγουμένως. (Κουτσούμπα, 2010) Η αλλαγή αυτή χρονολογικά συμπίπτει με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου έπειτα και μετά παρατηρείται μεγάλη κίνηση του ελλαδικού πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η επαφή αυτή του αγροτικού πληθυσμού με τον αστικό τρόπο ζωής οδήγησε στην μεταβολή δεδομένων, αξιών αλλά και της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Δεν θα μπορούσε να μην επηρεαστεί και ο ελληνικός λαϊκός παραδοσιακός χορός, ο οποίος αποκτά περισσότερο χαρακτήρα ψυχαγωγικό και εμπορευματικό, ενώ ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας που ήδη προϋπήρχε μετασχηματίζεται με συγκεκριμένες εκπαιδευτικές διαδικασίες. (Κουτσούμπα, 2011 στο Κουτσούμπα, 2010:102)

Ο κόσμος που εγκαταστάθηκε στα αστικά κέντρα από τις αγροτικές κοινωνίες ένιωθε την ανάγκη να κρατάει επαφή με τον τρόπο ζωής που είχε αφήσει πίσω του. Με έμμεσο τρόπο να κρατήσει επαφή με τον τόπο καταγωγής και να

μεταδώσουν στις νέες γενιές όσα κληρονόμησαν από τους προγόνους τους. Έτσι όσον αφορά τον ελληνικό παραδοσιακό χορό, η δημιουργία συλλόγων αρχικά και μετέπειτα η διδασκαλία του χορού σε αυτά ήρθε σαν φυσικό επακόλουθο. (Πραντσίδης, 2004)

Παράλληλα με την διδασκαλία των παραδοσιακών χορών κάθε τύπου από τους συλλόγους, δόθηκε και η ευκαιρία στον κόσμο να χορεύουν σε παραστάσεις, με απώτερο σκοπό καμιά φορά την ανάδειξη της πολιτισμικής τους παράδοσης σε τρίτους. (Πραντσίδης, 2004) Εδώ η επιβίωση του ελληνικού παραδοσιακού χορού μέσω παραστάσεων σε νέες συνθήκες, ξεκομμένος από το φυσικό του περιβάλλον και η αναβίωση εθίμων ταυτίζεται με την έννοια της «δεύτερης» ύπαρξης του χορού. Τέλος, αρκετοί είναι οι μελετητές του ελληνικού λαϊκού παραδοσιακού χορού, οι οποίοι ταυτίζουν την «δεύτερη» ύπαρξή του με τον όρο φολκλορικός χορός. (Μερακλής, 1989, Ράφτης, 1985, Πραντσίδης 2004)

Συγκρίνοντας τις μορφές όσον αφορά τη χορευτική πράξη, «πρώτης» και «δεύτερης» ύπαρξης του χορού παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Η «πρώτη» ύπαρξη χορού αποτελεί αναπόσπαστο μέρος όλων των κάτοικων των αγροτικών κοινοτήτων. Εδώ ο χορός μαθαίνεται βιωματικά, δηλαδή τα άτομα μαθαίνουν να χορεύουν από μικρά σε πανηγύρια, γλέντια και έθιμα αυτών των μικρών τοπικών κοινοτήτων. Ο χορός εδώ δηλαδή βιώνεται ασυνείδητά, δεν είναι προμελετημένη και καθορισμένη η πραγμάτωση του και για αυτό πολλές φορές υπάρχει έντονα το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού. Από την άλλη η «δεύτερη» ύπαρξη χορού βρίσκει εφαρμογή σε μεμονωμένα άτομα ή ομάδα ατόμων. Ο χορός εδώ μαθαίνεται μέσω διδασκαλίας του από χορευτικούς συλλόγους, χοροδιδασκάλους και σχολείων. Ο χορός βιώνεται και αναβιώνετέ συνειδητά με καθορισμένες και προσχεδιασμένες κινήσεις για αυτό και απουσιάζει το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού (Κουτσούμπα, 2010:104)

Πίνακας 2.1: Χαρακτηριστικά πρώτης και δεύτερης ύπαρξης

(Πηγή: Κουτσούμπα, 2010:104)

Πρώτη ύπαρξη	Δεύτερη ύπαρξη
Αναπόσπαστο μέλος όλων των κατοίκων της κοινότητας	Μέρος μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων
Αυτοσχεδιασμός	Πανόμοια επιτελούμενη χορευτική κίνηση
Μαθαίνεται βιωματικά	Μαθαίνεται με διδασκαλία
Βιώνεται ασυνείδητα	Βιώνεται και αναβιώνετε

2.3. Η έννοια του «αυτοσχεδιασμού»

Η έννοια αυτή υποδηλώνει την στιγμιαία έμπνευση, την προσωπική δημιουργία και εκτέλεση χορευτικών κινήσεων από τον χορευτή. Οι κινήσεις αυτές χαρακτηρίζονται από την ψυχική διάθεση, το μεράκι και την προσωπικότητά του καθενός και γι' αυτό διαφέρουν από χορευτή σε χορευτή. Αυτά, σε συνδυασμό πάντα, με την ηλικία και την χορευτική εμπειρία του κάθε ατόμου, καθώς και τον χώρο, το περιβάλλον στο οποίο διαδραματίζεται ο χορός, αποτελούν τις βασικές παραμέτρους, οι οποίες επηρεάζουν τις αυτοσχεδιαστικές κινήσεις του (Δήμας, 2010). Σε αυτές τις παραμέτρους όμως, δεν μπορεί να λείπει το τοπικό ύφος της κάθε κοινωνίας, το οποίο με την πάροδο των χρόνων υιοθέτησε ορισμένους κανόνες. Έτσι οι αυτοσχέδιες αυτές κινήσεις, που εκτελεί ο χορευτής, κάθε άλλο παρά τυχαίες δεν είναι. Ο αυτοσχεδιασμός στον ελληνικό παραδοσιακό χορό, «στηρίζεται σε χορευτικές κινήσεις που είναι διαμορφωμένες γενιές πριν απ' αυτόν και τις οποίες διδάχθηκε με την προφορική παράδοση από τους παλιότερους» (Δήμας 2010:37).

Οι κινήσεις αυτές λοιπόν θα πρέπει να είναι αποδεκτές από την τοπική κοινωνία και συμβατές με τους κανόνες της. Ο αυτοσχεδιασμός στον ελληνικό παραδοσιακό χορό είναι «ο δημιουργικός συνδυασμός των τοπικών κινητικών χορευτικών κινήσεων, σε μια δεδομένη χρονική στιγμή και πάντοτε σύμφωνα με την έμπνευση της στιγμής» (Δήμας 2010:41).

III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1. Ποιοτική εθνογραφική έρευνα

Η μέθοδος αυτή βασίζεται στην συλλογή δεδομένων από επιτόπιες έρευνες που πραγματοποιεί ο ερευνητής στο πεδίο έρευνας. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται με συγκεκριμένες μεθόδους και εργαλεία. Τα δεδομένα που συλλέγονται αναλύονται με τη χρήση της περιγραφής, επεξήγησης, και ερμηνευτικών αφηγήσεων.

Πρώτα εντατική, μακρόχρονη παρατήρηση και εκτεταμένη συνέντευξη σε φυσικό περιβάλλον, ακριβή και λεπτομερή καταγραφή του τι συμβαίνει στο περιβάλλον μέσω σημειώσεων, ηχογραφήσεων, βιντεοταινιών και άλλων ειδών τεκμηριωμένων αποδείξεων. Έπειτα ερμηνεία των δεδομένων και ανάλυση μέσω της χρήσης πλούσιας περιγραφής, ερμηνευτικών αφηγήσεων, άμεσων αποσπασμάτων, σχημάτων και πινάκων και μερικές φορές στατιστικής (συνήθως περιγραφικής) (Thomas, Nelson, 2003:29)

Η ποιοτική εθνογραφική έρευνα συνοπτικά χαρακτηρίζεται από τρεις παραμέτρους θα τις ονομάζαμε, α) την συλλογή των δεδομένων, β) την ανάλυση των δεδομένων, γ) την ερμηνεία των δεδομένων (Thomas & Nelson, 2003).

Για τη διεξαγωγή αποτελεσμάτων της ποιοτικής εθνογραφικής έρευνας ακολουθούνται ορισμένα στάδια-διαδικασίες. Στην συνομιλία με τον πληροφορητή οι πληροφορίες αντλούνται από προσωπικά του βιώματα, εμπειρίες, αναμνήσεις και συμπεριφορές, καθώς και ερμηνείες ή απόψεις προσωπικές τους για συγκεκριμένα ζητήματα.

Η εργασία βασίστηκε σε πρωτογενής και δευτερογενής πηγές πληροφοριών. Στις πρωτογενής πηγές εντάσσονται τα στοιχεία που συλλέχθηκαν μέσω της επιτόπιας έρευνας (μέρος της ποιοτικής εθνογραφικής μεθόδου) στο πεδίο που διεξήχθη η έρευνα. Οι πληροφορίες αυτές συλλέχθηκαν είτε με την μορφή συνεντεύξεων (χρήση βιντεοκάμερας με ερωτηματολόγιο-οδηγό) είτε με την μορφή παρατήρησης.(σημειώσεις). Στην περίπτωση της παρατήρησης υπάρχει και η

συμμετοχική παρατήρηση, κατά την οποία ο παρατηρητής για την διεξαγωγή δεδομένων στο πεδίο που δραστηριοποιείται απαιτείται παρατήρηση σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, των πράξεων και των γεγονότων μεταξύ τους.(Mason, 2011) Όσον αφορά τις δευτερογενή πηγές εκεί εντάσσονται πληροφορίες που συλλέχθηκαν από βιβλία, άρθρα και άλλες βιβλιογραφικές αναφορές για το χωριό οι οποίες ήταν αρκετές, αλλά όχι επαρκής.

Η επιτόπια έρευνα στη κοινότητα των Λεπιανών Ευρυτανίας πραγματοποιήθηκε από τις αρχές Νοεμβρίου του 2016 μέχρι και τα μέσα Μαρτίου 2017. Σε αυτό το διάστημα σαφώς και υπήρχανε μικρές ανάπαυλες στην έρευνα. Οι συνεντεύξεις που δόθηκαν ήταν από μόνιμους κάτοικους των Λεπιανών που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν εκεί, του Ραπτοπούλου αλλά και του Καρπενησίου Ευρυτανίας. Οι πληροφορητές ήταν στο σύνολο πέντε, ηλικίας 55 εως 100 ετών. Τέλος, τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν βιντεοκάμερα, μαγνητόφωνο, σημειώσεις και φωτογραφικό υλικό.

3.2. Σημειογραφικό σύστημα Laban- Μορφολογική ανάλυση

Για την καταγραφή των χορών χρησιμοποιήθηκαν δύο από τα «εργαλεία» του παραδοσιακού χορού. Το σύστημα Laban, το Labanotation (Κουτσούμπα, 2005), που αποτελεί σημειογραφική καταγραφή της χορευτικής κίνησης, δίνοντας έτσι την δυνατότητα αρχειοθέτησης, διατήρησης και αναβίωσής της, καθώς και η δομικό-μορφολογική και τυπολογική μέθοδος (Τυροβολά, 2010, 2013), για την ανάλυση της χορευτικής μορφής, όπως αυτή έχει εφαρμοστεί στον ελληνικό παραδοσιακό χορό. (Αθανασάκου, 2006; Γούλα, 2011; Δημητρακοπούλου, 2016; Φούντζουλας, 2012; Καρλής, 2009; Μαθέ, 2017; Κραβαρίτη, 2010; Πιττάκα, 2005; Λαζάρου, 2008; Δέδε & Στρατηγός, 2016; Κόντου, 2016; Δελφίνη & Μαλακού, 2011; Μοσχάκη, 2009; Σταθακοπούλου 2009; Δεληγιάννη, 2007; Φιλιππίδου, 2006; Βούλη, 2003; Δεληνικόλας & Καλτσά, 2015; Παναγή, 2012; Γαλαίου & Αναγνωστόπουλος, 2012, Θεοδωρόπουλος, 2011; Μπουλάμαντη, 2008; Βλασίδου & Κουτσαντάκη, 2007 Καρτεζινης, 2014; Παναγιωτοπουλου, 2000;).

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με την Κουτσούμπα (2010:77), με τον όρο σημειογραφία του χορού εννοούμε την «μετάφραση των πέντε διαστάσεων της κί-

νησης σε γραπτά σύμβολα δύο διαστάσεων μέσω της χρήσης αφαιρετικών σχημάτων». Οι πέντε αυτές διαστάσεις οι εξής:

Πίνακας 3.1. Πέντε διαστάσεις της κίνησης

Ύψος (ανθρώπινου σώματος)
Πλάτος (ανθρώπινου σώματος)
Μήκος (ανθρώπινου σώματος)
Χρόνος
Δυναμική

Στο σύστημα Laban λοιπόν, σύμφωνα με την Κουτσούμπα (2010, 2005), οι παραπάνω διαστάσεις αποτυπώνονται πάνω σε έναν τρίγραμμο στύλο που αποτελείται από τρεις γραμμές. Η κεντρική αντιστοιχεί στην κεντρική γραμμή του σώματος και στην γραμμή ροής του χρόνου, ενώ παράλληλα διαχωρίζει το σώμα σε δεξιά και αριστερά σε δεξί και αριστερό ημιμόριο αντίστοιχα. Όσο σύμβολα τοποθετούνται εντός αυτών, δηλώνουν τις κινήσεις των κάτω άκρων, ενώ όσα από αυτά τοποθετούνται εκτός αφορούν τις κινήσεις των άνω άκρων. Σύμφωνα με την Κουτσούμπα (2010) «το βασικό σύμβολο του συστήματος είναι ένα ορθογώνιο παραλληλόγραμμα», το οποίο μας παρέχει τις εξής πληροφορίες:

Πίνακας 3.2. Βασικές πληροφορίες ορθογώνιου παραλληλόγραμμου

Μέρος του σώματος που κινείται (σε σχέση με την τοποθέτησή του στον τρίγραμμο στύλο)
Χρονική διάρκεια της κίνησης (ανάλογα με το μήκος του συμβόλου)
Κατεύθυνση της κίνησης (ανάλογα με το σχήμα του συμβόλου)
Επίπεδο της κίνησης (ανάλογα με τη σκιαγράφιση του συμβόλου)

Τέλος να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με την Κουτσούμπα (2010:89) παράλληλα με την καταγραφή του χορού, πρέπει να καταγράψουμε και την μουσική, δηλαδή «σε κάθε καταγραφή υπάρχει αντιστοιχία μουσικού πενταγράμμου και Labanotation»

Για την μορφολογική προσέγγιση, πρέπει να αναφερθεί πως, ο βασικός της στόχος αποτελεί η μελέτη της μορφής, δηλαδή της δομής και του ύφους του χορού (Τυροβολά & Κουτσούμπα, 2006). Αυτό γίνεται ευκολότερο μέσα από την κατανόηση των δομικών επιπέδων του χορού, δηλαδή των μικρότερων ή μεγαλύτερων συνθετικών μονάδων του (Τυροβολά & Κουτσούμπα, 2006; Τυροβολά, 2010). Αυτά αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 3.3), από τη μικρότερη στη μεγαλύτερη συνθετική μονάδα:

Πίνακας 3.3: Δομικά επίπεδα χορού

Κινητικό στοιχείο
Κύτταρο
Κινητικό μοτίβο
Χορευτική φράση
Χορευτικό τμήμα
Χορευτικό μέρος
Χορογραφία

Στον ελληνικό παραδοσιακό χορό δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις κινήσεις που εκτελούν τα κάτω άκρα ή όπως αλλιώς ονομάζονται «δείκτες στήριξης» (Τυροβολά, 2010). Έτσι, σύμφωνα με τις Τυροβολά & Κουτσούμπα (2006), οι δυνατότητες σύνθεσης των κινητικών μοτίβων που συνθέτουν έναν χορό και που προκύπτουν από τους συνδυασμούς των κινήσεων των δεικτών στήριξης σε σχέση με την βαρύτητα είναι η ταυτόχρονη στήριξη και στους δύο δείκτες, οι εναλλαγές από τον έναν δείκτη στήριξης στον άλλον και η στήριξη στον έναν δείκτη με ταυτόχρονη άρση του άλλου.

Πίνακας 3.4. Οι δυνατότητες σύνθεσης κινητικών μοτίβων στον ελληνικό παραδοσιακό χορό, με βάση τους «δείκτες στήριξης».

Στήριξη και στους δύο δείκτες
Εναλλαγές από τον ένα δείκτη στήριξης στον άλλο
Στήριξη στον ένα δείκτη με ταυτόχρονη άρση του άλλου

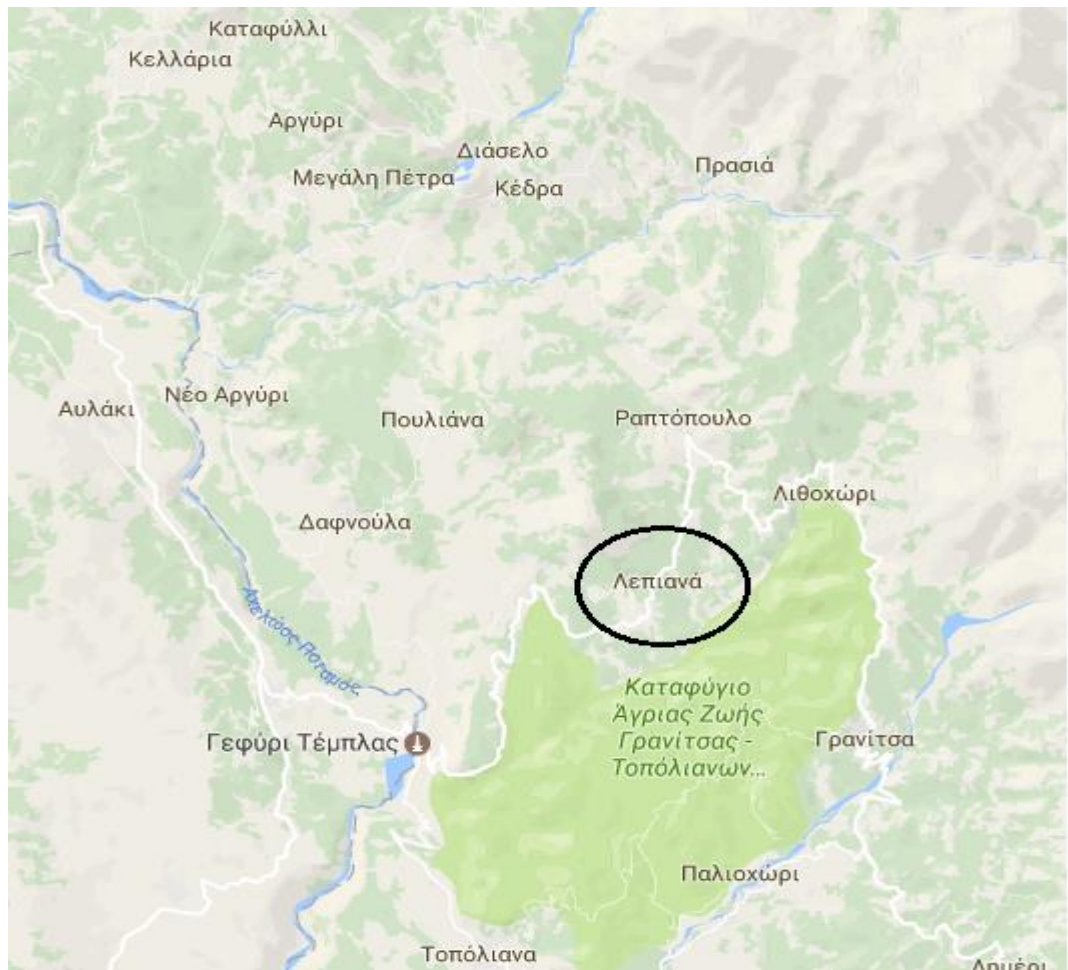
IV. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

4.1. Γεωγραφική θέση

Σε υψόμετρο 700 μέτρων περίπου στις πλαγιές της Τσούκας είναι κτισμένα τα Λεπιανά, τα οποία συμπληρώνονται από τους συνοικισμούς Άγιο Βλάσιο, Βαρκά, Σελίστα, Πιρέσι και Χαρβαλά. (Καρλιάμπας, 2009) Το χωριό σε απόσταση 90 χιλιομέτρων από το Καρπενήσι πρωτεύουσα του Νομού, βρίσκεται δυτικά του νομού Ευρυτανίας. Περιοχή αποτελούμενη σε όλη την έκταση της από τα βουνά της οροσειράς Πίνδου γενικότερα και των Αγράφων ειδικότερα και η οποία διασχίζεται από τον μικρό ποταμό Λεπιανίτη. (Καρλιάμπας, 2009)

Το χωριό έπειτα από την εφαρμογή του προγράμματος «Καποδίστριας» άνηκε στον Δήμο Απεραντίων. Αργότερα δημιουργήθηκε ξεχωριστός Δήμος Ασπροποτάμου (από την δεύτερη ονομασία του Αχελώου που διανύει την περιοχή) με έδρα το Ραπτόπουλο Ευρυτανίας 4 χιλιόμετρα από τα Λεπιανά, ο οποίος περιλάμβανε 5 τοπικές κοινότητες συμπεριλαμβανομένου τα Λεπιανά. Σήμερα μετά το πρόγραμμα «Καλλικράτης» που εφαρμόστηκε στην χώρα, το χωριό υπάγεται στον Δήμο Αγράφων.

Τα Λεπιανά και γενικότερα η ευρύτερη εκείνη περιοχή συνορεύουν βορειοδυτικά με το νομό Αιτωλοακαρνανίας, στην περιοχή του Βάλτου. Εκεί συνδέεται με την γέφυρα Βρουβιανών (Τέμπλας) την οποία διασχίζει ο ποταμός Αχελώος ο οποίος αποτελεί φυσικό σύνορο μεταξύ των δυο νομών. Βόρεια συνορεύει με το νομό Καρδίτσας καθώς τα βουνά της περιοχής σμίγουν με τα βουνά του Δήμου Αργιθέας. Τέλος σε ένα μικρότερο κομμάτι της κοντά στο χωριό Νέο Αργύρι συνορεύει και με το νομό Αρτης.

Εικόνα 4.1. Τα Λεπιανά Ευρυτανίας στον χάρτη

(πηγή: <https://www.google.gr/maps/>)

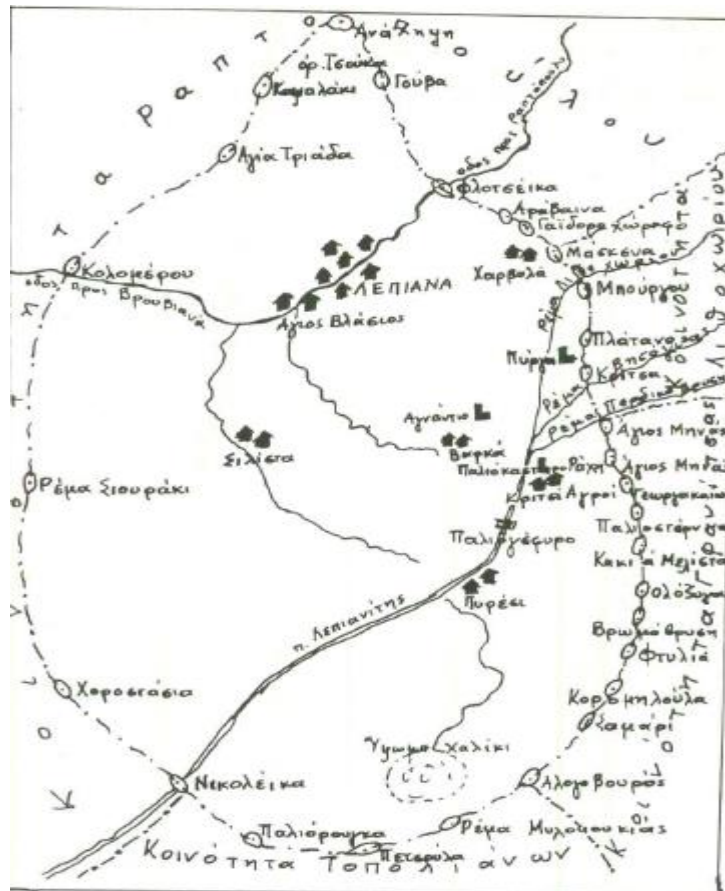
4.2. Ονομασία χωριού - Σημερινός οικισμός

Για την ονομασία του χωριού δεν υπάρχει κάποια ιστορικά τεκμηριωμένη εκδοχή. Υπάρχουν όμως τρεις εκδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη η λέξη Λεπιανά είναι ρωμαϊκής προέλευσης αφού κατά την περίοδο που η Ελλάδα ήταν υποδουλωμένη στους Ρωμαίους, ιδρυθήκαν από τους ίδιους τοπωνύμια για πολλά χωριά της ευρύτερης περιοχής με κοινή κατάληξη -ιάνα πχ Βρουβιανά, Βραγγιανά, Τοπόλιανα κ.α. Κατά την δεύτερη άποψη οι περισσότεροί κάτοικοι έφτασαν κατά

την περίοδο της Τουρκοκρατίας από τα Λεπιανά Νομού Άρτας, χωριό το οποίο υπάρχει και σήμερα και έτσι μετα την εγκατάσταση τους ονόμασαν τον οικισμό Λεπιανά. Τέλος σύμφωνα με την τρίτη άποψη οι παραπάνω φυγάδες ήρθαν από διάφορα μέρη της Ηπείρου και Θεσσαλίας. (Καρλιάμπας, 1988) Κάτοικοι των γύρω οικισμών πχ Ραπτοπούλου ή Πρασιάς που είχαν εγκατασταθεί νωρίτερα σε αυτούς από φυγάδες κυρίως Ηπειρώτες για να τους ξεχωρίζουν τους ονόμαζαν «Λυπημένους» από όπου προήλθε συνειρμός και πήρε την ονομασία του ο οικισμός. Σήμερα υπάρχουν Λεπιανίτες οι οποίοι ισχυρίζονται ότι κατάγονται από την Ήπειρο (Καρλιάμπας, 1988:35-36)

Η επικρατέστερη άποψη σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων που ισχυρίζονται ακόμη και σήμερα είναι η τρίτη και τελευταία ότι η ονομασία Λεπιανά είναι καταρχήν ρωμαϊκής προέλευσης και δόθηκε στον οικισμό από φυγάδες πρόσφυγες των Λεπιανών Άρτας σε ανάμνηση του χωριού τους στην περίοδο της Τουρκοκρατίας (1770-1880)

Όσον αφορά την εικόνα του χωριού, τα περισσότερα σπίτια είναι λιθόκτιστα από τους ίδιους τους κατοίκους με πέτρινες σκέπες, δώροφα με ξύλινα μπαλκόνια και τα περισσότερα με τζάκι. Το χωριό είναι περιτριγυρισμένο από βουνοσειρές του χωριού που φτάνουν μέχρι το χωριό Τοπόλιανα, οι οποίες διασχίζονται από τον Λεπιανίτη ποταμό. Σε όλη περιφέρεια των Λεπιανών λόγω των πολλών πτυχώσεων που παρουσιάζει το έδαφος, οι κάτοικοι έδωσαν ιδιαίτερες ονομασίες στις διάφορες τοποθεσίες, που στον καθένα θυμίζει και κάτι από τα παλαιότερα χρόνια και από την παιδική ζωή. Μερικά από αυτά τα τοπωνύμια είναι Αγραπιδούλα, Αλωνάκι, Ζυγός, Καλογερικά, Λαγκαδάκι, Μαγγαναριά και πολλά άλλα τα οποία εμπεριέχονται στον παρακάτω χάρτη της κοινοτικής περιφέρειας των Λεπιανών.

Εικόνα 4.2. Η κοινοτική περιφέρεια των Λεπιανών

(πηγή: «Τα Λεπιανά Ευρυτανίας», Καρλιάμπας 1988)

Μέσα στο χωριό υπάρχουν δυο μεγάλες εκκλησίες, μια των Αγίων Αναργύρων στην κεντρική πλατεία του χωριού η οποία θεωρείται θαυματουργή και μια προς τιμή του Αγίου Βλάσιου και του Κοσμά Αιτωλού, στον συνοικισμό Άγιο Βλάσιο από όπου πήρε και το όνομα του. Επίσης υπάρχει και μια τρίτη λίγο πιο έξω από το χωριό σε ένα λόφο η Αγία Τριάδα. Λίγο πριν μπει κανείς στο χωριό στα δεξιά του σε ένα λοφάκι βρίσκεται το ξωκλήσι του Αγίου Δημητρίου το οποίο αποτέλεσε παλαιό Μοναστήρι. Γενικότερα σε όλη την κοινότητα Λεπιανών εμπεριέχονται γύρω στα 13 παλιά ξωκλήσια. Τα περισσότερα είναι χτισμένα σε κυκλική διάταξη γύρω από το χωριό και τα περισσότερα χτίστηκαν με ιδιωτική πρωτοβουλία ενός κατοίκου η μιας ολόκληρης οικογένειας. Αυτό έγινε για λόγους κυρίως θεραπευτικούς και προστασίας των κατοίκων από ασθένειες. Κάποια

από αυτά διασώζονται μέχρι και σήμερα ενώ κάποια άλλα είναι ετοιμόρροπα και σε κάποια υπάρχουν μόνο τα ερείπια τους.

Στο κέντρο του χωριού υπάρχει μεγάλη κεντρική πλατεία, που φέρει το όνομα «Ελάφι ή Λαγού». Εκεί βρίσκεται και το μνημείο το πεσόντων από τις περιόδους του Βουλγαρικού πολέμου και της εποχής του '40. Η ονομασία «Ελάφι» σύμφωνα με την παράδοση του χωριού πάρθηκε από ένα ελάφι που ερχόταν κάθε χρόνο την ίδια μέρα 1^η Νοεμβρίου τότε που γιορτάζουν το χωριό και η εκκλησία των Αγίων Αναργύρων. Αυτό ξάπλωνε έξω στο προαύλιο της εκκλησίας και οι επίτροποι το έσφαζαν και το δάριζαν στους προσκυνητές. Το όνομα «Λαγού» δόθηκε πολύ αργότερα από τους κατοίκους, επειδή ανακάλυψαν μια φωλιά λαγού στο προαύλιο της εκκλησίας. Κάποιοι κάτοικοι ισχυρίζονται ότι η προηγούμενη άποψη, το όνομα «Λαγού» προήλθε από παραφθορά της γλώσσας της λέξης λαού, κάτι το οποίο δεν ισχύει. (Καρλιάμπας, 1988:72)

Το σημερινό σχολείο το οποίο δεν λειτουργεί λόγω έλλειψης παιδιών στεγάζεται σε ένα καινούργιο διδακτήριο με δυο αίθουσες και ένα γραφείο. Κτίστηκε το 1959 με μια αίθουσα και το 1970 συμπληρώθηκε με μια ακόμα. Πριν από αυτό υπήρχε παλιό διδακτήριο που πρωτοκτίστηκε το 1987 ως το ισόγειο και το 1917 συμπληρώθηκε σε ανώγειο. Σήμερα ένα μέρος του δημοτικού σχολείου στα Λεπιανά λειτουργεί ως κοινοτικό γραφείο και ένα άλλο ως πνευματικό κέντρο Κοινότητας Λεπιανών. Εκεί υπάρχει μεγάλη βιβλιοθήκη, χώρος αποθήκευσης. Ακόμη χρησιμοποιείται ως χώρος χορευτικών συναντήσεων της νεολαίας του χωριού ακόμη και συναθροίσεων των κατοίκων του κυρίως αυτών που ασχολούνται με τα κοινά του τόπου.

Επιπλέον το χωριό έχει πολλές παραδοσιακές πετρόκτιστες βρύσες του 1950 και 1960. Η πιο γνωστή είναι η κεντρική βρύση στην πλατεία η βρύση «Ελάφι ή Λαγού» η οποία χτίστηκε το 1953 από το κοινοτικό γραφείο του χωριού. Άλλες βρύσες μεταξύ των οποίων κάποιες έχουν και ιστορική σημασία είναι η Περδικόβρυση, η οποία οφείλει το όνομά της στον Κλέφτη Πέρδικά, ο οποίος συνήθιζε να την επισκέπτεται. Σημαντικής βαρύτητας αποτελεί και η βρύση Μοναστηριού (1954), η βρύση Ζιμπιακού (1955) κ.α. Το χωριό διαθέτει έναν ξενώνα

και έξι μαγαζιά καταστήματα όπως παντοπωλεία και χώροι εστίασης τα οποία διατηρούν το παραδοσιακό στυλ του χωριού.

Εικόνα 4.3. Άποψη των Λεπιανών Ευρυτανίας

(πηγή: [www.google..gr/λεπιανά/ευρυτανίας](http://www.google.gr/λεπιανά/ευρυτανίας))

4.3. Ιστορικά στοιχεία

4.3.1. Τοπωνύμια

Η περιοχή των Λεπιανών περιέχει πολλές αρχαιότητες, μεγάλης αρχαιολογικής αξίας. Παρόλαυτα κάτοικοι του χωριού έχουν φέρει στο φως αντικείμενα και μεγάλες εκτάσεις αρχαιολογικής σημασίας. Το γεγονός αυτό μαρτυρούν και τα τοπωνύμια γύρω από το χωριό όπως Πύργος, Παλιόκαστρο, Αγνάντιο και Σαλομνήματα. Πολλοί ερευνητές τοποθετούν στους χώρους αυτούς τους Απεράντιους ή Αγραίους, αρχαία φύλα και τα δύο. Στα αρχαία ερείπια των Λεπιανών ήταν η πρωτεύουσα των αρχαίων Απαιραντίων, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι στο χώρο των Λεπιανών προϋπήρχε η Απεραντία με τους κατοίκους της. Άλλοι ερευνητές θεωρούν το φύλο, Αιτωλικό επειδή οι Απεράντιοι είχαν σχέσεις με τους αρχαίους Αιτωλούς (Καρλιάμπας, 1988). Οι Απεράντιοι είχαν συναναστροφές και με το Θεσσαλικό φύλο λόγω των κοινών ορεινών εκτάσεων τους.

Το οικοδόμημα όμως το οποίο είναι συνυφασμένο άμεσα με την ιστορία του χωριού είναι η κεντρική εκκλησία των Αγίων Αναργύρων εκ Μικράς Ασίας, που κτίστηκε το 1924 με ιερέα τότε τον Αθανάσιο Α. Οικονόμου. Η εκκλησία είναι απλή λιθόκτιστη ρυθμού βασιλικού χωρίς τρούλο με ένα τριώροφο καμπαναριό στο βόρειο τμήμα της. Στα θεμέλια του υπάρχοντος ναού υπήρχε αρχικά ναός αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Στη συνέχεια οικοδομήθηκε ένας μικρότερος ναός από τον σημερινό, προς τιμή των δυο Ιαματικών Αγίων κατάλοιπο της οποίας είναι ένα αργυρό Άγιον Ποτήριον με επιγραφή του κτήτορος και την χρονολογία 1781 «ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΧΡΙΣΤΟ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΚΕ ΑΓΙΟΝ ΠΟΤΗΡΙΟΝ ΙΝΕ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ, ΑΠΟ ΛΕΠΙΑΝΑ ΚΑΙ ΙΟΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΤΙΤΟΡΟΣ 1781» μια λειψανοθήκη του 1874 και τέσσερις εικόνες του τέμπλου. (Καρλιάμπας, 1988)

Για τους Λεπιανίτες καθώς και τους Απεράντιους η εκκλησία, θεωρείται θαυματουργή. Η αναφορά θαυμάτων από τους ντόπιους κατοίκους αλλά και της ευρύτερης περιοχής είναι χαρακτηριστική. Στο παρελθόν η λαϊκή ευσέβεια προς το πρόσωπο των δυο τιμώμενων Αγίων εκδηλωνόταν με ποικίλους τρόπους, όπως με την προσφορά διαφόρων ταμάτων σε ζώα. Κλήρος, λαός, προσκυνητές, πραγματευτές και μικροέμποροι παραμονή της εορτής και ανήμερα κατακλύζουν το χωριό για να γιορτάσουν τους δύο Αγίους. (Καρλιάμπας, 2009). Προς τιμήν τους ιδρύθηκε Σύλλογος με όλα τα χωριά του τότε Δήμου Απεραντίων με την επωνυμία ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΕΡΑΝΤΙΩΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ «ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ» το 1955.

Χίλια μέτρα έξω από το χωριό με αξιόλογη ιστορική πορεία βρίσκεται ο Ιερός Ναός του Αγ. Δημητρίου και οι περισσότεροι το ονομάζουν «Μοναστήρι». Ο μικρός αυτός ναός είναι βυζαντινού ρυθμού, βασιλική με τρούλο και κτίστηκε το 1963. Εκεί πριν από τρεις με τέσσερις αιώνες λειτουργούσε Ιερά Μονή του Αγίου Δημητρίου με πολλούς καλογέρους και ανήκε στην Επισκοπή Λιτζάς και Αγράφων. Το έτος ανέγερσης ήταν το 1563. Η Μονή εκτός του Καθολικού, είχε γύρω της και άλλα κτίσματα, όπως κελιά, αποθήκες, στάβλους και αρκετά ποτι-

στικά κτήματα. Το μοναστήρι είναι γνωστό ότι πυρπολήθηκε το 1823 από τον Σκόντρα Πασά, αφού στην εκσκαφή του βρέθηκαν καμένα ξύλα.

Σύμφωνα με τις διηγήσεις του Κ. Ι. Ζαχαράκη στο Μοναστήρι λειτουργούσε «Κρυφό Σχολείο» (Καρλιάμπας, 1988) με παιδιά από τα γύρω χωριά πχ. Ραπτοπούλου, Λεπιανών, Ιτέα. Για την καλύτερη ασφάλεια των παιδιών καλόγεροι ζήτησαν βοήθεια από τους Κλέφτες της περιοχής, των Κατσαντωνέων αφού οι ίδιοι έβρισκαν καταφύγιο στο Μοναστήρι εν καιρώ πολέμου. Η εκκλησία του σημερινού Αγίου Δημητρίου ξανακτίστηκε το έτος 1961 από την ερανική επιτροπή του χωριού και προσωπική εργασία των κατοίκων των Λεπιανών.

4.3.2. Οθωμανική περίοδος

Η Απεραντία και γενικότερα η ευρύτερη περιοχή των Αγράφων αποτέλεσε καταφύγιο της Ελληνικής Φυλής, η οποία έτσι παρέμεινε ανόθευτη και καθάραιμη. Αυτό μαρτυρούν και τα δημοτικά τραγούδια της Ρούμελης από τα οποία πολλά αναφέρονται στους Κλέφτες και τους Αρματολούς της περιοχής των Αγράφων. Η περιοχή αυτή που σήμερα διαμοιράζεται μεταξύ των νομών Ευρυτανίας και Καρδίτσας στην εποχή της τουρκοκρατίας υπαγόταν διοικητικά στη Θεσσαλία. Το 1525 μ. Χ. μετά από μια συνθήκη του Τούρκου διοικητή της Θεσσαλίας και των Αγραφιωτών, τα Άγραφα αποτελούσαν αυτόνομη περιοχή με μόνο φορολογικές υποχρεώσεις απέναντι στους Οθωμανούς. Έτσι λοιπόν η Απεραντία παρέμεινε έξω από τον Τούρκικο ζυγό με ελληνική κοινοτική διοίκηση όπως ήταν και από την εποχή του Βυζαντίου.

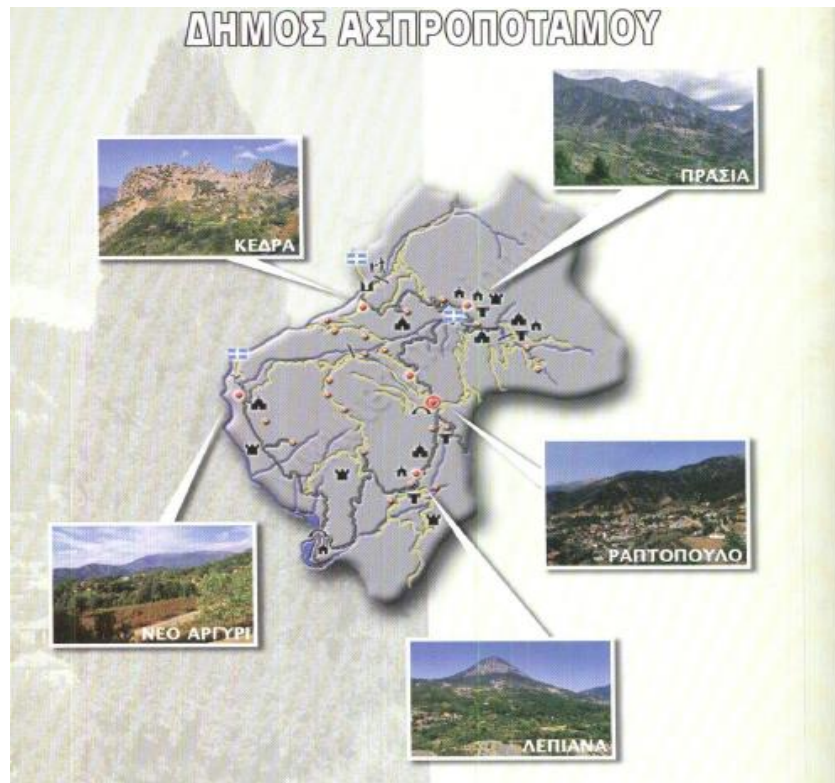
Η περιοχή ήταν χωρισμένη σε τμήματα το οποίο καθένα είχε τον δικό του σύμβολο και έτσι όλοι μαζί οι σύμβουλοι αποτελούσαν «το συμβούλιο των «Κεφαλάδων». Οι «Κεφαλάδες» ήτανε τοπικοί άρχοντες με αστυνομικά καθήκοντα και είχαν προσλάβει οπλοφόρους για την δική τους αλλά και της κοινότητας τους ασφάλεια. Από το 1600 μ. Χ. μετά από αποτυχημένη επανάσταση των γενναίων κατοίκων της περιοχής των Αγράφων γνωστή στους γύρω ως «Διονυσιακή επανάσταση», ο θεσμός των Κεφαλάδων καταργήθηκε και οι Τούρκοι ήρθαν στην

περιοχή. Από τότε και στο εξής οι Αγραφιώτες σημείωσαν πολλούς αγώνες και μάχες.

Ανάμεσα στους πολλούς Κλέφτες και Αμαρτωλούς, η περιοχή αποτέλεσε εκτός από γενέτειρα αλλά και λημέρι του περιβόητου Κατσαντώνη, όπως και του Δίπλα, του Λεπενιώτη και του Καραϊσκάκη. Αυτό μαρτυρούν και οι διάφορες περιοχές, η σπηλιά του Κατσαντώνη στο Λημέρι Ευρυτανίας, το πήδημα του Κατσαντώνη στον ποταμό Αχελώο και άλλες πολλές. Γνωστά επεισόδια μαχών σημειώθηκαν στο Βασιλέσι Πρασιάς και στα Λεπιανά. (Περδικόβρυση)

Στα ίδια μέρη ήρθε και το τέλος του Κατσαντώνη και συγκεκριμένα στο Μοναστήρι του Τίμιου Ιωάννου του Προδρόμου Παλαιοκατούνας. Λόγω της αρρώστιας ευλογιάς που τον «χτύπησε», τον πιάσανε τελικά στην σπηλιά Φούρκας. Από εκεί ο Καπετάνιος της Κλεφτουριάς (Καρλιάμπας, 1988) οδηγήθηκε στα Γιάννενα στον Αλή Πασά, ο οποίος είχε κάνει υπέρτατες και μακροχρόνιες προσπάθειες για να τον συλλάβει. Έτσι ο Κατσαντώνης αποτελεί από τότε εθνικό ήρωα της περιοχής σε όλα τα χωριά των Αγράφων και της Απεραντίας. Μέχρι και σήμερα οι εκδηλώσεις που γίνονται προς τιμήν του είναι πολλές ετησίως και διακριτές μεταξύ των υπολοίπων.

Οι κάτοικοι της περιοχής ήταν παρόντες και στην «Επανάσταση των Θεσσαλικών Αγράφων του 1854», συγκροτώντας το γνωστό «Ευρυτανικό Σώμα». Από την πλευρά του «Ευρυτανικού Σώματος» σκοτώθηκε ο οπλαρχηγός και Λεπιανίτης Βασίλειος Σιάτρας και ο Δήμος Παππάς. Το 1821 και συγκεκριμένα μέχρι τον Αύγουστο, μαζί με την υπόλοιπη Ελλάδα δεν είχε μείνει κανένα μέρος της ορεινής περιοχής των Αγράφων χωρίς να επαναστατήσει, αφού στο τέλος του 1821 δεν υπήρχε Τούρκος σε αυτές. Έτσι μετά την λήξη των αγώνων η Απεραντία ήταν ελεύθερη και συμπεριλαμβάνονταν στο νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος τα σύνορα του οποίου βρισκόταν στα Κέδρα Ευρυτανίας 15 χιλιόμετρα από τα Λεπιανά.

Εικόνα 4.4. Τα χωριά του πρώην Δήμου Ασπροποτάμου

(πηγή: Πρακτικά «Ασπροπόταμος: Άγνωστη ιστορία και σύγχρονη ανάπτυξη»

4.4. Πληθυσμός και Οικονομία

Σύμφωνα με απογραφές που έγιναν ανά καιρούς με πρώτη επίσημη καταγραφή με βάση τα στατιστικά στοιχεία πληθυσμού της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Στατιστική Υπηρεσία Ευρυτανίας) το 1889. Από τότε η απογραφή με τον μεγαλύτερο αριθμό κατοίκων του χωριού ήταν το 1940 με 358 καταγεγραμμένους κάτοικους. Παρακάτω παρατίθενται όλες οι επίσημες απογραφές που έγιναν από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. από την νεότερη μέχρι και την παλαιότερη. Το χωριό σήμερα έχει γύρω στους 100-120 μόνιμους κάτοικους περίπου (Στατιστική Υπηρεσία Ευρυτανίας).

Πίνακας 4.1. Τα έτη απογραφής και οι κάτοικοι αντίστοιχα από το αρχείο Στατιστικής Υπηρεσίας Ευρυτανίας.

ΕΤΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ
1889	243
1920	308
1928	319
1940	358
1951	330
1961	178
1971	118
1979	248
1981	203
1991	100
2001	129
2011	181

Όπως προαναφέρθηκε η ονομασία Λεπιανά είναι ρωμαϊκής προέλευσης και δόθηκε από φυγάδες των Λεπιανών Άρτας στην περίοδο Τουρκοκρατίας (1770-1800) Πρώτοι κάτοικοι του οικισμού με Σουλιώτικη καταγωγή ήταν οι Σατραίοι. Αμέσως μετά ακολούθησαν οι Φαρμακαίοι από την Πόλη, που μετέπειτα άλλαξαν το όνομά τους σε Κάλπος. Στην συνέχεια χωρίς να γνωρίζουμε επακριβώς την σειρά άφιξης από την Ήπειρο αφίχθηκε το όνομα Παππαρίζος το οποίο μετά έγινε Παππάς, Νταλλής, Λαμπαδάρης, Γεωργαλής, Τόλης, Μήτρινας οι οποίοι το άλλαξαν σε Γυφτομήτρος όπως και ο Γεωργόπουλος σε Νικολάου. (Καρλιάμπας, 1988). Επίσης αφίχθηκαν από την περιοχή της Θεσσαλίας κάτοικοι με το επώνυμο Καντερές, Γεωργάκης, Κουτρομάνος και Κακοχόλος οι σημερινοί Οικονομαίοι. Αργότερα ενσωματώθηκαν κάτοικοι με ονόματα όπως Ντόκας, Μανώλης, Ποταμιάς, Αυγέρης. (Καρλιάμπας, 1988). Γενικότερα από το 1845 μέχρι

και το 1988 παρατηρούνται αλλαγές όσον αφορά τα επώνυμα οικογενειών που αποτελούσαν το χωριό. Κάποια από αυτά στο διάστημα αυτό είτε χάθηκαν είτε προστέθηκαν στον γενικότερο πληθυσμό της κοινότητας Λεπιανών.

Εικόνα 4.5. Λεπιανίτες στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων

Η πλειοψηφία των οποίων ασχολείται με τον κτηνοτροφικό (αιγοπρόβατα κυρίως) και τον αγροτικό τομέα συγκεκριμένα εμπορία ξυλείας, μελισσοκομία, με χειρωνακτικές εργασίες και κάποιοι οι οποίοι είναι ελεύθεροι επαγγελματίες. Παλαιότερα οι κοινότητες των Αγράφων όπως και τα Λεπιανά από βιοτικής και οικονομικής άποψης στηριζόταν κυρίως όπως και σήμερα στην κτηνοτροφία και την γεωργία λόγω της καταλληλότητας του εδάφους. Η κτηνοτροφία ήταν κυρίως νομαδική, ημινομαδική και λιγότερο οικόσιτη. Οι περισσότεροι Αγραφιώτες είχαν μεγάλα κοπάδια ζώων με την μορφή τσελιγκάτου καθώς το χειμώνα στα χειμαδιά τους που είχαν στο Ξηρόμερο Αιτωλοακαρνανίας και στους κάμπους της Θεσσαλίας. Μέσω της κτηνοτροφίας ευνοήθηκε και η ανάπτυξη καπνοβιομηχανίας, υφαντική και καποραπτικής για τους τσοπάνους στην περιοχή. Φημισμένοι ήταν οι καποράπτες από το Ραπτόπουλο, την Πρασιά, τα Μεγάλα Βραγγιανά, το Πετρίλο και Λεοντίτο Αργιθέας. Έπειτα αναπτύχθηκε η μεταξοβιοτεχνία, η χαλκουργία και η οπλοποιία καθώς τα είδη αυτά προοριζόταν και προς πώληση στην αγορά των περιοχών (πανηγύρια, παζάρια κ.α.)

4.5. Κοινωνικός και πολιτιστικός βίος

Όσον αφορά την συλλογική δράση των Λεπιανιτών είναι φανερή η ενεργή συμμετοχή τους είτε με την δραστηριοποίηση τους μέσω δημιουργίας Συλλόγων μέσα στο χωριό είτε με την συμμετοχή τους ως μεμονωμένα μέλη σε άλλους τοπικούς Συλλόγους των γύρω κοινοτήτων. Επι πολλά χρόνια αρκετοί Λεπιανίτες ήταν μέλη του Συλλόγου Απεραντίων «Οι Αγίοι Ανάργυροι». Ο Σύλλογος αυτός έχει ως έδρα γραφείο στην οδό Σωκράτους 26 στην Ομόνοια.

Το 1980 ιδρύθηκε ο «Σύλλογος Λεπιανιτών» που σήμερα απαριθμεί γύρω στα 250 μέλη με πρώτο πρόεδρο τον Άλκη Λ. Νταλλή 1980-81 καθώς διετέλεσαν πολλοί στην θέση του προέδρου αλλά και σε άλλες διοικητικές θέσεις αφού συνέβαλλαν στην πρόοδο του Συλλόγου. (Καρλιάμπας, 1988)

Το έτος 1981 ο Σύλλογος Λεπιανιτών δημιούργησε Χορευτικό Όμιλο το οποίο αποτελούνταν κυρίως από παιδιά των Λεπιανιτών του οποίου η πορεία συνεχίζεται ακόμη και σήμερα. Πρώτος χοροδιδάσκαλος ήταν ο Τσακμάκης Ευάγγελος από τα Τρίκαλα μέχρι το 1983, και έπειτα ανέλαβε ο Ντόκας Σωτήριος από το 1985 μέχρι και το 1999 ενεργά. Από το 2000 μέχρι και το 2005 υπήρχε μια μικρή διακοπή των συναντήσεων του χορευτικού. Από το 2015 μέχρι και σήμερα το Χορευτικό του Συλλόγου επανασυγκροτήθηκε με μεγάλη συμμετοχή, αφού πραγματοποιούνται εβδομαδιαία μαθήματα. Σκοπός του, η διάδοση της παράδοσης του τόπου γενικότερα και του χωριού ειδικότερα, καθώς και η άσκηση τους σώματος των νέων.

Το 1982 εκδόθηκε από τον Σύλλογο και η εφημερίδα με τίτλο «Λεπιανίτικα Νέα» τριμηνιαίας έκδοσης. Το 1981 ιδρύθηκε αθλητικό φίλαθλο σωματείο με την επωνυμία Αθλητική Ένωση Λεπιανών, με στόχο την ανάπτυξη του αθλητισμού κυρίως από την νεολαία του χωριού, την φυσική αγωγή καθώς και την δημιουργία κοινωνικών σχέσεων. Αργότερα δημιουργήθηκε και αθλητικό τμήμα με την επωνυμία «Ποδοσφαιρικός Αθλητικός Όμιλος Λεπιανών» ΠΑΟ.

Σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων του χωριού αλλά συγγενών μου και μη, οι κάτοικοι του χωριού μετα και κατά την διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου 1946-

1949 εγκατέλειψαν το χωριό. Αυτοί κατέφυγαν για μεγάλο χρονικό διάστημα διαφορετικά μέρη στον Ελλαδικό χώρο κυρίως στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας (Λουτρά, Σταθά, Αμφιλοχία κ.α.) Από την άλλη κάποιοι προτίμησαν να μην εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και παρέμειναν στο χωριό με την οικογένεια τους.

Το παραπάνω γεγονός αποδεικνύει και η τεράστια μείωση του πληθυσμού με την απογραφή του 1951 με 330 κάτοικους ενώ η επόμενη του 1961 να μειώνεται σχεδόν στο μισό του πληθυσμού 178 κάτοικοι και το 1971 σε ακόμη μικρότερο αριθμό 118. Μέσα από αυτό φαίνεται το μέγεθος του τεράστιου προβλήματος που δημιουργήθηκε στα μετεμφυλιακά χρόνια της Ελλάδος. Γενικότερα πολλοί ήταν οι Λεπιανίτες οι οποίοι πήραν μέρος στο πόλεμο της Κατοχής (1942-45) με την συμμετοχή τους στις Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών όπως δείχνει και η εικόνα με το μνημείο πεσόντων. Παράλληλα οι ηλικιωμένοι Λεπιανίτες στο χωριό συγκρότησαν Επιτροπή Εθνικού Αγώνα, έργο των οποίων ήταν να βοηθήσουν τον αγώνα των Ελλήνων γενικότερα αλλά και της «Συμμαχικής Αποστολής» η οποία αποτελούνταν από Λεπιανίτες αλλά και από ξένα μέλη με έδρα τα Λεπιανά.

V. ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

5.1. Κύκλος του Χρόνου

5.1.1. Απόκριες και Καρναβάλι

Η λέξη Αποκριά είναι σύνθετη αποτελούμενη από δύο συνθετικά πρώτα το από=αποχή + κρια=κρέας, άρα συνδέοντας τες μιλάμε για αποχή από το κρέας. Είναι η τελευταία μέρα και συγκεκριμένα Κυριακή που αντιστοιχεί πριν από την νηστεία για τον ερχομό του Πάσχα. Επιπλέον είναι το χρονικό διάστημα τριών εβδομάδων πριν από την Καθαρά Δευτέρα κατά το οποίο λαμβάνουν μέρος αποκριάτικες εκδηλώσεις καθώς ήθη και έθιμα αυτής. (<http://www.greek-language.gr> τελευταία πρόσβαση 09/02/2017)

Η λέξη καρναβάλι έχει λατινική ρίζα και προέρχεται από τις λέξεις carne=κρέας + vale=αποχαιρετώ ή carne + levare = απομάκρυνση από το κρέας στην αρχή της Σαρακοστής. Σήμερα με τον όρο Καρναβάλι εννοούμε τις λαϊκές εορταστικές εκδηλώσεις με το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων να είναι μεταμφιεσμένοι, οι λεγόμενοι μασκαράδες. (<http://www.greek-language.gr> τελευταία πρόσβαση 09/02/2017)

Σε ολόκληρο τον Ελλαδικό χώρο η εορτή της Αποκριάς παίρνει διαφορετική μορφή αλλά και βαρύτητα από τόπο σε τόπο, καθώς συναντάμε περιοχές με τις δικές του παραδόσεις, έθιμα και εορταστικές εκδηλώσεις.

5.1.2. Η Αποκριά στα Λεπιανά

Στο χωριό ο ερχομός της Αποκριάς γιορταζόταν συνήθως με το άναμμα φωτιάς το βράδυ της Τσικνοπέμπτης στην πλατεία του χωριού και στις μικρές γειτονιές των Λεπιανών. Μικροί και μεγάλοι χορεύανε γύρω από την φωτιά, έτρωγαν, έπιναν και γενικά γλεντούσαν. Οι άνθρωποι παρά τη δύσκολη ζωή, φρό-

ντιζαν πάντα την περίοδο της Αποκριάς να υπάρχει στο σπίτι κρέας είτε αυτό θα το αγόραζε ο σπιτονοικοκύρης είτε θα έσφαζε από τα ζώα του. Ήταν έθιμο να τρώνε κρέας πριν την έναρξη της μεγάλης νηστείας της Σαρακοστής.

Την τελευταία εβδομάδα της Αποκριάς και ιδιαίτερα την Παρασκευή και το Σάββατο οι Λεπιανίτες κυρίως οι μεγαλύτεροι μαζευόταν σε σπίτια συγγενών και φίλων και γλεντούσαν με συνοδεία πάντα το τραγούδι τους και τρώγοντας μόνο γαλακτοκομικά, αυγά, τυριά αποφεύγοντας τα κρέατα. Την Κυριακή της Τυρινής μετά τη Θεία Λειτουργία συνήθιζαν οι κάτοικοι κυρίως των πιο μακρινών οικισμών του χωριού να επισκέπτονται συγγενικά τους σπίτια ώστε να δουν τους συγγενείς τους για να ζητήσουν συγχώρεση από τους μεγαλύτερους της οικογένειας κυρίως και να πάρουν τις ευχές τους αφού την επόμενη μέρα άρχιζε η μεγάλη νηστεία της Σαρακοστής. (Καρλιάμπας, 1988) Το βράδυ εκείνο οι συγγενείς όλοι μαζευόταν στο σπίτι του γεροντότερου της οικογένειας, καθώς εκεί τρώγανε, πίνανε από το κρασί ή το τσίπουρο παραγωγής του σπιτονοικοκύρη, άλλαζαν ευχές, τραγουδούσαν και χορεύαν.

Εκεί τα σπίτια επισκέπτονταν πάντα παρέες μεταμφιεσμένων νέων ή καρναβάλια όπως τα λένε στο χωριό, και κυκλοφορούσαν στα σπίτια από το πρωί της Κυριακής και κατά την διάρκεια όλης σχεδόν της ημέρας. Οι μασκαρεμένοι χρησιμοποιούσαν διάφορες χειροποίητες μάσκες που έφτιαχναν οι ίδιοι βάζανε πάνω τους τις προβιές των ζώων που είχανε οι πατεράδες τους για να φτιάξουνε ασκιά για το φαγητό η το κρασί στο νοικοκυριό τους και ζώνονταν με κουδούνια και κύπρους από τα ζώα που είχε η οικογένεια τους. Έτσι γυρνάγανε όλο το χωριό. Μπαίνανε σε όλα τα σπίτια για να διώξουν και να ξορκίσουν το κακό με τον θόρυβο και το «σαματά» που κάνανε οι ίδιοι και τα κουδούνια τους, καθώς έτσι πίστευαν πως θα έφευγαν τα κακά πνεύματα από κάθε νοικοκυριό. Οι σπιτονοικοκυραίοι προσέφεραν σε αυτούς κρασί η κάποιο μικρό χρηματικό ποσό, και συνήθως το κέφι τις περισσότερες φορές κατέληγε σε χορό.

Εικόνα 5.1. Λεπιανίτες την περίοδο Αποκριών

(πηγή: Αρχείο Συλλόγου Λεπιανιτών)

Είθισται οι μασκαρεμένοι συχνά έκαναν διάφορα πειράγματα στους περαστικούς και σε όσους παραβρίσκονταν στο σπίτι μαζεμένοι και έλεγαν σατυρικά τραγούδια σε μορφή διαλόγου μεταξύ τους όπως φαίνεται και από το επόμενο δίστιχο: (Χαλαστάνης, 2016)

-Πως χορεύουν οι γερόντοι;

-Σαν παλιάλογα στ' αλώνι

-Πως χορεύουν οι γριές;

-Σαν τομάρια, σαν προβιές

-Πως χορεύουν τα παιδιά;

-Σαν κριάρια, σαν τραγιά

-Πως χορεύουν τα κορίτσια;

-Σαν πανώρια κυπαρίσσια!

Κατά τα μεσάνυχτα οι μεγαλύτεροι βγαίνουν στην αυλή του σπιτιού τους και είχαν ως έθιμο να πυροβολούν με τα όπλα τους στον αέρα, σημάδι σύμφωνα με τους παλιούς ότι από εκείνη την στιγμή άρχιζε η Καθαρά Δευτέρα και η περίοδος της μεγάλης νηστείας.

Μερικά από τα καρναβάλια αργά το απόγευμα μαζεύονταν στα καφενεία του χωριού, και σε συνδυασμό με την παρέα των γηραιότερων κατέληγε σε παραδοσιακό τοπικό γλέντι. Ακόμη πολλές φορές και με παρουσία τοπικών ορχηστρών ή και μεμονωμένωνα ακόμη. (π.χ. μόνο βιολί ή κλαρίνο) Το γλέντι ξεκινάγε με τα παραδοσιακά επιτραπέζια τραγούδια από τους πιο έμπειρους, τους γεροντότερους. Οι νέοι ήταν η στιγμή που μαζευόταν και χορεύαν «*Το πιπέρι*» χαρακτηριστικό δρώμενο της Αποκριάς στα χωριά εκείνα. Με διάταγμα ενός παλαιότερου ο οποίος επέβλεπε να τρίψουν καλά το πιπέρι όπως προστάζει και το παραδοσιακό άσμα ξεκινούσε ο χορός, τα γέλια, και η σάτιρα όπως αρμόζει στην περίοδο. Το γλέντι αφού είχε ξεκινήσει για τα καλά συνέχιζε με τους παραδοσιακούς χορούς και ακούσματα της περιοχής, πρώτα οι οργανικοί σκοποί όπως ο Σκάρος έπειτα άλλοι διάφοροι. Ακολουθούσαν πάντα το Κλειστό ή Μαζωχτικό της περιοχής από γέρους και νέους, το Στα τρία, διάφορα Τσάμικα, ο Αρβανίτικος χορός, η Σβαρνιέρα ή Καραγκούνα, το Καλαματιανό και πολλά άλλα.

Την επόμενη μέρα ξημέρωνε Καθαρά Δευτέρα η αρχή της μεγάλης νηστείας της περιόδου της Σαρακοστής. Οι οικογένειες και σήμερα γιορτάζουν τα κούλουμα άλλοι στο σπίτι τους και άλλοι στα μαγαζιά του χωριού όπου εκείνη την μέρα συνήθιζαν οι τοπικοί άρχοντες του χωριού να προμηθεύουν με νηστίσιμα φαγητά τα μαγαζιά και να τα προσφέρουν στο κόσμο. Τα παιδιά συνήθιζαν να φτιάχνουν αυτοσχέδιους χαρταετούς και να μαζεύονται όλα στην πλατεία, σε πλαγιές και στους λόφους έξω και μέσα στα Λεπιανά

5.1.3. Το Πάσχα

Ο ερχομός της εορτής του Πάσχα είχε και έχει ιδιαίτερη σημασία για ολόκληρη την χριστιανοσύνη και αυτό φαίνεται ιδίως στο τρόπο ζωής, τα ήθη-έθιμα και τις παραδόσεις ανά τους τόπους. Η Λαμπρή όπως συνηθίζουν να ονομάζουν το Πάσχα στα χωριά, για τους κατοίκους είναι η ελπίδα για κάτι καλύτερο. Ήταν η ευκαιρία να έρθουν όχι μόνο ποιο κοντά στο Θεό και να προσευχηθούν αλλά και στους δικούς τους ανθρώπους είτε συγγενείς είτε φίλοι. Οι διαμένοντες κάτοικοι της Αθήνας ανεβαίνουν στο χωριό κοντά στους γονείς, παππούδες και φίλους να γιορτάσουν όλοι μαζί την μεγάλη αυτή γιορτή. Το χωριό σφύζει πλέον από ζωή, γέλια, χαρές.

Από το Σάββατο του Λαζάρου γέμιζαν οι δρόμοι στο χωριό φωνές αφού ήταν η μέρα που τα παιδιά και κυρίως οι μικρές Λαζαρίνες όπως ονόμαζαν τα μικρά κοριτσάκια, βγαίνανε να τραγουδήσουν τα κάλαντα του Λαζάρου:

Σήμερα έρχεται ο Χριστός μας ο επουράνιος Θεός μας

Απ τη πόλει Βηθανία Μάρθα κλαίει και Μαρία

Την ημέρα την Τετάρτη κίνησε ο Χριστός για να ρθει

Αν ήσουν εδώ Χριστέ μου δεν θα πέθαινε ο αδερφός μου

Τότε ο Λάζαρος σηκωθεί αναστήθηκε λυτρώθει

Πες μας Λάζαρε μ τι είδες κει στον Άδη που επήγες

Είδα φόβους είδα τρόμους είδα βάσανα και πόνους

Δώστε μου λίγο νεράκι να ξεπλύνω το φαρμάκι

Το φαρμάκι της καρδιάς της καρδιάς, των χειλέων και μη με ρωτάτε πλέον.

Οι νοικοκυρές τηρούσαν το έθιμο να δίνουν κυρίως αυγά φρέσκα από δικά τους ζώα στα παιδιά που γυρνάγανε να πούνε τα κάλαντα, γλυκά, κουλούρια η ακόμα και λεφτά όσοι είχανε την δυνατότητα. Συνήθως από την μέρα του Λαζάρου και την Κυριακή των Βαΐων όλοι οι χωριανοί μαζί με τις οικογένειες τους

που είχανε έρθει από την Αθήνα γέμιζαν την εκκλησία και όλοι μαζί «βίωναν» και αυτοί κάθε μέρα της Μεγάλης Εβδομάδας τα πάθη του Χριστού. Οι δουλείες, η διασκέδαση, το τραγούδι και ο χορός και κάθε είδους χαρά των ανθρώπων συνήθως έπαυαν την εβδομάδα των Παθών, ως ένδειξη πένθους του Ιησού Χριστού.

Την μεγάλη Πέμπτη κυριαρχούσε το κόκκινο χρώμα γιατί πίστευαν ότι συμβόλιζε την ελπίδα, την ανάσταση των ανθρώπων και την αιώνια ζωή. Άπλωναν ένα οτιδήποτε κόκκινο ρούχο έξω από το σπίτι για να μην πέσει χαλάζι τους επόμενους μήνες και τους καταστρέψει τις λίγες καλλιέργειες τους και οι άντρες με πρόβατα κυρίως βάφανε με μπογιά ένα μικρό μέρος από το μαλλί των ζώων τους. Εκείνη την μέρα βάφανε τα αυγά κόκκινα και οι νοικοκυρές ζυμώνανε την κουλούρα με ένα κόκκινο αυγό στην μέση το οποίο θα έτρωγαν ανήμερα την Λαμπρή. Όλες οι τελευταίες δουλειές του νοικοκυριού και άλλες υποχρεώσεις γίνονταν την Μεγάλη Πέμπτη, αφού η επόμενη ήταν μέρα βαριά, θλίψεως και πένθους. Επίσης σύμφωνα με δοξασίες κατοίκων πίστευαν ότι οι ψυχές έρχονται στον Πάνω Κόσμο τη Μ. Πέμπτη και στεκόταν στα κλαδάκια των δέντρων, για αυτό το λόγο πρόσεχαν εκείνη τη μέρα να μη χτυπάνε τα κλαδάκια όταν περπατούσαν στους αγρούς. (Χαλαστάνης, 2016)

Την Μεγάλη Παρασκευή από το πρωί οι καμπάνες του χωριού χτυπούν πένθιμα και όλος ο κόσμος πηγαίνει στην εκκλησία να παρακολουθήσει και να δακρύσει με την σταύρωση του Χριστού. Επικρατεί μια λύπη και ένα βαρύ πένθος σε όλο το χωριό. Τα παιδιά του χωριού συνηθίζουν ακόμη και σήμερα να λένε τα πένθιμα κάλαντα μετά το τέλος του εκκλησιασμού: (Χαλαστάνη, 2016)

Σήμερα μαύρος ουρανός σήμερα μαύρη μέρα σήμερα όλη θλίβονται και τα βουνά λυπούνται

Σήμερα βάλανε βουλή οι άνομοι Εβραίοι οι άνομοι και τα σκυλιά και τρείς καταραμένοι για να σταυρώσουν το Χριστό τον παντοβασιλέα

Κι ο Κύριός μας θέλησε να μπει σε περιβόλι να λάβει δείπνο μυστικό να τον συλλάβουν όλοι

Κι η Παναγιά η Δέσποινα καθόταν μοναχή της τας προσευχάς της έκανε για τον μονογενή της

Άγγελος ήρθε εξ ουρανού και απ αρχαγγέλου στόμα φτάνουν κυρά μου οι προσευχές, φτάνουν και οι μετάνοιες

Και τον υιό σου πιάσανε και στον χαλκιά τον πάνε και στου Πιλάτου τας αυλάς εκεί τον τυραννάνε.

Για φαγητό εκείνη την μέρα οι νοικοκυρές στο χωριό να φτιάχνουνε πλαστό, δηλαδή πίτα με καλαμποκίσιο αλεύρι, πράσα, άγρια χόρτα και λάχανα και έπινα λίγο ξύδι. Πολλοί δεν έτρωγαν ούτε λάδι ενώ κάποιοι έτρωγαν μόνο μια φέτα ψωμί και νερό κάτι το οποίο πολλοί κάνουν μέχρι και σήμερα. Την ημέρα αυτή δεν λουζόταν, δεν έκαναν καμία δουλειά, δεν σύχναζαν σε μαγαζιά και καφενεία ούτε τραγουδούσαν και διασκεδάζαν αλλά μάλιστα οι παλαιότεροι και παλαιότερες δεν πολυμιλούσαν μεταξύ τους για διάφορα ζητήματα.

Τέτοιο ήταν το κλίμα που διαρκούσε μέχρι και πριν τα μεσάνυχτα του Μεγάλου Σαββάτου, όπου οι καμπάνες χτυπούν και η εκκλησία των Αγίων Αναργύρων κατακλύζει από κόσμο. Στις 12 ακριβώς «βγάζει ο παππάς την Ανάσταση» όπως λένε στο χωριό με το *Δεύτε λάβετε φως* και βγαίνει στο προαύλιο χώρο για να πει το *Χριστός Ανέστη εκ νεκρών*. Τα βεγγαλικά από την νεολαία δημιουργούν μια φωτοχυσία στο προαύλιο της εκκλησίας και ξεκινάει το «κάψιμο του Ιούδα» ένα παλιό έθιμο σύμφωνα με το οποίο οι νέοι κυρίως φτιάχνανε ένα ανθρώπινο ομοίωμα από κλαδιά κέδρου και του βάζανε φωτιά. Ανταλλάσσανε ευχές και ξεκινούσαν για τα σπίτια τους να τσουγκρίσουν αυγά και να φάνε την παραδοσιακή χειροποίητη μαγειρίτσα, ενώ η θεία λειτουργία της αναστάσιμος συνεχίζεται. Όσοι γύριζαν σπίτι έφερναν με μια λαμπάδα το Άγιο Φως στο σπίτι και σχημάτιζαν με την φλόγα στο πάνω μέρος της εξώπορτας ένα σχήμα σταυρού, πράγμα το οποίο γίνεται μέχρι και σήμερα.

Εικόνα 5.2. Ομαδικό Πάσχα στη πλατεία του χωριού το 1983

(πηγή: «Τα Λεπιανά Ευρυτανίας, Καρλιάμπας 1988)

Πρωί-πρωί ανήμερα του Πάσχα η οικογένεια είχε ξυπνήσει από νωρίς, να ετοιμάσουν τις σουβλές με τα σφαχτά αρνιά, κατσίκια ή ότι είχε ο καθένας, να ανάψουνε την φωτιά και να ετοιμάσουν τα υπόλοιπα «μεζικλίκια» όπως τα λένε. Από το πολύ πρωί τα δημοτικά τραγούδια της περιοχής και οι χοροί τα οποία και χαρακτηρίζουν την ημέρα εκείνη. Κάποτε στα Λεπιανά συνήθιζαν να ψήνουνε στην κεντρική πλατεία πολλές οικογένειες μαζί, αλλά μπορούσε κανείς να συναντήσει και άλλους να ψήνουνε ομαδικά σε μεγάλες αυλές σπιτιών ή και μεμονωμένα. Πολλοί ψήνανε ακόμη και δίπλα στους δρόμους καθώς είχανε τοποθετήσει τα ψητά τους ο καθένας δίπλα δίπλα. Οι οικογενειάρχες αναλαμβάνανε συνήθως το ψήσιμο και οι υπόλοιποι βοηθούσανε. Η μέρα επέβαλλε μόνο γιορτινά τραγούδια και χορούς είτε αυτά ήταν από το ραδιόφωνο είτε στις περισσότερες περιπτώσεις κάποιος ντόπιος οργανοπαίχτης, είχε καταφθάσει με το μουσικό του όργανο όπως κλαρίνο, βιολί, λαουτοκίθαρο ή και συνδυασμός αυτών.

Το γλέντι ξεκίναγε πριν το μεσημέρι στην πλατεία του χωριού, με πασχάλια τραγούδια όπως το *Σήμερα Γιώργη Πασχαλιά Γιωργάκη μου Γιωργάκη* που οι ντόπιοι συνήθιζαν να το χορεύουν σε μορφή καλαματιανού όπως και άλλο χαρακτηριστικό ήταν το *Σήμερα μαύρα μου μάτια σήμερα Χριστός Ανέστη* σε μορφή καλαματιανού ή και το *Ήρθε η Λαμπρή κι η Πασχαλιά κι το Χριστός Ανέστη* το οποίο συγκαταλέγεται στη κατηγορία του τσάμικου. Κάπως έτσι με εορταστικά και χαρμόσυνα ως επι το πλείστων τραγούδια συνέχιζε το γλέντι το οποίο κράταγε μέχρι το βράδυ ή και την επόμενη μέρα.

Πέρα από τα εορταστικού χαρακτήρα τραγούδια δεν θα μπορούσε να λείπει ποτέ το τοπικό παραδοσιακό στοιχείο. Ο κόσμος και οι οργανοπαίχτες αυτοί οι ίδιοι ξεκίναγαν με το στόμα τα τραγούδια και διασκέδαζαν. Ο Κλειστός ή Μαζωχτικός, τα Τσάμικα, το Στα τρία, το Αρβανίτικο, τα Καλαματιανά αλλά και η Σβαρνιέρα-Καραγκούνα ήταν χοροί οι οποίοι αποτελούσαν το γλέντι την διασκέδαση και βρισκόταν πρώτοι στις προτιμήσεις των κατοίκων.

Στην διάρκεια του τραπέζιού είχαν έθιμο οι οικογενειάρχες να κάνουν αυτοί την αρχή για το «τσούγκρισμα» των αυγών και έπειτα να πυροβολούν με τα όπλα τους στον αέρα ως ένδειξη χαράς και γιορτής. Το γλέντι συνέχιζε στα σπίτια νοικοκυραίων που είχαν την ονοματική τους εορτή, όπως Αναστάσιος, Αναστασία, Λάμπρος, Λαμπρινή, Πασχάλης και άλλα ονόματα τα οποία γιόρταζαν ανήμερα του Πάσχα. Εκεί το γιορτινό τραπέζι με φίλους συγγενείς και γνωστούς ξεκίναγε από το μεσημέρι του Πάσχα και να τελείωνε την επόμενη μέρα το πρωί. Σε τέτοιες περιπτώσεις συνήθιζαν να πηγαίνουν οργανοπαίχτες στα σπίτια των εορταζόμενων τοπικοί, να τους ευχηθούν για την εορτή τους και να τους προσφέρουν σαν δώρο την διασκέδαση τους με τα μουσικά τους όργανα. Από την άλλη όσοι παρευρίσκονταν στο σπίτι εκείνο να απαντούν με το κέφι, το λεβέντικο χορό τους αλλά και το τραγούδι τους παράλληλα.

Τα γλέντια καμιά φορά εκείνα κράταγαν μέχρι πρωίας. Για την χριστιανοσύνη τις περισσότερες φορές και όπως λέγανε οι παλιοί στα χωρία αν το Πάσχα ήταν όψιμο, συνέπεφε με την ημέρα του Αι Γιωργιού (Άγιος Γεώργιος). Οι περισσότεροι κάτοικοι των Λεπιανών συνήθως αλλά και των υπόλοιπων οικισμών

επισκέπτονταν τα μικρά ξωκλήσια του Αι Γιώργη των γειτονικών χωριών (π.χ. Ραπτοπούλου, Τοπόλιανα). Σε όλες τις εκκλησίες και ξωκλήσια του Αι Γιώργη ακολουθούσε πάντα μετά την θεία λειτουργία πανηγυράκι στον προαύλιο χώρο με την τοπική τους παραδοσιακή μορφή, κάποια από τα οποία λίγα όμως, επιβιώνουν μέχρι και σήμερα. (εξωκλήσι Αγίου Γεωργίου Ραπτοπούλου) Η γιορτινή ατμόσφαιρα, οι ευχές, τα χαρμόσινα τραγούδια, οι χοροί ακόμη και τα καθημερινά γλέντια, κρατούσανε μέχρι και την Κυριακή του Θωμά. Εκείνες ήταν και οι μέρες όπου συγγενείς και φίλοι έπαιρναν πάλι το δρόμο της επιστροφής για τα μεγάλα αστικά κέντρα, γεμάτοι ευχές και δώρα από τους γονείς τους, τις μανάδες, τις γριές του χωριού ως ότου να ανταμώσουν πάλι στο χωριό το καλοκαίρι.

5.1.4. Τα Ξεφλουδίσματα ή Ξεφλουδίσια

Σε όλα τα χωριά του Ασπροποτάμου (Ραπτόπουλο, Λεπιανά, Πρασιά, Κέδρα, Νέο Αργύρι) εντοπίζεται από πολύ παλιά το έθιμο αυτό, το οποίο πλέον συναντάται μόνο ως αναπαράσταση στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων. Το περισσότερο υλικό πέρα από τις αναφορές σε βιβλία για τα ήθη και έθιμα της περιοχής, προέρχεται από πληροφορίες κατοίκων των Λεπιανών αλλά και των γύρω χωριών, δίνοντας μας μια σαφής και ακριβής εικόνα για αυτό το έθιμο. Δεν γνωρίζουμε την ακριβή χρονολογία έναρξης της συνήθειας αυτής των κατοίκων. Τα ξεφλουδίσματα, πραγματοποιούνταν γύρω στα τέλη Σεπτεμβρίου με αρχές Οκτωβρίου τα όψιμα και σε πολύ πιο σπάνιες περιπτώσεις τον Αύγουστο τα πρώιμα. (Καρλιάμπας, 1988). Πρόκειται για εθελοντική και ομαδική εργασία που τις περισσότερες φορές απασχολούσε ολόκληρο το χωριό. Συμφώνα και με τον Δ. Πεταρούδα, «..τα ξεφλουδίσματα ή ξεφλουδίσια ήτανε θέμα επιβίωσης εδώ στα χωριά μας ...» κάτι το οποίο μας βοηθάει να καταλάβουμε πολλά έθιμα, με τραγούδι και χορό, προέκυψαν από την ανάγκη του κόσμου να καλύψει καθημερινές βιοτικές απαιτήσεις, στις δύσκολες εκείνες εποχές. Η συνήθεια αυτή είχε πάρει την μορφή γλεντιού από τα πρώτα κιόλας χρόνια εμφάνισής του.

Εικόνα 5.3. Το έθιμο των Ξεφλουδισμάτων ως αναπαράσταση στα πλαίσια πολιτιστικών εκδηλώσεων του χωριού

(πηγή: Περιοδικό Απεραντιακά χρονικά τεύχος 111)

Τα καλαμπόκια οι οικογενειάρχες τα είχανε σπείρει από την περίοδο της Άνοιξης λίγο μετά το Πάσχα και η συγκομιδή τους γινόταν περίπου στα τέλη Σεπτεμβρίου με αρχές Οκτωβρίου. Το καλαμπόκι αυτό γινόταν αραβόσιτος (είδος αλευριού) ή το λεγόμενο καλαμποκάλευρο όπως το ονόμαζαν στα χωριά, που είχε θρέψει γενιές και γενιές. Το κουβάλημα από τα χωράφια προς το σπίτι, γινόταν με άλογα ή μουλάρια που είχε ο κόσμος ακόμη και με τα ίδια τους τα χέρια. Άνδρες, γυναίκες και παιδιά τα κουβαλούσανε σε τσουβάλια στην πλάτη τους και μάλιστα πολλές φορές καλύπτοντας μεγάλες αποστάσεις. Μόλις τα μαζεύανε στις αποθήκες των σπιτιών τους έπρεπε να τα ξεφλουδίσουν, να τα καθαρίσουν και να τα πάνε στο πιο κοντινό μύλο για άλεσμα για να πάρουν τον αραβόσιτο τους, να μαγειρεύουν οι νοικοκυρές του χωριού. Έτσι έβγαινε ένας στο χωριό το μεσημέρι προς το απόγευμα και φώναζε στις γειτονιές «...απόψε ξεφλουδάει το καλαμπόκι ο Χαράλαμπος του Οικονόμου...» ή κάποιος άλλος από το χωριό και συνέχιζε «...αύριο θα πάμε στον Γιωργάκη, μεθαύριο στον Ντόκα...». Αυτό γινόταν κάθε

μέρα για τον κάθε σπιτονοικοκύρη χωριστά, ώσπου τέλειωναν όλοι τους με το ξεφλούδισμα.

Μαζεύοταν λοιπόν όλο το χωριό σχεδόν νέοι, ηλικιωμένοι και γριές, κατ' εξοχήν σε αλώνια ή χωράφια, διότι στα σπίτια και τις αυλές τους δεν χωρούσαν όλοι και η δουλεία θα ήταν πιο χρονοβόρα. Τα αδειάζανε στην μέση του χωραφιού ή του αλωνιού αναλόγως την περίσταση και δημιουργούσανε ένα μεγάλο σωρό και καθόταν όλοι γύρω από αυτόν. Συνήθιζαν να κάθονται από την μία μεριά οι άντρες και τα αγόρια και από την άλλη οι γριές μαζί με τις υπόλοιπες γυναίκες και κοπέλες. Αυτός ο διαχωρισμός συμφώνα με τον Σ. Ντόκα γινόταν γιατί:

«...οι γυναίκες ειδικά οι γριές καθόταν θυμάμαι από την μία πλευρά χωριστά, γιατί αυτές είχαν καλή φωνή αφού μετα τραγουδούσανε όλοι όσοι ήταν εκεί...αυτές ήταν πρώτες σε αυτά τα γλέντια...αυτές τα ξεκινούσανε...» Εδώ γίνεται λόγος για το τραγούδι, τη τέχνη που είχαν κάποιοι, κυρίως κάποιες σε αυτό για το οποίο θα γίνει αναφορά παρακάτω.

Ξεκινάγανε έτσι και ξεφλούδιζαν τα καλαμπόκια, τα ξεχώριζαν, ανάλογα με το μέγεθός τους, αλλού τα μεγάλα τα οποία προοριζόταν για δέσιμο και κρέμασμα στο ταβάνι στα σπίτια (οι λεγόμενες κρεμάδες) και αλλού τα χαλασμένα που γινόταν τροφή για τα ζώα. Οι σπιτονοικοκυραίοι φρόντιζαν να έχουν κάποιο είδους κέρασμα στο σπίτι τους. Αυτά συνήθως ήταν ντόπια σταφύλια ή συκομαΐδες (καρύδια τυλιγμένα σε ξερά σύκα), γλυκά του κουταλιού, πίττες, χαλβάδες που είχε φτιάξει η νοικοκυρά. Επίσης κερνούσανε ποτά αν είχαν προλάβει να βγάλουνε το φετινό τους τσίπουρο αλλιώς κάποιοι από το περσινό ή ντόπιο κρασί ώστε να ευχαριστήσουν όσους είχανε μαζευτεί να τον βοηθήσουνε στο ξεφλούδισμα.

Κατά την διάρκεια του ξεφλουδίσματος δεν μπορούσε να μην υπάρχουν τα γέλια, τα πειράγματα και τα αστεία. Τα αγόρια παίρνανε μερικά καλαμπόκια από τον σωρό και τα πετάγανε στα κεφάλια των μεγαλύτερων για να γελάσουν μεταξύ τους και να δημιουργήσουν ευχάριστο κλίμα μεταξύ τους. Επιπλέον τα

αγόρια πετάγανε τις καλαμπόκες στις κοπέλες και το αντίστοιχο για να πειραχτούν μεταξύ τους, πράγμα το οποίο πολλές φορές κατέληγε στο γνωστό προξενιό. Οι πατεράδες των νέων αγοριών και κοριτσιών, οι οποίοι δεν αργούσαν να καταλάβουν τα πειράγματα μεταξύ των παιδιών τους και τον λόγο που γινόταν. Επομένως, τα ξεφλουδίσματα αποτέλεσαν και ένα είδος προξενιού εκείνα τα χρόνια, για το οποίο θα γίνει αναφορά παρακάτω.

Ενώ η δουλεία προχωρούσε με περισσότερο κέφι, ξεκινούσε το τραγούδι, με «μπροστάρηδες» τις ηλικιωμένες 50-60 ετών καλλίφωνες γυναίκες. Αυτές ήταν οι πρωτεργάτισσες, ο πυρήνας του γλεντιού. Σύμφωνα με πληροφορίες Λεπιανιτών κατοίκων αλλά και των γύρω χωριών το τραγούδι εκεί ήταν απαραίτητο και μάλιστα είχε συγκεκριμένη μορφή την οποία ακολουθούσαν πιστά από την αρχή μέχρι το τέλος της βραδιάς. Στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν ερχόντανε μουσικά όργανα. Ο λόγος γίνεται φυσικά για το λεγόμενο αντιφωνικό σχήμα ή το τραγούδι με ανταπόκριση όπως το ξέρουν εκεί στις γύρω περιοχές. Μια μορφή τραγουδιού σύμφωνα με πληροφορίες του Δ. Πεταρούδα, η οποία κυριαρχεί και επιβιώνει ακόμη και σήμερα ιδίως στις περιοχές αυτές των Αγραφών, του ορεινού όγκου δηλαδή της Ευρυτανίας (πρώην Ασπροπόταμος, Απεράντιος, Άγραφα) αλλά και της Καρδίτσας (Αργιθέα, Λίμνη Πλαστήρα).

Η συγκεκριμένη μορφή τραγουδιού υπολογίζεται ότι έρχεται από παλιά μέχρι και επιβιώνει μέχρι και σήμερα στις μικρές αυτές τοπικές παραδοσιακές κοινωνίες. Σύμφωνα με αυτή τη μορφή τραγουδιού υπάρχουν δύο ομάδες αποτελούμενες από δέκα ή και περισσότερα άτομα. Η πρώτη ξεκινάει τον πρώτο στοίχο του τραγουδιού και μόλις τον ολοκληρώσει, τον ίδιο στοίχο επαναλαμβάνει με τον ίδιο τρόπο η άλλη ομάδα. Το ίδιο γίνεται με όλους τους στοίχους του τραγουδιού ώσπου το τραγούδι τελειώνει και πιάνανε άλλο με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Αυτό φαίνεται και μέσα από πληροφορίες ντόπιων, μάλιστα οι οποίοι ασχολούνται με την μουσική παράδοση του τόπου (π.χ. οργανοπαίχτες, άνθρωποι του χορού κ.α.)

«...Ημασταν 30 -40 άτομα που ήταν τότε κόσμος πήγαινε σε αυτά τα πράγματα, και έτσι μαζευόντανε οι άντρες από την μία μεριά κυρίως οι πιο καλλίφωνοι

πήγαιναν και από την άλλη μεριά οι γυναίκες το ίδιο και οι νέοι μετά ακολουθούσανε. Ξεκινάγανε ένα τραγούδι ας πούμε Κλειστό , τι θα λέγανε ας πούμε, ή το Στρουμπούλω μου στα αλώνια σου το λέγανε μια πάρτι οι άντρες π.χ. Στρουμπούλου μου στα αλώνια σου και όζω στα περιβόλια σου, σταματάγανε. Το παίρνανε οι γυναίκες μετα το ίδιο Στρουμπούλω μου στα αλώνια σου και όζω στα περιβόλια σου, μετα πάλι οι άντρες μετά πάλι οι γυναίκες ώσπου τέλειωνε, δύο ομάδες πάντα ήταν...» (Πεταρούδας Δημήτρης 63 ετών)

Άλλη αναφορά για το τραγούδι είναι η εξής: «...Με το στόμα...τραγουδούσαμε όλοι μαζί παρέες. Το έπαιρνε η μια παρέα από εδώ το έλεγε και μετα το έλεγε η άλλη μετα ξανά η άλλη παρέα ώσπου τέλειωνε το τραγούδι .Μια το έλεγε η μια παρέα μια η άλλη τον ίδιο στοίχο τα λέγανε και χορεύανε κιόλα...» (Θωμάς Παπαδήμος 86 ετών)

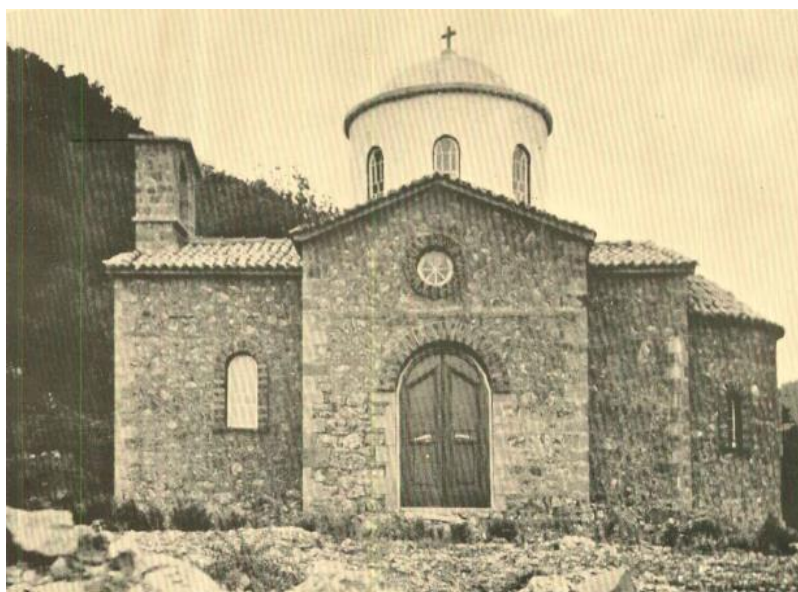
Όσον αφορά τα ακούσματα ήταν τα γνωστά τοπικά παραδοσιακά ακούσματα, συνήθως όμως το πιο χαρακτηριστικό και με το οποίο ξεκινούσανε οι γυναίκες ήταν το Στρουμπούλω μου στα αλώνι σου τσάμικο της περιοχής και αυτό γιατί όπως είπαμε τις περισσότερες φορές τα ξεφλούδιζαν σε αλώνια ή στα χωράφια τους. Άλλα ακούσματα που έπαιρναν σειρά μπορεί να ήταν το Στάζουν τα κεραμίδια σου ή και το Αγγέλω μ' κρένει η μάνα σου, και τα δύο τσάμικα με το ιδιαίτερο τοπικό γνώρισμά τους. Αυτά ήταν σίγουρα λίγα από τα τραγούδια τα οποία λέγανε. Εκείνη την εποχή στα ξεφλουδίσματα λέγανε λίγα τραγούδια και καλά αφού το τραγούδισμά τους μπορεί να διαρκούσε ακόμη και μισή ώρα. Αυτό γιατί οι άνθρωποι σε αντίθεση με σήμερα γνωρίζανε και τραγουδούσανε ολόκληρα τα τραγούδια με όλους τους στοίχους τους. Πολλά από αυτά μπορεί να τα λέγανε πολλές φορές το καθένα μέχρι να τελειώσουν την δουλειά τους και αυτό γιατί ο κόσμος τότε αρκούταν με λίγα, ποιοτικά και παραδοσιακά ακούσματα. Τα υπόλοιπα που ακουγόταν ήταν τα χαρακτηριστικά της περιοχής δηλαδή διάφορα Μαζωχτικά , Τσάμικα, Στα τρία καθώς και Συρτά ή Καλαματιανά. Όσον αφορά τον χορό στα ξεφλουδίσματα, δεν υπήρχε έντονα το στοιχείο αυτό, διότι ο κόσμος που παραβρισκόταν εκεί πήγαινε με σκοπό να βοηθήσει να ξεφλουδιστεί το καλαμπόκι, γιατί την επόμενη μέρα μπορεί να έβρεχε και να τους χαλούσε αφού ή-

ταν και η εποχή τέτοια. Το μόνο που μπορεί να χορεύαν ελάχιστοι ήταν το *Στρουμπούλω μου στα αλώνι σου*.

Η δουλειά με το ξεφλούδισμα των καλαμποκιών συντροφεύοντας την με τραγούδι τελείωνε συνήθως τις πρώτες πρωινές ώρες. Ο κόσμος πήγαινε στο σπίτι τους ξεκουραζόταν. Την επόμενη μέρα θα μαζευόταν σε κάποιον άλλον χωριανό τους με καλαμπόκια για να πάρει και εκείνος σειρά στο ξεφλούδισμα. Τα ξεφλούδισμα ή ξεφλουδίσια σταμάτησαν να γίνονται με την παραδοσιακή τους μορφή γύρω στο 1978-1980 στα Λεπιανά και στα υπόλοιπα χωριά ενώ σήμερα συναντάται σε ελάχιστες περιπτώσεις, ως αναβίωση του εθίμου όπως προαναφέρθηκε στην αρχή.

5.1.5. Το πανηγύρι του Αγίου Δημητρίου

Περίπου ένα χιλιόμετρο από το κέντρο του χωριού, εκεί που ξεκινάει και τα πρώτα σπίτια, στους πρόποδες της Τσούκας σε ένα μικρό λοφάκι κρυμμένο ανάμεσα στα έλατα, βρίσκεται το μικρό ξωκλήσι του Αγίου Δημητρίου. Το ξωκλήσι αυτό όπως αναφέρεται και στο κεφάλαιο των Ιστορικών στοιχείων, ήταν παλιό μοναστήρι, το οποίο έκαψαν οι Τούρκοι, το 1823. Η εκκλησία του σημερινού Αγίου Δημητρίου ξανακτίστηκε το 1961 από την ερανική επιτροπή του χωριού και προσωπική εργασία των κατοίκων των Λεπιανών.

Εικόνα 5.4. Η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, έτος ανέγερσης 1961

(πηγή: Αρχείο Συλλόγου Λεπιανιτών)

Οι κάτοικοι του χωριού συνηθίζουν ακόμη και σήμερα να το αποκαλούν «Μοναστήρι» του Αγίου Δημητρίου. Η εκκλησία σήμερα γιορτάζει στις 26 Οκτωβρίου του Αγίου Δημητρίου. Ο πανηγυρισμός της εκκλησίας και το πανηγύρι που ακολουθεί μετά την Λειτουργία γίνεται από τα πρώτα χρόνια της αναστήλωσής της μέχρι και σήμερα με πρωτοβουλία των ίδιων των κατοίκων του χωριού. Υπήρχε κάποια περίοδος που το πανηγύρι είχε πάψει να πραγματοποιείται. Τα δύο με τρία όμως τελευταία χρόνια «ζωντάνεψε» πάλι. Το πανηγύρι ξεκινούσε από την παραμονή το βράδυ στις 25 Οκτωβρίου και συνέχιζε την επόμενη μέρα μέχρι αργά το βράδυ. Σήμερα το πανηγύρι γίνεται μόνο ανήμερα του εορτασμού της εκκλησίας.

Την οργάνωση, τα φαγητά, τα ποτά και την ορχήστρα συνήθιζαν να αναλαμβάνουν οι ίδιοι οι κάτοικοι με δικά τους έξοδα και προσωπική δουλειά, ως ένδειξη πίστης προς τιμήν του Αγίου Δημητρίου. Οι άντρες του χωριού αναλάμβανανε να φέρουν τα ψητά αρνιά ή κατσίκια τα οποία τις περισσότερες φορές ήταν από τα δικά του κοπάδια με ζώα. Ήταν χαρακτηριστικό το ντόπιο κρασί, το τσίπουρο καθώς και τα παραδοσιακά χειροποίητα φαγητά, αυτού του πανηγυριού

εκείνα τα χρόνια. Οι γυναίκες αναλαμβάναν να φτιάξουν διάφορα φαγητά, γλυκά και άλλα εδέσματα και να τα προσφέρουν στον κόσμο.

Η ορχήστρα που έρχονταν ήταν κατά κύριο λόγο αποτελούνταν από άτομα του χωριού ή άλλων κοντινών οικισμών (Ραπτόπουλο, Κρετσίστα, Νέο Αργύρι). Σύμφωνα με πληροφορίες δημοφιλής ορχήστρα για εκείνο το πανηγύρι ήταν ο Τζούβας κλαρίνο και ο Παπαντώνης βιολί από το Νέο Αργύρι Ευρυτανίας. Η ορχήστρα αποτελούνταν από τα βασικά δηλαδή το βιολί, το κλαρίνο, το λαουτοκίθαρο, το ντέφι και τραγούδι οι ίδιοι οι οργανοπαίχτες. Μάλιστα στα πρώτα χρόνια έπαιζαν σκέτα χωρίς δηλαδή ρεύμα, ηχεία, μικροφωνικές και αλλά ηχητικά συστήματα. Η συμμετοχή όμως του κόσμου στο χορό και η βοήθεια στο τραγούδι ήταν αξιοσημείωτη και καταλυτική.

Ο χορός και συγκεκριμένα το ρεπερτόριο που επικρατούσε διαμορφωνόταν από τις παραγγελίες του κόσμου. Ο καθένας παρήγγελε ότι του έκανε κέφι, προς ευχαρίστηση των ίδιων. Μέσα από τις προτιμήσεις του κόσμου φαίνεται ότι και σε αυτό το μικρό πανηγύρι, επικρατούσε το χαρακτηριστικό μουσικό ρεπερτόριο της περιοχής. Οι παραγγελίες ξεκινάγανε με ακούσματα επιτραπέζια θρησκευτικού χαρακτήρα όπως *Ένας είναι ο Θεός, δεύτερη είναι η Παναγία* ή το *Σε τούτη τάβλα πού είμαστε*. Συνέχιζαν με κλέφτικα τραγούδια και αρκετά οργανικά όπως ο χαρακτηριστικός ποιμενικός Σκάρος, η Παλιά Ιτιά, ο Ήλιος και η Μαντζουράνα η Καρπενησιώτη (όπως την αποκαλούν στην Ευρυτανία). Σειρά στις προτιμήσεις του κόσμου, είχε ο Κλειστός καθώς σύμφωνα με τον μουσικό και οργανοπαίχτη Δ. Πεταρούδα τα τραγούδια ήταν συγκεκριμένα:

«... Στα Λεπιανά στον Αι Δημήτρη , όμως κυρίως το χαρακτηριστικό τους κλειστό ήταν το Σταφύλι μου κρουστάλλινό αυτό το χόρευαν όλοι στο χωριό νέοι και γέροι και μετά το Βασιλικέ μου τρίκλωνε...αγαπητά στους πολύ Λεπιανίτες....».

Αυτά μέχρι και σήμερα είναι σχεδόν πρώτα στις προτιμήσεις των κατοίκων. Μετά το Κλειστό εντοπίζουμε όπως την αποκαλεί ο Δ. Πεταρούδας μια σουίτα χορών *«...τους ίδιους χορούς χορεύανε στα τρία, τσάμικα, συρτά ήταν κάτι σαν*

σουίτα χορών αυτό σε όλα τα χωριά μας εδώ γύρα...» δηλαδή Στα τρία, Τσάμικα και Συρτά ή Καλαματιανά.

Εικόνα 5.5 Ο άντρας κρατάει την γυναίκα του η οποία σέρνει τον χορό

(πηγή: Αρχείο Συλλόγου Λεπιανιτών)

Στο μικρό αυτό πανηγύρι το οποίο απαρτιζόταν από άτομα του χωριού κυρίως, συναντάμε χορούς όπως το Αρβανίτικο και η Σβαρνιάρα-Καραγκούνα. Το Αρβανίτικο ένας οργανικός σκοπός με έντονο αυτοσχεδιαστικό χαρακτήρα χορευόταν κυρίως από τους γηραιότερους. Ήταν μια μορφή συρτού στα τρία όσον αφορά το μουσικό μέτρο και τις χορευτικές κινήσεις, με πολλές και διάφορες αυτοσχέδιες κινήσεις που έκανε όποιος το χόρευε μπροστά. Από την άλλη η Σβαρνιάρα-Καραγκούνα χορευόταν κυρίως από τις γυναίκες που παρευρισκόταν εκεί χωρίς όμως να αποκλείονται και οι άντρες. Στην περιοχή αυτή σύμφωνα με πληροφορίες κατοίκων η Σβαρνιάρα χορευόταν σε μορφή συρτού στα δύο και στα νεότερα χρόνια σαν συρτό-καλαματιανό. Πέρα από τους χορούς της περιοχής μπορούσε κάποιος να συναντήσει και χορούς από άλλες περιοχές σύμφωνα με τον μουσικό Β. Ντόκα:

«...Άλλα τραγούδια πχ από Μακεδονία η Θράκη η αλλού θα παιζόταν μόνο αν υπήρχε κάποιος από κει από αυτά τα μέρη και ήθελε να χορέψει και αν ξέρανε καμιά φορά να τα παίζουνε κιόλας εδώ οι δικοί μας....»

Αξίζει να γίνει μια αναφορά όσον αφορά την σειρά με την οποία είχε διαμορφωθεί και χόρευε ο κόσμος στο πανηγύρι αυτό. Σύμφωνα με τον Σ. Ντόκα:

«...τον χορό εκεί ξεκινούσαν οι άρχοντες του χωριού και οι γέροντοι, ο παππάς ειδικά αν ήταν λίγο μερακλής και κοινωνικοποιημένος, μετα βρίσκουμε τον πρόεδρο της κοινότητας, μεγάλος συνήθως σε ηλικία και τους δασκάλους εννοείται...»

Οι γέροντες του χωριού είχαν προτεραιότητα καθώς πολλοί πίστευαν ότι του χρόνου μπορεί κάποιος από αυτούς να μην είναι στην ζωή και έτσι παράλληλα έδειχναν τον σεβασμό στο πρόσωπό τους όπως τονίζει και ο Δ. Πεταρούδας:

«...Εκεί χορεύανε πρώτοι οι προεστοί το Κλειστό οι γέροι οι μεγάλοι οι ηλικιωμένοι αυτοί χορεύαν πρώτοι στα πανηγύρια. Λέγανε θα χορέψει ο μπάρμπα ο τάδε ή η θεία που είναι μεγάλοι γιατί λέγανε θα ναι του χρόνου δεν θα ναι δεν το ξέρανε....»

Ανάμεσα σε αυτούς που ξεκινούσαν τον χορό ήταν και οι δάσκαλοι τότε στα σχολεία, στους οποίους ο κόσμος είχε μια ιδιαίτερη εμπιστοσύνη αλλά και σεβασμό στο πρόσωπό τους. Οι άνθρωποι εκεί σε τέτοιες περιστάσεις λειτουργούσαν με αυτόν τον τρόπο, γιατί πιστεύαν και πιστεύουν πως μέσω του χορού έρχονται πιο κοντά, κοινωνικοποιούνταν και δημιουργούνταν δυνατές σχέσεις και με άτομα πέρα από την σύνορα του οικισμού τους.

Το πανηγύρι ήταν το ίδιο και την παραμονή και ανήμερα, με την μόνη διαφορά πως την ημέρα εορτασμού του Αγίου Δημητρίου η προσέλευση του κόσμου ήταν μεγαλύτερη. Σήμερα όπως προαναφέρθηκε το πανηγύρι γίνεται μόνο ανήμερα ημερήσιο στην μορφή του τις 26 Οκτωβρίου.

5.1.6. Το πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων

Η σημερινή εκκλησία πήρε το όνομά της από μια θαυματουργή εικόνα που βρήκε ένας χωριανός στην σημερινής της θέση πάνω σε ένα πουρνάρι, η οποία απεικόνιζε τους Αγίους Κοσμά και Δαμιανό από την Μικρά Ασία. Οι δύο αυτοί Άγιοι ήταν αδέρφια και έγιναν και οι δύο ιατροί καθώς θεράπευαν κάθε σωματική και ψυχική νόσο δωρεάν παρέχοντας την ίαση σε όλους τους πάσχοντες. Ακόμη και σήμερα οι Άγιοι Ανάργυροι θεωρούνται θαυματουργοί από τους Λεπιανίτες και όχι μόνο, και πλήθος κόσμου καταφεύγουν σε αυτούς για να ζητήσουν βοήθεια για θέματα υγείας κυρίως. (Καρλιάμπας, 1992)

Το γεγονός αυτό φαίνεται και από το τεράστιο ποσοστό κόσμου που καταφθάνει την ημέρα εορτασμού των Αγίων Αναργύρων στις 1 Νοεμβρίου στα Λεπιανά. Άνθρωποι της εκκλησίας, δημοτικών και τοπικών αρχών, βουλευτές τιμούν εκείνη την μέρα με την παρουσία τους στα Λεπιανά. Την ημέρα εκείνη της μνήμης των Αγίων Αναργύρων τελείται με ιδιαίτερη ευλάβεια λαμπρή πανήγυρη. Επισκέπτες έρχονται όχι μόνο από τα γύρω τις περιοχές αλλά και άλλες εκτός νομού (Αιτωλοακαρνανία, Άρτα, Καρδίτσα)

Σύμφωνα με διηγήσεις των ίδιων των κατοίκων και βιβλιογραφικές αναφορές (Καρλιάμπας, 1988) ο εορτασμός και το πανηγύρι που ακολουθούσε μετά την Θεία Λειτουργία υπολογίζεται ότι ξεκινάει γύρω στο 1820 μ.Χ. πριν. Από τότε έως και σήμερα ο εορτασμός, η καθήλωση, και η πίστη του κόσμου έχει παραμείνει ίδια αλλά με διαφορά στον τρόπο εκδήλωσης. Οι πληροφορίες που έχουμε για το πανηγύρι από συνομιλίες με πληροφορητές-κατοίκους του χωριού υπολογίζονται από το 1920 και έπειτα.

5.1.6.1. Το πανηγύρι από το 1920 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990

Από τα πρώτα κιόλας χρόνια το πανηγύρι είχε πάρει την μορφή ζωοπανήγυρης και εμποροπανήγυρις. Οι έμποροι ζώων έρχονταν από όλα πολλά μέρη και πιο συγκεκριμένα από περιοχές της Αργιθέας, της Αιτωλοακαρνανίας, από Άρτα, Καρπενήσι ακόμη και Λαμία. Από την άλλη εκτός από τους ζωέμπορους στα Λεπιανά κατέφθαναν και έμποροι με διάφορεςπραμάτειες δικής τους παραγωγής όπως παραδοσιακά προϊόντα, φαγητά, ποτά χειροποίητα ρούχα, παπούτσια και γενικά οτιδήποτε είχε ο καθένας να προσφέρει από την παραγωγή του. Οι «πραγματευτές» όπως τους λέγανε τότε πολλές φορές ήταν και άνθρωποι του χωριού δηλαδή κτηνοτρόφοι, νοικοκυρές και αγρότες. Όλοι οι έμποροι είχαν αρχίσει να στήνουν τα «τσατούρια» τους όπως τα λέγανε γύρω από την εκκλησία και παράλληλα στους δρόμους του χωριού από τις προηγούμενες μέρες κιόλας.

Εικόνα 5.6. Φωτογραφία από το πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων

(πηγή: Αρχείο Συλλόγου Λεπιανιτών)

Παράλληλα μαζί με τους έμπορους κατέφθαναν και διάφορα μουσικά συγκροτήματα για να πάρουν θέση, να κουρδίσουν για να είναι έτοιμοι όταν ξεκι-

νούσε το πανηγύρι. Σύμφωνα με πληροφορίες κατοίκων τα μουσικά συγκροτήματα εκεί ή οι «ζυγίες» όπως τις ονόμαζαν οι ντόπιοι στον αριθμό ήταν από πέντε μέχρι και οχτώ. Ο Β. Ντόκας οργανοπαίχτης του χωριού, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι:

«...Πολλές φορές ήταν τόσα πολλά τα συγκροτήματα και πάντα με τραγούδια παραδοσιακά δεν υπήρχαν μέσα άλλα της περιοχής πάντα και μπερδεύοντανε που ήταν τόσο κοντά τα όργανα μεταξύ τους και μπερδεύοντανε ποιο να χορέψει από κείνη την κομπανία η από την άλλη, αλλά υπήρχε κέφι υπήρχε όρεξη υπήρχε διάθεση....»

Κάποιες «ζυγίες» βρισκόταν στα μαγαζιά-καφενεδάκια του χωριού και κάποιες άλλες στηνόταν στην πλατεία του χωριού που είχε μεγαλύτερο χώρο.. Όπως μας πληροφορεί και ο Δ. Πεταρούδας οι μουσικοί που έρχονταν μαζί με τους οποίους μέλος υπήρξε και ο ίδιος ήταν κυρίως ντόπιοι, γνήσιοι από τα γύρω χωριά και λιγότερο «γύφτοι» μουσικοί:

«....Θυμάμαι περισσότερο των Αγίων Αναργύρων γύρω από την εκκλησία όσα καφενεία ήτανε έβαζαν όλα ορχήστρα τότε. Εγώ έπαιζα με τους Τζουβαίους από το Νέο Αργύρι στο καφενείο του Οικονόμου όπως ήταν και πολλές άλλες ορχήστρες...γύφτοι πιο σπάνια αλλά σε αυτό το μεγάλο πανηγύρι έβρισκαν και αυτοί κάπου τη μεριά τους....»

Το πανηγύρι μάζευε τόσο πολύ κόσμο και κρατούσε μέρες που πρόσφερε πολύ καλές ευκαιρίες στους οργανοπαίχτες να βγάλουν ένα πολύ καλό μεροκάματο για την οικογένειά τους. Για αυτούς εκείνες οι μέρες ήταν και κάτι σαν ένας συναγωνισμός στην τέχνη τους στην μουσική καθώς και το τραγούδι. (Καρλιάμπας, 1988) Αρχικά και όσο πηγαίνουμε χρονολογικά προς τα πίσω συναντάμε ελάχιστα μουσικά όργανα με κυριότερο το βιολί και το ντέφι. Το βιολί και το ντέφι καθώς και το τραγούδι από τους ίδιους τους οργανοπαίχτες αλλά και τον κόσμο που παραβρισκόταν εκεί ήταν ο βασικός τρόπος διασκέδασης. Το κλαρίνο εμφανίστηκε αργότερα γύρω στο 1925-30 και μετέπειτα έκανε όλο και πιο έντονη

την εμφάνισή του σε τέτοια δρώμενα. Μετα το κλαρίνο ήρθαν και άλλα μουσικά όργανα όπως λαουτοκίθαρο, νταούλι, τουμπερλέκι και άλλα.

Εικόνα 5.7. Χορευτικό συγκρότημα της περιοχής με Λεπιανίτικα μέλη

*(πηγή: «Η Απεραντία Ευρυτανίας και η ιστορική παρουσίαση του Συλλόγου «Οι Αγίοι Ανάργυροι»,
Καρλιάμπας 1992*

Ο κόσμος άρχιζε να μαζεύεται από την παραμονή της 1^{ης} Νοεμβρίου το μεσημέρι. Πολλοί από αυτούς κατέφθαναν περπατώντας από πολύ μακριά κυρίως οι γυναίκες, περπατώντας στα γόνατα σαν τάμα που είχαν κάνει στους Αγίους για να τους ζητήσουν βοήθεια ή να τους ευχαριστήσουν. Κάποιοι προσκυνητές κουβαλούσαν μαζί τους ζώα ζωντανά για να τα προσφέρουν στους Αγίους που τους το είχανε τάξει. Αφού προσέφεραν τα ζώα στην εκκλησία ξεκινούσε το γλέντι από νωρίς το απόγευμα της παραμονής και διαρκούσε μέχρι τα χαράματα ανήμερα της εορτής των Αγίων. Έπειτα ακολουθούσε μεγάλη Θεία Λειτουργία. Από τα χαράματα κιόλας ανήμερα το χωριό κατακλυζόταν από κόσμο και προσκυνητές, οι οποίοι ξεπερνούσαν τους πέντε με έξι χιλιάδες. Πλατεία, μαγαζιά, καφενεία και δρόμοι ήταν κατάμεστοι από κόσμο ο οποίος είχε έρθει να ασπαστεί την θαυματουργή εικόνα. Μετά την αρτοκλασία τα μαγαζιά γεμίζουν όπως και οι πλατείες, καθώς ο κόσμος ανταλλάσσει ευχές, μεταξύ τους. Εκεί ξεκίναγε για τα καλά το

γλέντι, με το ντόπιο κρασί και τσίπουρο των Λεπιανιτών να προσφέρεται δωρεάν στα καφενεία και στην πλατεία, καθώς και τα πολλά παραδοσιακά εδέσματα. Ντόπια αρνιά, κατσίκια, τα όποια μόλις είχαν βγει από το ψήσιμο και μπορούσε ο καθένας να αγοράσει και να απολαύσει.

Το ρεπερτόριο με το οποίο έβγαζαν οι μουσικοί το πανηγύρι εις πέρας και τις τρεις μέρες, ήταν το χαρακτηριστικό της περιοχής αυτής «...*Στα μαγαζιά αρχίζει το γλέντι με χορούς ελληνικούς επιτραπέζια τραγούδια, τον Τσάμικο, τον Κλειστό, το Συρτό και τον Καλαματιανό...*» (Καρλιάμπας, 1988:100). Πρώτα από όλα αυτά όμως τον λόγο είχανε τα επιτραπέζια και κλέφτικα τραγούδια. Ακουσματα που τραγουδιόνταν έντονα στην περιοχή των Αγράφων, όπως *Φίλοι μου Καλωσορίσατε, Γείρανε τα απόσκια γείρανε, Κάτω στα δασιά πλατάνια* και άλλα πολλά. Στα επιτραπέζια και κλέφτικα τραγούδια η ομαδική συμμετοχή του κόσμου στο τραγούδι ήταν χαρακτηριστική και ιδιαίτερη.

Όταν το γλέντι είχε ξεκινήσει για τα καλά εντοπίζαμε πρώτους να χορεύανε οι επίσημοι, δηλαδή πολιτικά αλλά και πρόσωπα της εκκλησίας. Οι Λεπιανίτες δίνουν την σειρά σε αυτούς να ξεκινήσουν τον χορό για λόγους σεβασμού κυρίως. Επιπλέον γιατί θεωρούσαν πως ήρθαν από μακριά τιμώντας την γιορτή των Αγίων του χωριού. Έτσι ξεκινούσαν οι παραγγελίες στα όργανα. Έδιναν παραγγελία ο κόσμος και ότι είχε ο καθένας ευχαρίστηση να προσφέρει και οι οργανοπαίχτες του έδιναν ένα χαρτάκι με ένα αριθμό σειράς επάνω γραμμένο. Μόλις ακουγόταν από τους μουσικούς ο αριθμός για τον καθένα ξεχωριστά έμπαινε αυτός ή η παρέα αυτού που είχε τον αριθμό και χόρευε. Οι παραγγελίες ήταν πάρα πολλές αφού αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι τα όργανα τελειώνανε την επόμενη ημέρα το πρωί. Αναφορά σε αυτό κάνει ο Δ. Πεταρούδας:

«...τότε ο καθένας που χόρευε έρχονταν και μας έδινε σε εμάς τους μουσικούς φιλοδώρημα, ότι είχε ευχαρίστηση, οι μουσικοί τότε δεν ζητάγανε λεφτά παράγγελλε πλήρωνε και μετά χόρευε....» και συνεχίζει λέγοντας «...έπρεπε να χορέψουνε δεν γινόταν αλλιώς, στο πανηγύρι έπρεπε να χορέψουν όλοι εκεί, δεν έπρεπε να μείνει αχόρευτος το είχανε έθιμο ας πούμε....»

Πέρα από τα άτομα με κοινωνικό κύρος, τους δασκάλους καθώς και τους ανθρώπους της εκκλησίας αποτελούσε έθιμο τότε να χορέψουν όλοι οι ηλικιωμένοι – γερόντοι του χωριού, στους οποίους έδειχναν ιδιαίτερη εμπιστοσύνη και σεβασμό. Ο χορός με τον οποίο οι γέροντες έδειχναν την δεξιοτεχνία τους και την πείρα τους ήταν ο Μαζωχτικός, ο Αρβανίτικος χορός αλλά και το Στα τρία. Όσον αφορά το Κλειστό οι νεότεροι τον θεωρούσαν δύσκολο χορό και πως μόνο οι γέροι ήξεραν να τον αποδώσουν καλά. Το ίδιο ίσχυε και για τον Αρβανίτικο, με την διαφορά ότι ήταν αποκλειστικά ανδρικός χορός ενώ ο πρώτος όχι. Ο Δ. Πεταρούδας σε συνομιλία μαζί του τονίζει για τον Κλειστό:

«...οι παλιοί βγάζανε τους νέους, μαζευόντανε τότε 8-10 άτομα ως επι το πλείστων και λέγανε θα χορέψουμε Κλειστό πιάνονταν και εμείς τους προσέχαμε πάντα στα πόδια...» και τελειώνει λέγοντας «...οι παλιοί όμως ήταν το κάτι άλλο, γιατί χόρευαν συνέχεια Κλειστό....»

Επιπροσθέτως ίδια περίπτωση με τον Κλειστό αποτελούσε και ο Αρβανίτικος χορός, στον οποίο την τιμητική τους είχανε ξανά οι γέροντες ή οι «παλιοί» του χωριού. Σημαντικός και αγαπητός επίσης χορός των ηλικιωμένων ήταν το Στα τρία με πιο γνωστά ακούσματα το *Φέρτε την κάπα την παλιά* ή το *Δέντρο είχα στην αυλή*. Οι γέροντες του χωριού έχοντας εκτελέσει για τους ίδιους τότε, το καθήκον να σύρουν τον χορό επέστρεφαν σπίτι λόγω της μεγάλης ηλικίας. Σειρά έπαιρναν στον χορό οι νεότεροι άντρες, γυναίκες, νέοι και παιδιά.

Εικόνα 5.8. Ορχήστρα σε καφενείο στο πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων

(πηγή: www.e.Ιtea.gr)

Εδώ εκτός από τον Κλειστό και το Αρβανίτικο συναντάμε χορούς όπως το Τσάμικο τα γρήγορα αλλά και τα πιο αργά-βαριά ή αλλιώς καμπίσια. Αυτό γιατί βρισκόταν κόσμος που είχε έρθει για το πανηγύρι από την περιοχή του πεδινού Βάλτου, Αγρίνιο, Μεσολόγγι. Οι νέοι είχαν και έχουν ακόμη και σήμερα μια ιδιαίτερη προτίμηση στους πιο γρήγορους χορούς όπως το Συρτό ή το Καλαματιανό. Επιπλέον το Στα τρία με ξεχωριστά ακούσματα της περιοχής και ιδιαίτερα αγαπητό στις γυναίκες γνωστό και στις ίδιες και ως «απολυτός» χορός.

Ο χορός είναι γνωστό ότι αποτελεί μια δυναμική πολιτισμική μορφή, η οποία προσαρμόζεται και αναπροσαρμόζεται συνεχώς και για αυτό από τόπο σε τόπο εντοπίζονται χορευτικά «δάνεια» και «αντιδάνεια». Αυτό φαίνεται στο γεγονός ότι διάφοροι επισκέπτες ήθελαν και αυτοί με την σειρά τους να γλεντήσουν, να χορέψουν, επιλέγοντας ακούσματα της περιοχής τους. Δείχνανε με αυτόν τον τρόπο και αυτοί το μεράκι τους για το χορό και οι καλύτεροι χορευτές την δεξιοτεχνία τους. Οι οργανοπαίχτες ήταν πάντα πρόθυμοι να τους ευχαριστήσουν όσο το δυνατόν καλύτερα μπορούσαν αν και πολλές φορές μερικές από αυτές τις παραγγελίες ήταν ιδιαίτερα απαιτητικές για αυτούς. Στο πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων έχουμε συναντήσει ακούσματα από περιοχές της Ηπείρου, της Θεσσα-

λίας, της νησιωτικής Ελλάδας, της Μακεδονίας αλλά και της Θράκης. Ο Β. Ντόκας κάνει λόγο για αυτό:

«...Άλλα τραγούδια πχ από Μακεδονία η Θράκη η αλλού παιζόταν αν υπήρχε κάποιος από κει από αυτά τα μέρη και ήθελε να χορέψει, ακολουθούσανε καμία φορά και εμείς...».

Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και με την προσωπική εμπειρία του Δ. Πεταρούδα ως οργανοπαίχτης σε μικρή ηλικία στο πανηγύρι:

«...αν υπήρχε κόσμος μπορεί να άκουγε και ένα ζειμπέκικό, ένα Μακεδονικό και ένα Ηπειρώτικο, ένα νησιώτικο τα χόρευε και αυτά ο κόσμος εδώ. Για παράδειγμα παίζαμε το Δω στα λιανοχορταρούδια Θρακιώτικο το χορεύανε...»

Ενδεικτικά αναφέρονται μερικά από τα πιο επικρατέστερα τραγούδια όπως το *Γιάννη μου το Μαντήλι σου* το οποίο ήταν πολύ αγαπητό και στους Λεπιανίτες, το *Μήλο μου κόκκινο, Δω στα λιανοχορταρούδια, Μεσ του Αιγαίου τα νερά* και άλλα διάφορα.

Το γλέντι λόγω της μεγάλης συμμετοχής που είχε τελείωνε την επόμενη μέρα το μεσημέρι. Οι οργανοπαίχτες έκλειναν με οργανικούς σκοπούς όπως ο γνωστός στην περιοχή ποιμενικός *Σκάρος*, σημάδι ότι οι μουσικοί είχαν τελειώσει το έργο τους. Την τρίτη μέρα λοιπόν όταν φεύγανε τα όργανα και τελείωνε το γλέντι, τότε ξεκινούσε το παζάρι στα μικρά μαγαζιά που ήταν στημένα. Αυτό κρατούσε μέχρι και την επόμενη μέρα το πρωί αφού οι μικροέμποροι έπρεπε να φύγουν να πάνε σε άλλα μέρη να πουλήσουν τηνπραμάτεια τους. Άνδρες, νοικοκυρές και παιδιά αγοράζουν όλα τα απαραίτητα για τον χειμώνα που έρχεται, αφού είναι το τελευταίο, μεγαλύτερο και πλουσιότερο σε εμπορικότητα πανηγύρι της χρονιάς. Αφού τελείωνε και το παζάρι την επόμενη μέρα (4^η μέρα) με τους μικροεμπόρους να εγκαταλείπουν το χωριό κλείνει έτσι εκείνη η μεγάλη εορταστική περίοδος προς τιμήν των Αγίων Αναργύρων.

5.1.6.2. Το πανηγύρι από το 2000 μέχρι και σήμερα

Από το 2000 και ύστερα το εορταστικό αυτό τετραήμερο και το πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων έχει δεχθεί μεγάλες αλλαγές. Μια από την σημαντικότερη ήταν το ποσοστό συμμετοχής του κόσμου να μειώνεται καθώς περνούσαν τα χρόνια. Αυτό ίσως οφείλεται και στο γεγονός ότι το πανηγύρι αυτό έπαψε να έχει τον εμπορικό του χαρακτήρα. Από την στιγμή που σταμάτησε το «νταραβέρι» με το κόσμο μειώθηκαν και τα κίνητρα ώστε να έρχονται περισσότεροι και να διαρκεί και περισσότερο. Οι έμποροι που έρχονται σήμερα στα Λεπιανά για να πουλήσουν τηνπραμάτεια τους είναι ελάχιστοι.

Το πανήγυρι γίνεται μόνο παραμονή το βράδυ και ανήμερα το μεσημέρι. Οι «ζυγιές» με τους μουσικούς όσο περνούσανε τα χρόνια μειώνονταν όλο και περισσότερο μέχρι που σήμερα στο χωριό έρχονται μόνο μία ή πιο σπάνια δύο. Παρόλαυτα οι γυναίκες του χωριού μαγειρεύουν παραδοσιακά ακόμα εδέσματα και φτιάχνουν την γνωστή «πανχίδα» ένα είδος σιταριού προς τιμήν των Αγίων. Επιπλέον τα τάματα που έφερνε ο κόσμος με τα ζωντανά ζώα έχουν πλέον χαθεί σχεδόν ολοκληρωτικά.

Όσον αφορά την μουσικοχορευτική πλευρά εδώ υπάρχουν βασικές διαφορές σε σχέση με παλαιότερα. Καταρχάς τα μουσικά συγκροτήματα πλέον που παίρνουν μέρος στο πανηγύρι των Αγίων Αναργύρων έχει καθιερωθεί εδώ και λίγα χρονιά να έρχονται τα περισσότερα από την περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας. Αυτό σημαίνει πως οι μουσικοί αυτοί φέρνουν μαζί τους τα δικά τους ακούσματα, το δικό τους παίξιμό την δική τους καινοτομία. Το χορευτικό-μουσικό ρεπερτόριο της περιοχής των Αγράφων είναι ιδιαίτερο όσον αφορά τα ακούσματα και παράλληλα δύσκολο να αποδοθεί από μουσικούς που δεν έχουν ιδιαίτερη γνώση αλλά και εμπειρία σε αυτό. Ο Δ. Πεταρούδας οργανοπαίχτης της περιοχής σε συνομιλία τονίζει:

«.....Καλά ήταν να είναι οι ντόπιοι γιατί μόνο αυτοί οι γνήσιοι ξέρουν τα πράγματα εδώ πέρα πως είναι.....» και συνεχίζει λέγοντας «....σήμερα προτιμάνε τους ξένους, μας έχει φάει η ξενομανία, και για αυτό δεν έχει μείνει και πολύ το παραδοσιακό.....»

Συνεχίζοντας την συνομιλία μαζί τους αναφέρεται στο σημερινό πανηγύρι και την περίπτωση του Κλειστού χορού λέγοντας: *«...Εντάξει σήμερα υπάρχουν και κάποιοι που δεν γνωρίζουν και δεν κάνουν καλές τις εκτελέσεις, γιατί κάποιοι το παίζουνε όπως παίζουνε και τα άλλα ας πούμε ένα τσάμικο τον Κλειστό αλλά δεν είναι έτσι....»*

Παρόλαυτα το Κλειστό όπως και οι υπόλοιποι τοπικοί χοροί, χορεύονται με την ίδια συχνότητα και τον ίδιο τρόπο. Τα νέα ηλικίας άτομα έχουν ιδιαίτερες προτιμήσεις στα γρήγορα Συρτά και Καλαματιανά. Τα αργά-καμπίσια Τσάμικα, εντάχθηκαν από τότε και έπειτα στις προτιμήσεις των κατοίκων Λεπιανιτών.

Πλέον ο χορός δεν γίνεται με τις παραδοσιακές παραγγελίες στους μουσικούς, αλλά συνήθως είναι ελεύθερος. Αυτό σημαίνει πως επικρατεί ένας συνωστισμός και μια αταξία όσον αφορά στην σειρά και τα τραγούδια που χορεύονται από τον κόσμο που βρίσκονται εκεί.

5.2. Κύκλος της ζωής

5.2.1. Ο Γάμος στον ελλαδικό χώρο

Πολλοί μελετητές του χορού (Λουτζάκη, 1986, Λουτζάκη, 1983-85:143-176) υποστηρίζουν ότι ο γάμος εντάσσεται στο ευρύτερο εθιμικό κύκλο και στον κύκλο της ζωής που μεταξύ του περιλαμβάνει την γέννηση και τον θάνατο. Ο γάμος αποτελεί την δεύτερη κρίσιμη φάση της ζωής μετά τη γέννηση και ανήκει στα διαβατήρια ή μεταβατήρια έθιμα (Λουκάτος, 1978)

Ο γάμος σε διάφορους ανά τόπους στην Ελλάδα βιώνεται με διαφορετικές σε διαστάσεις και ακολουθεί συγκεκριμένες πρακτικές. Αυτό εξαρτάται άμεσα από τον τρόπο ζωής των κατοίκων, τις συνήθειες τους, τα έθιμα του τόπου τους, την πολιτισμική τους ταυτότητα αλλά και την βαρύτητα που δίνουν κατά την διάρκεια αυτού του δρώμενου. Το τραγούδι όμως και ο χορός είναι από τα δύο βασικότερα κοινά που εντοπίζονται σε διάφορες περιοχές στο έθιμο του γάμου. Η κάθε περίπτωση στα πλαίσια του γάμου, συνοδεύεται από δικά της ειδικά τραγούδια αλλά και συγκεκριμένους χορούς.

Από την περίοδο των αρχαιοελληνικών χρόνων ο γάμος αποτελούσε ξεχωριστό και ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Από τα πρώτα κιόλας χρόνια είχε δοθεί στο μυστήριο του γάμου ιδιαίτερη βαρύτητα και κοινωνικό κύρος. Με την πάροδο των χρόνων έως σήμερα, το έθιμο όμως του γάμου έχει δεχθεί αλλαγές και έχει πάρει διαφορετικές διαστάσεις.

5.2.2. Ο γάμος στα Λεπιανά

5.2.2.1. Το προξενιό

Οι περισσότεροι γάμοι στα χωριά γινόταν με προξενιό ή το λεγόμενο συνοικέσιο, το οποίο άφησε κατάλοιπα μέχρι και πριν λίγα χρόνια. Το προξενιό γι-

νόταν από τους μεγαλύτερους ηλικιακά τότε της οικογένειας που συνήθως ήταν οι παππούδες, οι γριές, οι πατεράδες και καμιά φορά οι σπιτονοικοκυρές. Όταν αυτοί πίστευαν πως ερχόταν η στιγμή να αποκασταθούν τα νέα μέλη της οικογένειας, έπαιρναν από μόνοι τους την πρωτοβουλία να βρουν για τα παιδιά τους ένα άτομο με σκοπό να παντρευτούν. Το προξενιό αναλάμβανε συνήθως ο πατέρας του νέου αλλά τις περισσότερες φορές υπήρχε στο χωριό ένα άτομο ειδικό στα προξενιά, ο λεγόμενος προξενητής όπως τον ονόμαζαν.

Ο κάθε προξενητής είχε ιδιαίτερα χαρίσματα παράδειγμα τον λόγο και την πείθω του, ήταν αξιοσέβαστος και γενικότερα κατείχε την τέχνη που χρειαζόταν σε αυτό. Έπρεπε να ξέρει να προβάλλει δυναμικά τα προτερήματα του ενδιαφερόμενου ή της ενδιαφερόμενης και να αποκρύβουν τυχόν «κουσούρια» και αδυναμίες. Για αυτόν ήταν και θέμα γοήτρου να φέρει σε εις πέρας το συνοικέσιο που αναλάμβανε.

Σαφώς και υπήρχανε κριτήρια όσον αφορά την επιλογή του νεαρού ή της νεαρής. Εκείνη την εποχή οι γονείς δεν κοιτάζαν αν ήταν όμορφος ή όμορφη αντίστοιχα αλλά να ήταν δουλευταράς ο άντρας και καλές νοικοκυρές οι γυναίκες. Δεν ένοιαζε το πατέρα ειδικά για την κόρη του ή για τον γιό αντίστοιχα αν ήταν μεγάλης ηλικίας ο γαμπρός ή νύφη. Και αυτό γιατί κοιτούσαν μόνο την ηθική του ατόμου χωριστά. Επίσης λαμβάνανε υπόψιν αν η οικογένεια με την οποία γινόταν το προξενιό είχε καλό κοινωνικό υπόβαθρο και κύρος στο χωριό αλλά και την οικονομική κατάσταση της οικογενείας. Από τα προξενιά τότε δεν θα μπορούσε να λείπει η προίκα που ζητούσε η οικογένεια του γαμπρού από την οικογένεια της κόρης. Η προίκα που έδινε συνήθως ήταν ρούχα χοντρά, κεντητά υφάσματα, έπιπλα, κοσμήματα, χρήματα και ποτέ δεν έλειπαν οι τα καλλιεργήσιμα χωράφια.

Αξίζει να σταθούμε στον τρόπο με τον οποίο πολλές φορές προκύπταν τα προξενιά. Ο βασικότερος και πιο κυρίαρχος τρόπος ήταν μέσα από τον χορό. Ο χορός ως μέσο έκφρασης και επικοινωνίας, αποτέλεσε πολλές φορές αφορμή για προξενιό που μετέπειτα κατέληγε σε γάμο. Αυτό φαίνεται και από λεγόμενα του Δ. Πεταρούδα πού βίωσε τέτοια περιστατικά σε γλέντια της περιοχής:

«.....Τα νέα παιδιά χορεύανε τα αγόρια με τα κορίτσια. Στα πανηγύρια ιδίως γινόταν και προξενεία μέσα στον χορό πήγαιναν οι κοπέλες στα αγόρια π.χ. του άρεσε μια κοπέλα και μετά βάζανε κάποιον που ήταν σε αυτά τα πράγματα ειδικός σαν προξενητής ας πούμε και γινόταν το προξενιό και μετά από μια δυο τρεις μήνες γινόταν κιάλος γάμος και γενικά έτσι γινόταν η δουλεία τότε. Δεν έμεναν ανύπαντροι τότε στα χωριά μας όπως είναι σήμερα.....»

Άλλες περιπτώσεις προξενιού στη τοπική αυτή κοινότητα, μπορεί να ήταν τα ξεφλουδίσματα όπως αναφέρθηκε στο αντίστοιχο κεφάλαιο, το ομαδικό τραγούδι σε γλέντια και γενικά περιπτώσεις χαράς.

Όταν ο πατέρας ήταν τελικά σύμφωνος και ενέκρινε το προξενιό τότε καλούσε την οικογένεια του μελλοντικού γαμπρού ή νύφης καλούσε τους συμπαέθους για φαγητό στο σπίτι τους και ορίζανε μια μέρα για τους αρραβώνες. Δεν ήταν όμως λίγες οι φορές όπου οι γονείς και των δύο οικογενειών δεν τα βρίσκανε και έτσι χάλαιγε το προξενιό. Υπήρχαν πολλές περιπτώσεις όπου οι νέοι γνωριζόταν ήδη πριν το προξενιό άσχετα αν ήταν ή όχι επιτυχής και διατηρούσαν ένα είδος σχέσης. Στην περίπτωση όπου χαλούσε το προξενιό και ο έρωτας των νέων παιδιών ήταν ισχυρός ώστε να τα χωρίσει, αγνοούσαν τις εντολές των μεγαλύτερων και εν τέλει «κλεβόντουσαν».

5.2.2.2. Τα αρραβωνιάσματα

Ο αρραβώνας αποτελούσε βασικό κεφάλαιο πριν τον γάμο. Παλαιότερα δεν γινόταν αρραβώνες, έφθανε ο λόγος τους που τότε αποτελούσε συμβόλαιο. Αργότερα επικράτησε και στο χωριό να ορίζουν μια μέρα και να επισημοποιούν την συμφωνία. (Καρλιάμπας, 1988) Η μέρα αυτή οριζόταν συνήθως όταν το προξενείο κατέληγε σε συμφωνία μεταξύ των οικογενειών στο σπίτι της νύφης και εν παρουσία πάντα του προξενητή. Την ημερομηνία αρραβώνων όριζαν οι πατεράδες κυρίως του γαμπρού και της νύφης αντίστοιχα.

Οι αρραβώνες γινόταν Σάββατο τις περισσότερες φορές στο σπίτι της νύφης με λίγους συγγενείς και φίλους καθώς παρών ήταν ο προξενητής, ο νουνός

αλλά και ο παππάς του χωριού σπανιότερα. Ο προξενητής εδώ έπαιζε πάλι βασικό ρόλο. Πολλές φορές ο ίδιος ανοίγει το θέμα για τους αρραβώνες και έπειτα ο παππάς αλλάζει τις βέρες και τους εύχεται «καλά στέφανα, η ώρα η καλή». Αν δεν υπήρχε παππάς εκείνη την στιγμή, αυτό αναλάμβανε να κάνει κάποιος ηλικιωμένος που βρισκόταν εκεί και στον οποίο και οι δύο οικογένειες έδειχναν σεβασμό. Ο πατέρας της νύφης φρόντιζε να έχει κάποιο ψημένο αρνί ή κατσίκι, κρασί και τσίπουρο και η νοικοκυρά πίττες, γλυκά και άλλα εδέσματα. Μάλιστα όσον αφορά την παραδοσιακή πίττα δεν έλειπε ποτέ από το τραπέζι εκείνο για αυτό επικράτησε και η έκφραση «*Απόψε θα πάμε για πίττα*» και όχι «*για αρραβώνες*».

Ο πατέρας της νύφης έφερνε πάντα στο σπίτι και τους τοπικούς λαϊκούς οργανοπαίχτες. Τρώγοντας, πίνοντας και ανταλλάσσοντας ευχές οι μερακλήδες ξεκινούν το τραγούδι με το στόμα με το πιο χαρακτηριστικό τραγούδι τάβλας: (Λαθύρης, 1986)

Σε τούτη τάβλα πουμαστε σε τούτο το τραπέζι

τον άγγελό φιλεύουμε και το Χριστό κερνάμε

και την κυρά την Παναγιά διπλά την προσκυνάμε...

Έτσι και με διάφορα άλλα τραγούδια της τάβλας ξεκίναγε το γλέντι. Όσοι βρίσκονται εκεί συμμετέχουν τραγουδώντας με το στόμα και ο χορός ξεκινούσε. Πρώτη χόρευε η νύφη και την κρατάει ο γαμπρός. Λέγανε οι παλαιότεροι ότι εκείνη την στιγμή όσοι παρευρισκόντανε εκεί πετάγανε όλοι λεφτά για χάρη των μελλονύμφων. Ήταν η «χαρά» των οργανοπαιχτών. Στη συνέχεια χορεύει ο γαμπρός και με την σειρά τους όλο το σόι, γνωστοί και φίλοι που ήταν εκεί. Τα περισσότερα τραγούδια της νύφης που παίζανε ήταν Στα τρία, ενώ του γαμπρού Τσάμικα στα οποία θεωρούσαν ότι έτσι έδειχνε την λεβεντιά του. Οι ευχές δίνουν και παίρνουν όχι μόνο για τους μελλονύμφους αλλά και για τους ανύπαντρους, λέγοντάς τους «*και στα δικά σας*» ή «*στ' χαρά σας*».

Σύμφωνα με τον Δ. Λαθύρη στους αρραβώνες είχανε ένα συγκεκριμένο τραγούδι της τάβλας, το οποίο δεν έλειπε ποτέ από αυτήν την περίπτωση:

Σήμερα αρραβωνιάζονται δυο άσπρα περιστέρια

Τι χαρούμενη ημέρα τώρα αλλάζουνε την βέρα

Η νύφη κερνάει το γαμπρό και του χαμογελάει

Τι χαρούμενη ημέρα, τώρα αλλάζουνε τη βέρα

Με τέτοια χαρμόσινα τραγούδια όπως και αυτό το γλέντι κρατάει μέχρι το χάραμα. Όταν οι καλεσμένοι έπαιρναν το δρόμο να φύγουν, η νύφη τους σέρβιρε καφέ. Αυτοί αφού πιούν τον καφέ τους βάζανε λεφτά μέσα στο άδειο φλυτζάνι. Ήταν το λεγόμενο κέρασμα της νύφης και αποτελούσε ένα μικρό έθιμο εκείνης της εποχής. Με την σειρά της η νύφη έδινε ότι είχε σαν δώρα στον γαμπρό και στους φίλους τους για την τιμή που της κάνανε συνήθως κάλτσες, ρούχα κεντητά και κουβέρτες πλεχτές. Ο πατέρα τέλος με την νύφη ξεπροβοδίζουν γεμάτοι ευχές την παρέα του γαμπρού και τους ευχαριστούν για την παρουσία τους.

Το επόμενο Σάββατο επισκέπτεται η νύφη και η οικογένειά της το σπιτικό του γαμπρού. Εκεί γίνεται πάλι γλέντι μεγάλο με τους συγγενείς και φίλους της νύφης μέχρι το πρωί. Το τραγούδι του κόσμου και ο χορός είναι χαρακτηριστικά και σε αυτήν την περίπτωση. Μέχρι να γίνει ο αρραβώνας σπάνια ο γαμπρός επισκέπτεται το σπίτι της νύφης αλλά και το αντίθετο. Φρόντιζαν τέλος να μην συναντιούνται συχνά στο χωριό, στις πλατείες, στα μαγαζιά και γενικά σε κοινούς χώρους με κοινές παρέες, μέχρι την ημέρα των αρραβώνων.

5.2.2.3. Προετοιμασίες για τον Γάμο

Οι προετοιμασίες για τον γάμο ήταν πολλές και ξεκινούσαν λίγες μέρες πριν από τα στέφανα. Συγκεκριμένα, επίσημα ξεκινούσαν την Τετάρτη με τα λεγόμενα «προζύμια». Πριν όμως αρχίσουν με το έθιμο των προζυμιών, όπως και στους σημερινούς γάμους ξεκινούσαν με το κάλεσμα των προσκεκλημένων.

Το κάλεσμα γινόταν την Τετάρτη το πρωί και διέφερε πολύ σε σχέση με τα σημερινά δεδομένα καθώς τότε δεν υπήρχαν έντυπα καλέσματα όπως σήμερα.

Διαλέγανε έτσι οι γονείς της νύφης και του γαμπρού, δύο μικρά παιδιά ένα αγόρι και ένα κορίτσι, από το χωριό και τα στέλνανε πόρτα-πόρτα να ανακοινώσουν το χαρμόσυνο γεγονός αυτών που θα παρευρίσκονταν στο μυστήριο. Συνήθως αυτοί που έπρεπε να καλεστούν οπωσδήποτε ήταν το σόι της νύφης και του γαμπρού δηλαδή ξαδέρφια και λοιποί συγγενείς, έπειτα οι πολύ καλοί φίλοι και τέλος οι ξένοι από τα γύρω χωριά. Δίνανε λοιπόν στα νεαρά αυτά παιδιά, ένα μπουκάλι κρασί ή τσίπουρο με δύο μικρά ποτηράκια ή ρακογυάλια και πηγαίνανε στα σπίτια των καλεσμένων. Όποιος άνοιγε την πόρτα τον κερνάγανε ένα ποτηράκι και του λέγανε «...ελάτε να σας δώσουμε το χάρισμα παντρεύεται ο τάδε την Κυριακή ή το Σάββατο αν ήταν η κόρη...». Αφού πίνανε τους εύχονταν αν ήταν ανύπαντροι «και στα δικά σας». Με αυτόν τον τρόπο εκείνη την εποχή καλούσαν το κόσμο στον γάμο, όπως λέει και ο Δ. Πεταρούδας:

«...έρχονταν η μέρα και πηγαίνανε δύο νέα παιδιά πάλι με ένα μπουκάλι κρασί και ένα μικρό ποτηράκι, δεν είχαν καλέσματα τότε ας πούμε και πηγαίνανε χτυπάγανε την πόρτα, έβγαينه όποιος ήταν στο σπίτι και έλεγαν, ελάτε να σας δώσουμε το χάρισμα παντρεύεται ο τάδε την Κυριακή έχει στέφανα...».

Μετά από αυτό τα βασικά έθιμα του γάμου ξεκινούσαν την Τετάρτη το βράδυ με τα «προζύμια».

Την Τετάρτη το βράδυ οι γυναίκες και οι μικρές κοπέλες «αναπιάνανε τα προζύμια» όπως λέγανε τότε στα Λεπιανά, πρώτα στο σπίτι του γαμπρού. Κοσκινίζανε το αλεύρι με σίτες και ζυμώνανε μεγάλες κουλούρες, οι γνωστές κουλούρες του γάμου. Στο κοσκίνισμα όπως μας λέει ο Θ. Παπαδήμος βάζανε δύο μικρά παιδιά που να έχουν μάνα και πατέρα εν ζωή ως σημάδι καλής τύχης για τους μελλοντούς:

«...Τα προζύμια ζυμώνουμε αλεύρι και τέτοια... τα παιδιά που να 'χουν μάνα και πατέρα. Εγώ όλα αυτά τα έχω γραμμένα σε κασέτες τραγουδιστά τα τραγούδια όλα που λέγανε στον γάμο. Την Τετάρτη λοιπόν γινόταν τα προζύμια του γαμπρού και Πέμπτη της νύφης αν ήταν από αλλού. Αυτά είχε το κάθε γεγονός το δικό τους τραγούδι, έχουν τραγούδια ειδικά αυτά...»

Κατά το κοσκίνισμα όλοι έριχναν στη σίτα κέρματα για να ασημώσουν το προζύμι, ενώ οι καλεσμένοι τραγουδούσαν :

Φέρτε σίτα από την πόλη και σκαφίδα απ' το Ζαγόρι

ν' αναπιάσουν τα προζύμια να παντρέψουμε την κόρη

Ανάχλι ανάχλι το νερό για να ζυμώσουν τα προζύμια

Κόρη ξανθή τα ζύμωνε με μάνα και πατέρα

Αυτό μόνο το τραγουδούσανε, ενώ σύμφωνα με τον Δ. Πεταρούδα πολλές ήταν οι φορές που το χορεύανε σαν Συρτό στα τρία. Τέλος ανακατεύαν το προζύμι και φτιάχνανε τις κουλούρες. Όσα χρήματα είχαν μαζευτεί στην σίτα κοσκίνισματος τα μοιράζανε στα μικρά παιδιά. Μετά το «ανάπιασμα των προζυμιών» ακολουθούσε χορός με κυρίαρχο το τοπικό χορευτικό ρεπερτόριο Τσάμικα, Κλειστά, Στα τρία και Καλαματιανά. Δεν ήταν λίγες οι φορές που καταφθάνανε και οι ντόπιοι οργανοπαίχτες να διασκεδάσουν το κόσμο αλλά και τους μελλοντμούς σαν δώρο ευχαρίστησης. (Καρλιάμπας, 1988). Όταν ετοιμαστεί το προζύμι οι καλεσμένοι παίρνουν λίγο από αυτό και με αυτό σταυρώνουν το πρόσωπο της νύφης και του γαμπρού, το οποίο σταύρωμα συνοδεύεται από πλήθος ευχών για καλά στέφανα. Την επόμενη μέρα την Πέμπτη οι γυναίκες και τα κορίτσια παίρνανε το προζύμι και φτιάχνανε κουλούρες για το γάμο με διάφορα σκαλίσματα επάνω.

Την Πέμπτη στο σπίτι της νύφης μαζευτόταν όλες οι γυναίκες για να διπλώσουν και να ετοιμάσουν τα προικιά δηλαδή ρούχα, κουβέρτες, σεντόνια που θα έδινε η νύφη, προίκα στον γαμπρό. Την ώρα του διπλώματος οι καλεσμένοι σε αυτό το έθιμο ρίχνανε μέσα ρύζι και ασημικά γιατί θεωρούσαν πως έτσι θα είναι καλορίζικα. Αφού τα διπλώσουν τα φτιάχνανε σε μεγάλες μπάλες για να μπορούν πιο εύκολα να φορτωθούν στα μουλάρια που θα τα μετέφεραν. Και σε αυτές τις προετοιμασίες του γάμου συναντάμε πολύ έντονα το στοιχείο του τραγουδιού και του χορού. Την ώρα του διπλώματος, δύο ομάδες γυναικών λέγανε με το στόμα: (Λαθύρης, 1986)

Διπλώστε τα προικιά καλά θα γείρουν ράχες και βουνά

Διπλώστε τα καλά καλά μην τα γελάσει η πεθερά

Διπλώστε τα προικιά καλά μην μας γελάσουν τα χωριά

Θα γείρουν ράχες και χωριά μην τα ζηλώσουν τα κλαριά.

Το τραγούδι συνεχίζεται με ένα άλλο χαρακτηριστικό για την περίπτωση:

- *Προικούλια μ' ποιος σας δίπλωσε και είστε διπλωμένα.*
- *Κόρη ξανθή μας δίπλωνε με μάνα και πατέρα.*
- *Προικούλια μ' ποιος σας κένταγε και είστε κεντημένα*
- *Κόρη ξανθή μας κένταγε μ' αδέρφια και ξαδέρφια*

Σύμφωνα με τον Δ. Πεταρούδα αυτά τα δύο τραγούδια δεν τα χορεύανε. Το βράδυ εκείνο στο σπίτι της νύφης «αναπαίξαν τα προζύμια» κατά την ίδια διαδικασία όπως και στο σπίτι του γαμπρού.

Εημερώνοντας Παρασκευή φθάνανε στο σπίτι της νύφης οι συμπέθεροι ή οι προικιαραίοι όπως τους λέγανε με πολλά μουλάρια για να φορτώσουν τα προικιά της νύφης. Κάθε μουλάρι είχε δεμένο ένα μαντήλι στον κύπρο (κουδούνι) του. Στην αυλή του σπιτιού τους περιμένει η νύφη να τους κεράσει κρασί, τσίπουρο ή γλυκό. Πάνω στα φορτωμένα μουλάρια με προικιά καθότανε ένα μικρό παιδάκι σύμφωνα με το έθιμο έπρεπε οι συμπέθεροι να του δώσουν λεφτά για να κατέβει. Εκεί στηνόταν γλέντι, χορός και τραγούδι πολλές φορές με ντόπιους οργανοπαίχτες. Αυτοί τότε ήταν μέρα-νύχτα παρόντες στα έθιμα προ του γάμου και διασκεδάζαν τον κόσμο, τους συγγενείς και φίλους των μελλόνυμφων. Δεν παρέλειπαν σύμφωνα με το έθιμο να κλέψουν και κάτι από το σπίτι και τα προικιά της νύφης. Όταν ξεκινούσαν ακούγονταν πολλές τουφεκιές οι οποίες κρατούσανε μέχρι το ξεφόρτωμα των προικιών στο σπίτι του γαμπρού. Από το απόγευμα της ίδιας μέρας άρχιζαν να στέλνουν στο σπίτι του γαμπρού ή της νύφης οι στενοί συγγενείς από ένα σφαχτό ή ένα μέρος από αυτό.

Από το Σάββατο το βράδυ ξεκινούσε το γλέντι στο σπίτι της νύφης με συγγενείς και φίλους της και την επόμενη μέρα το μεσημέρι το γλέντι του γαμπρού στο σπίτι του. Εκεί γινόταν μεγάλο γλέντι διότι ήταν και η τελευταία νύχτα της νύφης που θα έμενε στο πατρικό της. Μαζί με το γλέντι και τους οργανοπαίχτες που είχαν έρθει οι κοπέλες φτιάχνανε και το μήλο της νύφης, το οποίο πάνω του είχε μπηγμένα κέρματα. Το γλέντι εκεί κρατούσε συνήθως μέχρι αργά το βράδυ με τους γονείς και συγγενείς της νύφης να είναι οι πρωταγωνιστές στον χορό και το τραγούδι.

Εικόνα 5.9. Στιγμιότυπο από γάμο στα Λεπιανά

(πηγή: Αρχείο Συλλόγου Λεπιανιτών)

Την Κυριακή ανήμερα των στεφάνων οι προετοιμασίες ήταν πολλές για αυτό και ξεκινάγανε από πολύ νωρίς το πρωί. Στο σπίτι του γαμπρού έχουν μαζευτεί από νωρίς φίλοι, συγγενείς, γνωστοί φέρνοντας «φιλέματα» ο καθένας και περιμένουν να ξεκινήσει η προετοιμασία του γαμπρού. Το τραγούδι και ο χορός πρωταγωνιστούν και πάλι. Πρώτα και κυριότερα ξεκινούσαν με το ξύρισμα του

γαμπρού, το οποίο αποτελούσε μια ολόκληρη τελετή. Ο καλύτερος μπαρμπέρης αναλαμβάνει το ξύρισμα. Αυτός που θα τον ξύριζε θα έπρεπε οι γονείς του να βρίσκονται στη ζωή. Τον σταυρώνει και αρχίζει το ξύρισμα, ενώ τα όργανα παίζουν το συνηθισμένο τραγούδι και οι καλεσμένοι τραγουδούν:

Ασπροσυννέφιασε ο ουρανός, τώρα ξυρίζεται ο γαμπρός και ψιχαλίζει ο ουρανός

Μπιρμπίλη μου πρόσεξε καλά μην κόψεις τον γαμπρό φθηνά, μην κόψεις τον γαμπρό φθηνά μην τον γελάσει η πεθερά

Φέρτε ξυράφια απ' τα Γιάννενα και ακόνια απ' το Ζαγόρι

για να ξυρίσουν τον γαμπρό και θέλει να πάει σε άλλο χωριό

μην τον γελάσει η πεθερά, μην τον γελάσει ο πεθερός

Αφού το ξύρισμα τελειώσει περνούν όλοι τον φίλουν σταυρωτά, του εύχονται «*η ώρα η καλή*» ή «*σιδεροκέφαλος*» και τον σταυρώνουν με κέρματα. Τα ρίχνανε μέσα στο πιάτο με νερό, έπειτα με το οποίο ραντίζανε τον γαμπρό. Τα κέρματα στο τέλος τα έπαιρνε ο κουρέας. Τέλος οι φίλοι του γαμπρού τον βοηθούν να ντύσει το γαμπριάτικο κουστούμι του.

Μόλις ο γαμπρός ετοιμαστεί μαζί με τους δικούς του ξεκινάνε να πάρουν τον κουμπάρο από το σπίτι του ή αλλιώς τον νουνό όπως τον ήξεραν στα Λεπιάνα. Ο νουνός ή η νουνά εκείνα τα χρόνια ήταν κάτι σαν αρχηγός του γάμου, που οριζόταν από τους γονείς των μελλοντύμφων. Αυτός είχε το γενικό πρόσταγμα στις διαδικασίες του γάμου, πότε θα ξεκινούσανε για την νύφη, για τα φαγητά, τα ποτά ακόμη και το ποιοι θα παρευρίσκονταν ως καλεσμένοι στον γάμο. Αυτό φαίνεται και από την συνομιλία με τον Δ. Πεταρούδα ο οποίος τονίζει για τον ρόλο του νουνού:

«...στον γάμο ο αρχηγός ήτανε ο Νουνός αυτός είχε το γενικό πρόσταγμα ή η Νουνά, αυτοί βάζανε σειρά εκεί, οτιδήποτε κανόνιζε ο Νουνός πότε θα χορεύουνε τα νιόγαμπρα και τέτοια...»

Στην αυλή λοιπόν έξω από το σπίτι του νουνού περιμένει αυτός και η παρέα του που αποτελείται από συγγενείς και φίλους του, οι οποίοι ονομαζόταν παρακούμπαροι. Τότε συνήθιζαν να «περνάνε το γιομάτο του νουνού» όπως λέγανε στα χωριά τότε. Γιομάτο ονόμαζαν ένα μπουκάλι από το καλό ντόπιο γλυκό κρασί που είχαν φυλάξει, το πιο ωραίο σφαχτό και ψωμί κουλούρας τα οποία τα προσέφεραν αργότερα στους καλεσμένους. Εκείνη την στιγμή λέγανε ένα τραγούδι για τον νουνό (δεν γνωρίζουμε όλα τα λόγια του):

«...Μάλιστα ο Νουνός είχε και ένα ωραίο τραγούδι δικό του που το λέγανε για αυτόν Κάτω στον Δαφνοπόταμο και στα δασιά πλατάνια εκεί που είναι οι δάφνες οι πολλές εκεί κάθετα ο κυρ Νονός...δεν το χόρευαν αλλά το λέγανε στις 3 η ώρα την Κυριακή περίπου σταματάγανε και περνάγανε το γιομάτο του Νουνού...», αναφέρει ο Δ. Πεταρούδας.

Αφού τελείωνε το τραγούδι επιστρέφανε πίσω και από κεί ξεκινάγανε με όλο το συμπεθερικό να πάνε να πάρουν την νύφη.

Ξεκινούσανε μπροστά πεζοί οι οργανοπαίχτες παίζοντας χαρούμενα τραγούδια του γάμου. Ακολουθούσε ο νουνός με το γενικό του πρόσταγμα. Ο γαμπρός καβάλα σε άσπρο άλογο ή σε μουλάρι και πολλοί καλεσμένοι αλλά και συγγενείς των μελλόνυμφων ήταν ντυμένοι με άσπρη φουστανέλα, φούντες και μαύρες επίσημες σκούφιες. Πολλές φορές ανάμεσα σε αυτούς βρισκόταν και ο φλαμπιέρης κρατώντας το φλάμπουρο. Το φλάμπουρο ήταν ένας μεγάλος ξύλινος σταυρός στολισμένος με στεφάνια από λουλούδια και άσπρα μαντήλια. Στην κορυφή κάρφωναν συνήθως μήλα. Αν το σπίτι της νύφης ήταν σε άλλο μακρινό οικισμό ή χωριό χρησιμοποιούσαν περισσότερα ζώα για να μεταβούν πιο εύκολα. Τα μουλάρια ήταν στολισμένα με τις πιο φανταχτερές κουβέρτες τις λεγόμενες καραμελωτές και κεντητές μαντανίες. Όταν φτάνανε κοντά στο χωριό της νύφης έριχναν τουφεκιές στις οποίες ανταπέδιδαν οι καλεσμένοι και συγγενείς της νύφης, που είχαν στήσει χορό έξω από το σπίτι της.

Εικόνα 5.10.. Λεπιανίτες και από τα γύρω χωριά χορεύουν σε γάμο

(πηγή: Αρχείο Συλλόγου Λεπιανιτών)

Λίγα μέτρα πριν φτάσουν στο σπίτι της νύφης το συμπεθερικό ξεπέζεψε και μόνο ο γαμπρός συνέχιζε καβαλάρης μπροστά στη νύφη. Τότε κάποια από τις κοπέλες συνήθιζε να πηγαίνει στον γαμπρό και να του δίνει το μήλο με τα καρφωμένα κέρματα επάνω του. Ο γαμπρός «παίζει» το μήλο στα χέρια, ενώ από πίσω οι γυναίκες τραγουδούσαν:

-Πέζα μήλο, πέζα ρόιδο πέζα κόκκινο σταφύλι

ενώ από την μεριά του γαμπρού απαντούσαν τραγουδώντας πάλι,

-Δεν πεζεύω, καμαρώνω και τον ήλιο ζαστερώνω

Δεν πεζεύω καμαρώνω τα παπούτσια μου λερώνω

Θέλω κέρασμα πολύ απ' τον πρώτο συγγενή

Αφού τελείωνε αυτό το τραγούδι με την μορφή διαλόγου, ο γαμπρός έριχνε το μήλο στην κουνιάδα, ή σε κάποια στενή συγγενή της νύφης. Όποια κοπέλα το έπιανε στον αέρα το μοίραζε σε όσους ήταν εκεί πιστεύοντας πως όποιος φάει από το μήλο θα παντρευτεί σύντομα.

Ενώ ο χορός είχε ξεκινήσει ο αδερφός του γαμπρού με τις συμπεθέρες βοηθούσαν την νύφη να στολιστεί με τα χρυσαφικά και τα παπούτσια, δώρο του κουνιάδου της. Η στιγμή του στολισμού της νύφης ήταν συγκινητική. Ένα μικρό αγόρι κρατούσε το νυφικό. Και εδώ το τραγούδι είχε τον λόγο:

-Νυφούλα μ' ποιος σε στόλισε και σ' ηύρα στολισμένη

-Η μάνα μου με στόλισε και μ' ηύρες στολισμένη

-Νυφούλα μ' ποιος σε στόλισε και σ' ηύρα στολισμένη

- Ο πατέρας μου με στόλισε και μ' ηύρες στολισμένη

-Νυφούλα μ' ποιος σε στόλισε και σ' ηύρα στολισμένη

-Τα αδέρφια μου με στόλισαν και μ' ηύρες στολισμένη

Μανούλα μου ευχήσου με στο πρώτο στόλισμά μου

-Την ευχή μ' ναχεις παιδάκι μου να ζήσεις να προκόψεις.

Αφού ετοιμάσουν και την νύφη όλα είναι έτοιμα για να τελεστεί το μυστήριο. Εκείνες τις εποχές οι γάμοι καμιά φορά γίνονταν και στο σπίτι της νύφης αλλά στην πλειοψηφία τους αυτοί τελούνταν στην εκκλησία του χωριού.

Η διαδρομή από το σπίτι της νύφης μέχρι την εκκλησία αποτελούσε τότε μια μεγάλη και ιδιαίτερη πομπή. Ήταν η λεγόμενη «πατινάδα». Πατινάδα στον γάμο ονόμαζαν τότε την πορεία των μελλόνυμφων κυρίως της νύφης πάνω στα άλογα μαζί με όλους τους συγγενείς, φίλους, καλεσμένους να ακολουθούν πίσω τους. Μπροστά συνοδεύονταν από τους οργανοπαίχτες, οι οποίοι έπαιζαν μόνο χαρμόσινα τραγούδια, ενώ παράλληλα το σόι του γαμπρού και της νύφης στήνανε συνέχεια χορό μέχρι να φτάσουν στην εκκλησία. Ο γαμπρός υποδέχεται την νύφη έξω από την πόρτα της εκκλησίας, τη φιλάει παίρνει την ευχή από τον πατέρα της και αρχίζει το μυστήριο. Όταν χορεύουν το «χορό του Ησαΐα» πετάνε ρύζι στους νεόνυμφους για να στεριώσει (ρύζι=ριζώνει) ο γάμος τους. Αφού το μυστήριο τελείωνε οι καλεσμένοι περνούσαν και χαιρετούσαν τα νιόγαμπρα πλέον καθώς και τον Νουνό δίνοντάς τους ευχές. Στα νιόγαμπρα τους λένε «καλορί-

ζικοί να ζήσετε» ενώ στον Νουνό «να σου ζήσουν κυρ-νουνέ τ' αναδεκτούδια, πάντα νουνός να χαίρεσαι» Ο χαιρετισμός συνοδεύεται από σταυρωτό φίλημα και ασήμωμα της νύφης.

5.2.2.4. Έθιμα μετά τα στέφανα

Μετά το μυστήριο του γάμου αργά το απόγευμα ακολουθούσε μεγάλο γλέντι στο σπίτι της νύφης ή στην πλατεία του χωριού. Το γλέντι αυτό διαρκούσε σχεδόν μια ολόκληρη μέρα αφού τελείωνε πάντα το μεσημέρι της Δευτέρας. Μόλις φτάνανε στο σπίτι προσφέρον μπακλαβάδες, κουραμπιέδες και τσίπουρο. Διάλεγαν την καλύτερη θέση για τα νιογάμπρα και τον νουνό. Έπειτα άρχιζε το φαγοπότι. Συνήθως σέρβιραν κρέας (γίδα) μαγειρεμένο με ρύζι ή μακαρόνια, ψητό κρέας, τσίπουρο, κρασί και ψωμί κουλούρας.

Εικόνα 5.11. Μετα το τέλος του μυστηρίου του γάμου το 1967

(πηγή: Αρχείο Συλλόγου Λεπιανιτών)

Προς το τέλος του γεύματος ξεκινάγανε το τραγούδι με το στόμα με ένα συγκεκριμένο τραγούδι της τάβλας:

Σε τούτη τάβλα πού' μαστε σε τούτο το τραπέζι τον άγγελο φιλεύουμε και τον Χριστό κερνάμε

Και την Παρθένα Δέσποινα και αυτήν την προσκυνάμε να μας χαρίσει τα κλειδιά κλειδιά του Παραδείσου ν' ανοίξω τον παράδεισο να πάω να προσκυνήσω

Έπειτα συνεχίζουν με το εξής επιτραπέζιο:

Φίλοι μ' καλωσορίσατε κι εγώ καλώς σας ηύρα

κι αύριο καλές αντάμωσες και που θα ανταμωθούμε

Στα Λεπιανά στον πλάτανο, που' ναι μια κρύα βρύση

Φάτε και πιέτε, φίλοι μου, χαρείτε να χαρούμε

Τούτον το χρόνο τον καλό, τον άλλον ποιος τον ξέρει

Για ζούμε, για πεθαίνουμε, για σ' άλλον κόσμο πάμε

Αυτά ήταν τα δύο πιο χαρακτηριστικά τραγούδια της τάβλας που λέγανε τότε στους γάμους πριν ξεκινήσει ο χορός.

Τον χορό ξεκινούσαν πάντα τα νιόγαμπρα και ο νουνός. Έπειτα ακολουθούσαν οι γονείς του γαμπρού και της νύφης, μετά οι κοντινοί συγγενείς και τέλος οι υπόλοιποι καλεσμένοι. Ιδιαίτερο σεβασμό παραχωρώντας την σειρά για να σύρουν τον χορό έδειχναν σε όσους προσκεκλημένους είχαν έρθει από μακριά για να τιμήσουν τα νιόγαμπρα. Πρώτη όμως πάντα σηκωνόταν να χορέψει η νύφη. Σύμφωνα με τον Δ. Πεταρούδα, η νύφη και ο γαμπρός στα Λεπιανά και τα γύρω χωριά είχε διαμορφωθεί να χορεύουν για αρχή συγκεκριμένα τραγούδια:

«...Λέγανε για αρχή το Ωραία που είναι η νύφη μας ωραία τα προικιά της...το βασικότερο ας πούμε και ο Νονός είχε δικά του τραγούδια, ο γαμπρός χόρευε ως επι το πλείστον το Ένας λεβέντης χόρευε... τσάμικο και η νύφη χόρευε το Δέντρον είχα στην αυλή μου... στα τρία, αυτά συγκεκριμένα εδώ στα μέρη τα δικά μας. Αυτά ήταν τα πιο καθαρά τραγούδια για τα νιόγαμπρα τότε...»

Από την κατηγορία του Στα τρία επιπλέον δεν έλειπε το γνωστό τραγούδι *Σε όσους γάμους και αν επήγα*. Το συγκεκριμένο το χόρευε ο πεθερός είτε της νύφης είτε του γαμπρού.

Όπως είχε αναφερθεί το Στα τρία ήταν ιδιαίτερα αγαπητά στο γυναικείο φύλο ή απολυτά πιο γνωστά σε αυτές τότε και τα προτιμούσαν πολύ . Από την άλλη οι άνδρες προτιμούσαν τα τσάμικα όχι τα βαριά-αργά, αλλά τα γρήγορα τα «λεβέντικα» όπως τα λένε στην περιοχή. Αυτό ήταν και ένας από τους λόγους που πολλοί σήμερα θεωρούν πως το τσάμικο είναι κατεξοχήν αντρικός χορός.

Οι ηλικιωμένοι που βρισκόταν εκεί προτιμούσαν να ξεκινήσουν με τα Μαζωχτικά, το Στα τρία, το Αρβανίτικο χορό ενώ οι γριές ιδίως με το Στα τρία και την Καραγκούνα ή Σβαρνιάρα. Αντίθετα οι πιο νέες ηλικίες ακολουθούσαν χορούς πιο γρήγορους ρυθμικά όπως ήταν το Συρτό, το Καλαματιανό και τα Τσάμικα γρήγορα αλλά και πιο βαριά.

Εικόνα 5.12. Στιγμιότυπο από γλέντι σε σπίτι στα πλαίσια ενός γάμου

(πηγή: Αρχείο Συλλόγου Λεπιανιτών)

Όταν το γλέντι τελειώνει στο πατρικό της νύφης ακολουθούσε ο χαιρετισμός της νύφης από τους γονείς, συγγενείς και φίλους της. Οι περισσότεροι με

βουρκωμένα μάτια γεμάτα συγκίνηση της προσέφεραν ασημένια κέρματα και χαρτονομίσματα. Εκεί γινόταν και το λεγόμενο «χαΐρι» έκφραση που χρησιμοποιείται και σήμερα. Έπρεπε δηλαδή ο γαμπρός για να πάρει την νύφη μαζί του να πληρώσει τον πεθερό. Αφού ο γαμπρός έδινε το «χαΐρι» η νύφη ανέβαινε στο στολισμένο μουλάρι που πριν καβαλίκευε ο γαμπρός όλοι την αποχαιρετούν με ευχές συγκινημένοι, ενώ τα όργανα ακολουθούν παίζοντας:

-Εμείς την νύφη πήραμε και το χωριό δικό σας

-Γ' αστέρι μου το πήρατε, καλά να το προσέχετε

Τότε η μητέρα της νύφης με πολύ συγκίνηση την ραντίζει με αλατόνερο θεωρώντας έτσι πως έφευγαν οι κατάρες και οι κακοτυχίες.

Μουλάρια, καβαλάρηδες, οργανοπαίχτες και δίπλα τους ο νουνός οδηγούν την πατινάδα αυτήν την φορά για το σπιτικό του γαμπρού. Σαν πλησίαζε το συμπεθεριό στο σπίτι του γαμπρού, ένας από τους καβαλάρηδες, ο «σχαριάτης» (έπαιρναν τα συχαρίκια της πεθεράς) όπως τον λέγανε που προπορευόταν ανάγγειλε τον ερχομό των νιόγαμπρων. Για αυτήν του την προσφορά του δίνανε ένα μαντήλι για να το δέσει στο άλογο ή μουλάρι του. Μόλις η νύφη κοντοέφτανε στην αυλή του νοικοκυριού του πεθερού της προσκυνούσε τρεις φορές. Η νύφη «παίζει» αυτή τώρα το μήλο με τα κέρματα και οι γυναίκες τραγουδούν:

-Πέζα μήλο, πέζα ρόιδο, πέζα κόκκινο σταφύλι

-Δεν πεζεύω καμαρώνω, τα παπούτσια μου λερώνω

Θέλω κέρασμα πολύ απ' τον πρώτο συγγενή

Έπειτα έριχνε το μήλο στα ανύπαντρα παιδιά και μετά ο πεθερός την πλησίαζε να την ξεπεζέψει αφού της έταζε κάτι από την περιουσία του ζώο ή ακίνητο. Πριν περάσει την πόρτα του σπιτιού την περίμενε η πεθερά της με λουλούδια και ένα ποτήρι γεμάτο κρασί που της προσέφερε να πιεί για να της φέρει καλοτυχία στην καινούργια της ζωή. Και αυτό το συμβάν συνοδεύεται από τραγούδι νεαρών κοπελών:

-Πάτα, πάτα περδικούλα στον γαμπρού την πορτοπούλα

-Δεν πατώ δεν περπατώ τα κυπαρίσσια είν' δασιά δεν περπατάει η συντροφιά

Αργέψτε – αργέψτε τα κυπαρίσσια να περάσει η συντροφιά

Έτσι έμπαινε στο σπίτι της φέρνανε δύο κεντημένες κουλούρες του γάμου τις οποίες κρατούσε κάτω από τις μασχάλες και τις πήγαινε στο δωμάτιο, έτσι πίστευαν πως θα έχει πλούτο το σπίτι. Τέλος καθότανε στα πόδια της δύο μικρά παιδάκια ένα αγόρι και ένα κορίτσι και τους έδινε χρήματα, έτσι πίστευαν πως θα αποκτούσε και η ίδια παιδιά και των δύο φύλων.

Όταν έφτανε η νύφη στο σπιτικό του πεθερού της, ξεκινούσε το γλέντι στο σπίτι του γαμπρού. Πριν καθίσουν στο τραπέζι όλοι περνάνε και χαιρετούν την νύφη, και η ίδια φιλά το χέρι του καθενός ξεχωριστά. Ο γαμπρός και η νύφη κάθονται πάλι σε περίοπτη θέση. Αφού τελειώσει το φαγοπότι ο χορός, το τραγούδι και γενικά το κέφι της παρέας του γαμπρού δεν αργεί να ξεκινήσει. Εδώ πρώτος σηκώνεται να χορέψει ο νουνός αυτή τη φορά και τον κρατάνε τα νεόνυμφα. Σύμφωνα με τον Δ. Πεταρούδα ο Νουνός χόρευε συγκεκριμένα τραγούδια κατόπιν παραγγελίας «...και ο Νονός είχε δικά του τραγούδια που χόρευε πρώτος...» δεν γνωρίζουμε ακριβώς όμως ποιοι ήταν οι χοροί και τα ακούσματα αυτά. Στην συνέχεια όπως και στο γλέντι της νύφης σειρά στο χορό είχανε οι ξένοι, όσοι δηλαδή είχανε έρθει από άλλα χωριά. Λένε πως κάθε φορά που χόρευε ένας συγγενής του γαμπρού, η νύφη καθόταν όρθια μπροστά του και προσκυνούσε αυτόν για να του αποδώσει κάποια τιμή. Αφού δεν είχε μείνει κανείς αχόρευτος και το γλέντι κρατούσε μέχρι πριν ξημερώσει, εκείνη την ώρα προσφέρανε «το γιομάτο του νουνού». Μοιράζανε δηλαδή στους καλεσμένους το ψητό κρέας, το ντόπιο κρασί και την κουλούρα που είχανε δώσει ως δώρο στον κουμπάρο. Μετά το κέρασμα, το γλέντι συνεχιζόταν.

Πριν αρχίσουν οι καλεσμένοι να φεύγουν και να χαιρετούν τα νιόγαμπρα, η νύφη τους προσέφερε καφέ και γλυκό. Εκεί η νύφη με την βοήθεια των γυναικών και της πεθεράς έβγαζε τα προικιά για να τα δουν οι καλεσμένοι του γαμπρού. Από αυτά κάποια έδινε στα πεθερικά της και τους στενούς συγγενείς της.

Τα συγκεκριμένα δώρα τα ονόμαζαν «ζώσματα». Αφού πίνανε τον καφέ οι καλεσμένοι το ξημέρωμα πριν φύγουν αφήνανε στο πιατάκι του καφέ χρήματα για καλή τύχη. Την επόμενη μέρα η νύφη έπαιρνε μια κανάτα με νερό και λίγο βούτυρο και πήγαινε στην βρύση. Άλειφε την βρύση όλη με βούτυρο για να αποκτήσει ευτυχία και πλούτη το σπιτικό, όπως στη βρύση τρέχει το νερό. Το νιόγαμπρο ζευγάρι μετά από δεκαπέντε μέρες περίπου πήγαινε εκκλησία να εκκλησιαστεί. Τέλος, συνήθιζαν εκείνο το χρονικό διάστημα να επισκέπτονται το πατρικό και τους γονείς της νύφης, πηγαίνοντας τους δώρα. Εκεί ποτέ δεν έλειπε το τραγούδι, ο χορός και το κέφι μέχρι πολύ αργά. Μετά τον γάμο δεν παρέλειπαν να επισκέπτονται το σπίτι του νουνού πηγαίνοντας του από τα καλύτερα δώρα της προίκας της νύφης. Το πλούσιο τραπέζι και το παραδοσιακό Λεπιανίτικο γλέντι ήταν χαρακτηριστικά και σε αυτή την επίσκεψη των νεόνυμφων.

VI. ΜΟΥΣΙΚΟΧΟΡΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Μέσα από την έρευνα στα δρώμενα και έθιμα των κατοίκων την Λεπιανών και γενικότερα της ευρύτερης εκείνης περιοχής προκύπτει μια σειρά από διάφορες χορευτικές μορφές. Οι χοροί αυτοί αποτελούσαν και αποτελούν ακόμη και σήμερα το χορευτικό ιδίωμα του τόπου. Όπως προαναφέρθηκε η περιοχή παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα λόγω γεωγραφικής θέσης αφού συνορεύει με άλλους τρεις νομούς (Αιτωλοακαρνανίας, Καρδίτσας, Άρτας). Επιπλέον με δύο περιφέρειες του ελλαδικού χώρου την Ήπειρο και την Θεσσαλία. Οι επιρροές από αυτές τις γύρω περιοχές είναι αρκετές όσον αφορά τον τρόπο ζωής αλλά και την παράδοση του τόπου. Παρόλο αυτά η κοινότητα των Λεπιανών και γενικότερα η Δυτική Ευρυτανία διατηρεί μέχρι σήμερα την πολιτισμική της ταυτότητα ανεπηρέαστη. Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά το χορευτικό αλλά και το μουσικό μέρος της πολιτισμικής ταυτότητας, επιρροές υπήρξαν αλλά ελάχιστες. Παρακάτω περιλαμβάνονται οι χοροί που συναντάμε στην τοπική κοινότητα των Λεπιανών, με τα χαρακτηριστικά στοιχεία του καθενός, την σημειογραφική καταγραφή τους αλλά και την δομικό-μορφολογική ανάλυση τους. Η σειρά με την οποία παρατίθενται οι χοροί συνέπιπτε με την σειρά και την οποία ξεκινούσαν και χόρευαν.

6.1. Κλειστός ή Μαζωχτικός: Ο χορός αυτός αποτελεί τον πιο σημαντικό για την περιοχή αυτή και συνάμα ένα είδος χορευτικής αλλά και πολιτισμική ταυτότητας. Οι αναφορές που έχουμε είτε σε βιβλία είτε μέσω πληροφορητών για αυτόν χρονολογούνται γύρω από το 1900 ίσως και πιο πριν.

Ο Χ. Οικονόμου 100 ετών σε συνομιλία μαζί του αναφέρει πως σε γλέντια στα Λεπιανά θυμάται να χορεύεται ο Κλειστός:

«...καλοί χορεύτε από δω και από ολούθε χόρευαν τσάμικα και κλειστό, αν ήταν καλός χορευτής και πέταγαν λεφτά χόρευαν το κλειστό και πίσω πιάνονταν ούλοι και χόρευαν....»

Επιπλέον ο Θ. Παπαδήμος 86 ετών επισημάνει: «...*Ήτανε απαραίτητα τα κλειστά έτσι ξεκινάγαμε με το κλειστό...*» και συνεχίζει «...*Εδώ εμείς τα βρήκαμε τα κλειστά τα είχανε τα χορεύανε οι πατεράδες μας και όλοι οι παλιοί...*»

Την ίδια άποψη υποστηρίζει και ο Δ. Πεταρούδας πάνω σε αυτό:

«...Εμείς με διηγήσεις των παλιών το βρήκαμε εδώ το Κλειστό οι άνθρωποι της περιοχής από' δω το μάθανε το ξέρανε οι προγονοί μας, από τον πατέρα μου και από τους παλιούς τους μουσικούς της περιοχής...»

Αυτές είναι μερικές από τις αναφορές πληροφορητών, που υπογραμμίζουν την ιδιαιτερότητα του χορού αυτού από τους υπόλοιπους. Ο Δ. Πεταρούδας όπως λέει και ο ίδιος, υπηρετεί χρόνια την μουσική παράδοση του τόπου. Αναφέρει πως μεμονωμένα ο Κλειστός ή Μαζωχτικός προέρχεται από κάτι πιο παλιό και αρχέγονο, στην πορεία της μουσικής παράδοσης. Είναι ιδιαίτερος χορός και μόνο λίγοι μπορούν να τον αποδώσουν σωστά και όπως πρέπει.

Ο Μαζωχτικός ήταν υπόθεση των γερόντων του χωριού ή των «παλιών» όπως τους ονόμαζαν οι Λεπιανίτες. Αυτοί μόνο ήξεραν να τον αποδώσουν με το ιδιαίτερο ύφος του και να προσεγγίσουν την αυθεντικότητά του. Για αυτούς ήταν κάτι απαραίτητο, σαν έθιμο, να μαζεύονται στα γλέντια για να χορέψουν απαραίτητα το Μαζωχτικό. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους για τον οποίο οι ντόπιοι τον αποκαλούσαν και ως γερόντικο χορό.

Ο Δ. Πεταρούδας αναφέρει «...*οι παλιοί μαζερόντανε 8-10 άτομα ως επι το πλείστον και λέγανε θα χορέψουμε Κλειστό πιάνονταν και εμείς τους προσέχαμε πάντα στα πόδια...*» Οι ηλικιωμένοι έδιναν άλλη υπόσταση και ένα είδος σεβασμού στον χορό αυτό. Ο Β. Ντόκας αναφέρει για περιπτώσεις χορού ηλικιωμένων στα Λεπιανά «...*μπαίνανε τα γερόντια μπροστά και τους θυμάμαι και τους θαύμαζες το ξέρανε και το χορεύανε τόσο καλά, το χορεύανε που τους καμάρωνες...*»

Το μεγαλύτερο όμως ζήτημα προς διερεύνηση, λόγω της ιστορικότητάς αλλά και της βαρύτητάς, που δημιουργεί η παρουσία του χορού στα μέρη αυτά είναι η προέλευσή του. Το θέμα αυτό βρίσκει πολλούς κάτοικους της περιοχής και των Λεπιανών να εκφράζουν έντονα μια διαφορετική γνώμη. Υπάρχει μια α-

ντιπαράθεση στο γεγονός ότι κάτοικοι της περιοχής γνώριζαν να χορεύουν τον Κλειστό πολύ πιο πριν γίνει γνωστός στα μέρη της Αργιθέας, από όπου και έχει καταγωγή. Πολλοί επειδή ασχολούνταν με την κτηνοτροφία συνήθιζαν να χρησιμοποιούν κοινά βοσκοτόπια στις βουνοκορφές των Αγράφων, με τους γείτονες τους, τους Αργιθεάτες. Μια από τις απόψεις των κατοίκων είναι ότι η ανάμειξη τους και οι κοινωνικές συναναστροφές μεταξύ τους στα βουνά που χρησιμοποιούσαν για τη κτηνοτροφία, επέφεραν και επιρροές με δανεισμούς και αντιδανεισμούς σε πολιτισμικά στοιχεία όπως ο χορός και το τραγούδι.

Αρκετοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν πως ο χορός έχει τις ρίζες και στην περιοχή του Ασπροποτάμου Ευρυτανίας, όπου βρίσκονται και τα Λεπιανά. Οι απόψεις για αυτό είναι πολλές αλλά συμφωνούν μεταξύ τους. Ο Δ. Πεταρούδας αναφέρει:

«...Εμείς όπως και με διηγήσεις των παλιών το βρήκαμε εδώ το Κλειστό οι άνθρωποι της περιοχής από δω το μάθανε το ξέρανε οι προγονοί μας, από τον πατέρα μου και από τους παλιούς τους μουσικούς της περιοχής...»

Σε άλλη συζήτηση για τον Κλειστό χορό ο Β. Ντόκας λέει:

«...το ξέρανε εδώ, το βρήκαμε εδώ είναι παλιός τοπικός παραδοσιακός χορός εκατό χρόνια και ξέρω εγώ και το κλειστό εδώ πέρα ήταν απαραίτητο. Δεν είναι Αργιθεάτικος χορός μόνο που είναι από την Αργιθέα και αυτά...»

Ο ίδιος συνεχίζει λέγοντας:

«...Εγώ από την ώρα που κατάλαβα τι θα πει χορός εδώ στο χωριό 5 ετών ήμουν 6, όλοι όμως χορεύανε το Κλειστό... σίγουρα δεν ήρθε εδώ η Αργιθέα και τους έμαθε να χορεύουν Κλειστό... ο Κλειστός ήταν και είναι Παναγροφιώτικος χορός και εδώ Άγραφα είμαστε....»

Ο Δ. Πεταρούδας είναι οργανοπαίχτης της περιοχής αλλά και μουσικός με πολλά χρόνια εμπειρίας στον χώρο. Εκτός αυτού οι γιοί του έχουν σπουδάσει την Μουσική επιστήμη ασχολούνται με την παράδοση της περιοχής. Σε συζήτηση που είχαμε μαζί τους όσον αφορά την μουσική παράδοση του τόπου και συγκε-

κριμένα για τον Κλειστό χορό, οι ίδιοι έχουν ασχοληθεί με προσωπική του έρευνα για το μουσικό κομμάτι του χορού αυτού. Ο Δ. Πεταρούδας αναφέρει:

«...Το Κλειστό ήταν δύο δρόμους, ένα ήταν έτσι πιο χαρούμενο και το άλλο πιο παραπονιάρικο-λυπηρό...το Κλειστό έχει δύο δρόμους ίδιο μεν στις κινήσεις αλλά διαφορετικό στο παίξιμο στο καθένα, το καθένα έχει διαφορετική μουσικολογία...είναι ιδιαίτερο και δεν το συναντάμε σε πολλά μέρη αλλά σε ελάχιστα....»

Την ίδια άποψη υποστηρίζει και ο Β. Ντόκας για τους δύο «δρόμους» του Κλειστού:

«...Τα Κλειστά είναι δυο ειδών και εδώ εμείς χορεύουμε και τα δύο... η μουσική αλλάζει γιατί είναι πιο λεβέντικο το πρώτο έχει άλλο τρόπο τραγουδίσματος ενώ το άλλο είχε ένα παραπονιάρικο τρόπο...»

Στις παραπάνω αναφορές γίνεται λόγος για δύο είδη Κλειστού χορού όσον αφορά το μουσικό μέρος του χορού στο οποίο δεν έχουμε περισσότερες πληροφορίες. Παρόλο αυτά και οι δύο «δρόμοι» Κλειστού όπως τους αποκαλούνε χορεύονται κατά τον ίδιο τρόπο.

Εδώ σύμφωνα με τους ίδιους πληροφορητές εντοπίζεται και η μεγαλύτερη διαφορά του Κλειστού της περιοχής με αυτόν της Αργιθέας. Παρόλο που ο χορός είναι ίδιος στις κινήσεις του με τον Κλειστό Αργιθέας, υπάρχει η διαφορά αυτή όπως ισχυρίζονται οι κάτοικοι του χωριού. Σύμφωνα με τους ίδιους στην περιοχή της Αργιθέας χρησιμοποιούν μόνο τον ένα «δρόμο» μουσικής, το χαρούμενο όπως το ονομάζουν. Έχουν δηλαδή ένα και συγκεκριμένο τρόπο τραγουδίσματος όλα τα ακούσματα του χορού αυτού σε αντίθεση με της περιοχής των Λεπιανών. Ο Δ. Πεταρούδας κάνει λόγο για αυτό:

«...Οι από κει ας πούμε οι Καρδιτσιώτες, οι Αργιθεάτες έχουν το ένα το μπιμπο τον ένα τον δρόμο, το παραπονιάρικο δεν το λένε το έχω ψάξει γιατί κάποτε έκανα προσωπική έρευνα σε αυτό. Τα Κλειστά τους όλα που έχω ακούσει το λένε σε ένα δρόμο ενώ δεν είναι έτσι...»

Παράδειγμα και για τους δύο περιπτώσεις μας δίνουν οι παραπάνω πληροφορητές. Με τον «παραπονιακό δρόμο» Κλειστού όπως έχουν κάνει οι ίδιοι την διακρίση παίζονται τα εξής ακούσματα *Βρυσούλα πετροκάγγελη, Σταφύλι μου κρουστάλλινο, Σαν άλλο δεν με μάρανε και άλλα πολλά*. Από την άλλη με τον «λεβέντικο-χαρούμενο δρόμο» παίζονται ακούσματα όπως το *Απάνω στα ψηλά βουνά, Βασιλικέ μου τρίκλωνε και άλλα*.

Αρκετοί είναι και οι κάτοικοι που υποστηρίζουν πως ο Κλειστός της Αργιθέας και τα Αργιθεάτικα τραγούδια, έγιναν πολύ αργότερα πιο γνωστά και δημοφιλή στο ευρύ κοινό και έτσι επικράτησαν. Πληροφορητές της περιοχής μας υποστηρίζουν ότι την περίοδο 1980-85 δημοτικοί τραγουδιστές της περιοχής αυτής ανέδειξαν την μουσική παράδοση του τόπου, τους οποίους μάλιστα παρακάτω αναφέρουν και ονομαστικά. Άνθρωποι, καταξιωμένοι που ασχολήθηκαν με το δημοτικό τραγούδι της περιοχής της Αργιθέας, με μεγάλες επιτυχίες και ιστορία στην πορεία της μουσικής παράδοσης. Πολλοί από αυτούς κατέφυγαν σε γνωστές δισκογραφικές εταιρίες αναδεικνύοντας την μουσική παράδοση τους τόπου τους. Συγκεκριμένα ο Β. Ντόκας κάνει λόγο για αυτό:

«...Το 60-65 δεν υπήρχαν τραγούδια γραμμένα κλειστά πολλά πιστεύω ξεκινήσανε τότε που πήγε ο Ποζιός και ο Βλαχογιάννης τότε μπήκαν σε δίσκους και τέτοια πράγματα αυτά τα τραγούδια εγώ δεν θυμάμαι να υπάρχουν τέτοια πράγματα σε δίσκο ή με το στόμα τα χορεύανε αν δεν υπήρχαν όργανα...»

Σύμφωνα με εκδοχές υπήρξαν μάλιστα δάνεια όσον αφορά τα ακούσματα του Κλειστού από την περιοχή των Λεπιανών και γύρω χωριών. Ο Θ. Παπαδήμος σε ηλικία 86 ετών ασχολείται πολλά χρόνια με την μουσική παράδοση του τόπου. Ο ίδιος συλλέγει παλιές κασέτες και δίσκους με ακούσματα δημοτικά κυρίως, που χρονολογούνται γύρω στα 100 χρόνια και πιο πριν ίσως. Με ένα μικρό κασετόφωνο ο ίδιος μας αφηγείται πως έχει ηχογραφήσει πολλά δημοτικά ακυκλοφόρητα και όχι γνωστά στο ευρύ κοινό. Μέσα σε όλα αυτά περιέχει και μια μεγάλη συλλογή από Κλειστά τραγούδια, και γενικότερα ακούσματα της μουσικής παράδοσης του τόπου. Ο ίδιος αναφέρει ένα γεγονός προσωπικού του βιώματος για τα δάνεια και αντιδάνεια περί Κλειστού:

«...Αυτά πρώτα τα είχαμε εμείς το ίδιο χορεύεται όμως...Άκου εδώ λοιπόν όταν μάζεβα κασέτες ήμουνα στο καφενείο του Πλαστήρα έτσι το λένε το καφενείο στην Ομόνοια, Μπενάκη 3 και συζητάγαμε να φτιάξουμε ένα δισκάκι με τα τοπικά όργανα Παπαντώνης – Τζούβας να βγάλουμε ένα δισκάκι με δικά μας τραγούδια...και που λες κανονίζαμε να βγάλω ένα δισκάκι, Μαρη με τα δασιά κουμπιά το ένα και την Πηγιούλα το δεύτερο και ένας από την Αργιθέα τότες στο καφενείο που ήμασταν την έκλεψε αυτήν την εφεύρεση που έβγαλα εγώ και πήγανε πάνω και βγάλανε δισκάκι αυτοί και τα ονόμασαν Αργιθεάτικα μετά, αλλά από εδώ δεν έπαψαν ποτέ από το Ραπτόπουλο, τα Λεπιανά να υπάρχουν τα κλειστά και γενικά τα χωριά του Ασπροποτάμου.... από εμάς εδώ από τους χωριανούς ήταν η ιδέα να γραφτούν τραγούδια που τα λέγαμε εμείς αλλά η ιδέα από μένα να γράψουμε δισκάκι...»

Η ονομασία του χορού σύμφωνα με την πλειοψηφία των πληροφορητών οφείλεται στο κλείσιμο που γίνεται στο δεύτερο μέρος του χορού, καθώς ο κύκλος ανοίγει και κλείνει. Για τους Λεπιανίτες πιο διαδεδομένη είναι η ονομασία Μαζωχτικός ή Μαζωχτικός από το ρήμα μαζώνω=μαζώνομαι= μαζεύω=μαζεύομαι=συγκεντρώνομαι. Η ονομασία προήλθε από το μάζεμα και άνοιγμα του κύκλου που γίνεται στο γρήγορο μέρος του χορού όπως θα αναφερθεί παρακάτω. Επιπλέον και από το τρόπο λαβής που πιάνονται [θ(υ)ληκωτά] κατά τον οποίο μαζεύονται πιο κοντά ο ένας στον άλλον για να χορέψουν. Σε αυτό κάνει αναφορά ο Β. Ντόκας:

«...από το κλείσιμο που κάνουμε όταν χορεύουμε, ανοίγουμε και μαζεύουμε δηλαδή όταν πάνε να σηκώσουν το πόδι μαζεύονται μετά ξανανοίγουν μετά ξανακλείνουν πάλι. Και στην αρχή που πιάνονται θυλακωτά είναι πιο μαζεμένοι ο ένας στον άλλον και για αυτό το λένε έτσι...»

Η λαβή του χορού αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση καθώς υπάρχουν πολλές παραλλαγές και ιστορικές πληροφορίες όσον αφορά αυτή. Από τις πρώτες σε χρονολογική σειρά πληροφορίες που έχουμε για το χορό οι χορευτές πιάνονται θηληκωτά ή αγκαζέ (λαβή Σ). Η λαβή αυτή παρέμενε ίδια και στα δύο μέρη από τα οποία αποτελείται ο χορός μέχρι ένα χρονικό διάστημα. Όπως θα δούμε παρακάτω και στο αργό αλλά και στο γρήγορο μέρος του χορού ο τρόπος πιασίματος

μεταξύ των χορευτών παρέμενε ίδιος μέχρι το τέλος του χορού. Μετά από κάποια χρόνια η λαβή άλλαξε όσον αφορά μόνο το δεύτερο μέρος του χορού και επικράτησε η κανονική λαβή με τις παλάμες (λαβή W). Ένας από τους λόγους που άλλαξε η λαβή ήταν και η άνθιση των χορευτικών συλλόγων. Αυτοί επέφεραν αρκετές αλλαγές και υιοθέτησαν έναν άλλο τρόπο διδασκαλίας ακόμη και στο συγκεκριμένο χορό.

Σύμφωνα με βιβλιογραφικές αναφορές και πληροφορητές η συγκεκριμένη λαβή συνδυάζεται με ιστορικά γεγονότα επι Τουρκοκρατίας. Μια υποκειμενική εκδοχή του Β. Ντόκας για την λαβή είναι η εξής:

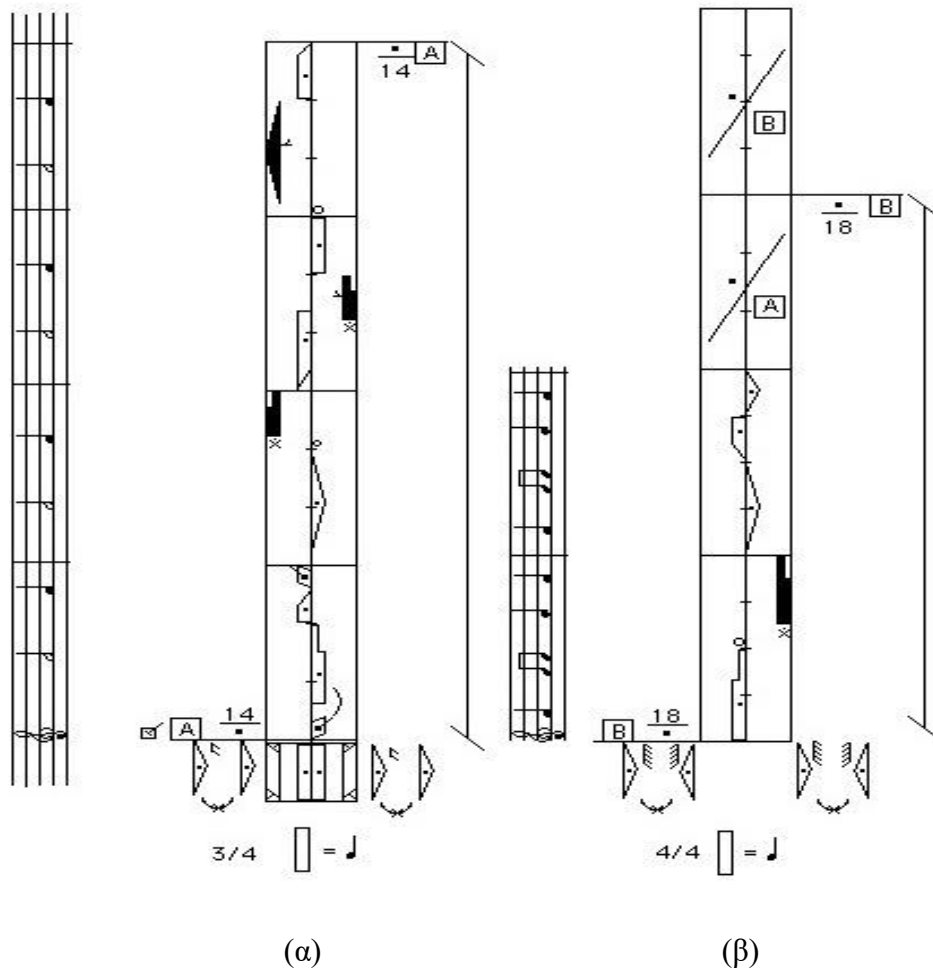
«...Λέγανε εδώ από παλιά οι πατεράδες μας οι γερόντοι που ασχολούνταν με το χορό ότι το χόρευαν πιασμένοι έτσι επειδή επι Τουρκοκρατίας ο κόσμος πιάνονταν έτσι στο χορό για να είναι πιο κοντά ο ένας στον άλλον να συνεννοούνται χωρίς να τους καταλαβαίνουν οι Τούρκοι, τι λέγανε τότε, να κανονίζουνε τις συναντήσεις τους πότε θα βρεθούνε και έτσι επικοινωνούσαν τότε ο κόσμος μέσω του χορού στην Τουρκοκρατία...»

Ο χορός εδώ αποτελούσε όχι μόνο ένα απλό μέσο επικοινωνίας των ανθρώπων αλλά μέσα από αυτό να περνούσαν διάφορα μηνύματα τα οποία ήταν σημαντικής αξίας και θέμα επιβίωσης για τους ίδιους. Έτσι καθιερώθηκε από τότε σύμφωνα με πολλούς να πιάνονται με αυτό τον τρόπο όταν χορεύαν Κλειστό.

Ο χορός χωρίζεται σε δύο μέρη με διαφορετικό ρυθμό και κινήσεις μεταξύ τους. Το πρώτο μέρος αποτελείται από 8 χορευτικές κινήσεις, οι οποίες θυμίζουνε αρκετά τις κινήσεις του τσάμικου. Το μουσικό μέτρο εδώ είναι 3/4 όπως και το τσάμικο. Η λαβή στο μέρος αυτό είναι αγκαζέ ή θυληκωτή (λαβή Σ). Το δεύτερο μέρος αποτελείται από 5 χορευτικές κινήσεις, οι οποίες είναι ίδιες με το χορό Καγκελάρι της Ηπείρου. Το μουσικό μέτρο εδώ αλλάζει και γίνεται 6/8. Η λαβή εδώ αλλάζει και γίνεται από τις παλάμες (λαβή W). Ο χορός είναι μικτός. Στην παλαιότερη του μορφή όμως, πολλές ήταν και οι φορές που μπροστά χορεύανε οι άντρες και πίσω οι γυναίκες. Ο κύκλος ήταν και είναι κοινός και για τους άντρες

αλλά και για τις γυναίκες. Ο χορός περιείχε ελάχιστα αυτοσχεδιαστικά στοιχεία, όπως στροφές και διάφορα χτυπήματα.

Σχήμα 6.1. Σημειογραφική καταγραφή Κλειστού ή Μαζωχτικού

$$\text{ΧΦ/ΚΛΕΙΣΤΟΣ (α μέρος) } 3/4 = \sum_1 [\delta^{2/4} + \alpha^{1/4}] + \sum_2 [\delta^{2/4} + (\delta)\alpha^{1/4}] +$$

$$\sum_3 [\alpha_0^{2/4} + \delta; > \delta^{1/4}] + \sum_4 [\alpha_0^{2/4} : \alpha^{1/4}]$$

$$\text{(β μέρος) } 6/8 = W_1 [\alpha_0^{3/8} + \alpha(\delta);^{3/8}] + W_2 [\delta^{3/8} + (\alpha^{1/8} - \delta^{2/8})]$$

6.2. Τσάμικο: Με τον όρο αυτό εννοούμε το κλασσικό Ρουμελιώτικο Τσάμικο. Τα Τσάμικα της περιοχής είναι γρήγορα ρυθμικά, με πολλές φιγούρες και χορεύονται «λεβέντικα» όπως τα ονομάζουν οι ντόπιοι. Βέβαια υπάρχουν και επιρροές από την περιοχή ορεινού κυρίως Βάλτου (βλ. εικόνα 4.2. σελ. 15) με τα λεγόμενα «Καμπίσια» τσάμικα. Αυτά είναι πιο αργά ρυθμικά, βαριά και χορεύονται σχεδόν επιτόπου με πολλές αυτοσχεδιαστικές κινήσεις, από τον πρωτοχορευτή. Σήμερα μπορεί κάποιος να συναντήσει σε ένα γλέντι, πανηγύρι και άλλου είδους περιστάση να χορεύει κάποιος ένα αργό-βαρύ τσάμικο. Για τα Τσάμικα του Βάλτου κάνει λόγο ο Ντόκας Βασίλης:

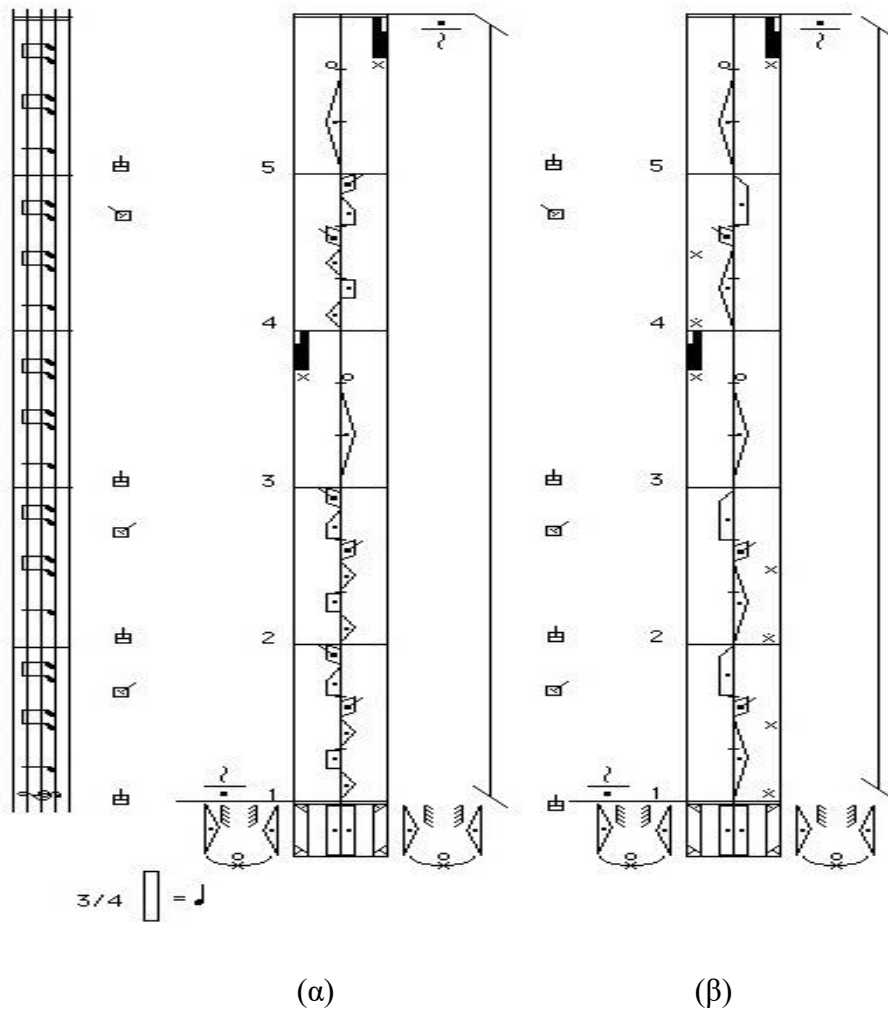
«...Με τον Βάλτο έχουμε όσον αφορά τους χορούς πάνω κάτω τα ίδια με μικρές αλλαγές δεν χορεύουν αυτοί Κλειστό. Από το Ξηρόμερο από Αργίνιο ξεκινάγανε τα βαριά τα καμπίσια τα αργά τραγούδια τα οποία εδώ τα χορεύανε ελάχιστα παλιά, τώρα τελευταία χορεύουν έτσι λίγα καμπίσια αλλά όχι πολλά όμως...»

Στο χωριό Κέδρα Ευρυτανίας (20 χλμ από τα Λεπιανά, στα σύνορα με τη περιοχή της Αργιθέας) εντοπίζεται μια άλλη μορφή τσάμικου το Γαϊτανάκι. Το Γαϊτανάκι αποτελούσε και συνεχίζει μια μορφή χορού και όχι ένα από τα ακούσματα Τσάμικου. Οι κάτοικοι των Κέδρων και άλλων γειτονικών χωριών (Βραγγιανά Καρδίτσας, Πρασιά Ευρυτανίας) προτιμούν ιδιαίτερα αυτόν τον χορό. Το χορεύουν με τις ίδιες κινήσεις όπως το Τσάμικο με πολλές φιγούρες και όταν το παραγγέλνουν το ζητάνε μόνο με τη συνοδεία βιολιού και όχι κλαρίνου.

Το μουσικό μέτρο του χορού είναι 3/4 ή 6/8 αποτελούμενος από 10 χορευτικές κινήσεις. Η λαβή του χορού είναι από τις παλάμες (λαβή W). Ο χορός είναι μικτός. Η πλειοψηφία του χορού αυτού ήταν άντρες τις περισσότερες φορές, χωρίς όμως οι γυναίκες να αποκλείονται από αυτόν. Συναντάμε όμως πολλές φορές από παλιότερα χρόνια γυναίκες να χορεύουν πρώτες τον χορό Τσάμικο. Ο κύκλος ήταν και είναι κοινός και για τους άντρες αλλά και για τις γυναίκες. Το τσάμικο εδώ μπορεί να το συναντήσουμε με δύο μορφές. Η μία είναι με τις απλές μετακινήσεις. Στη δεύτερη μια απλή μετακίνηση μπορεί να διασπαστεί σε μικρότερες κινήσεις (τρίαράκια) στην ίδια χρονική αξία. Κατά την διάρκεια και κυρί-

ως στο τέλος του χορού μόνο ο πρωτοχορευτής εκτελεί κινήσεις αυτοσχεδιαστικού χαρακτήρα. Αυτές είναι στροφές, διάφορα χτυπήματα, καθίσματα και αλλά.

Σχήμα 6.2. Σημειογραφική καταγραφή Τσάμικου με τρίαράκια (α) και με απλές μετακινήσεις(β)

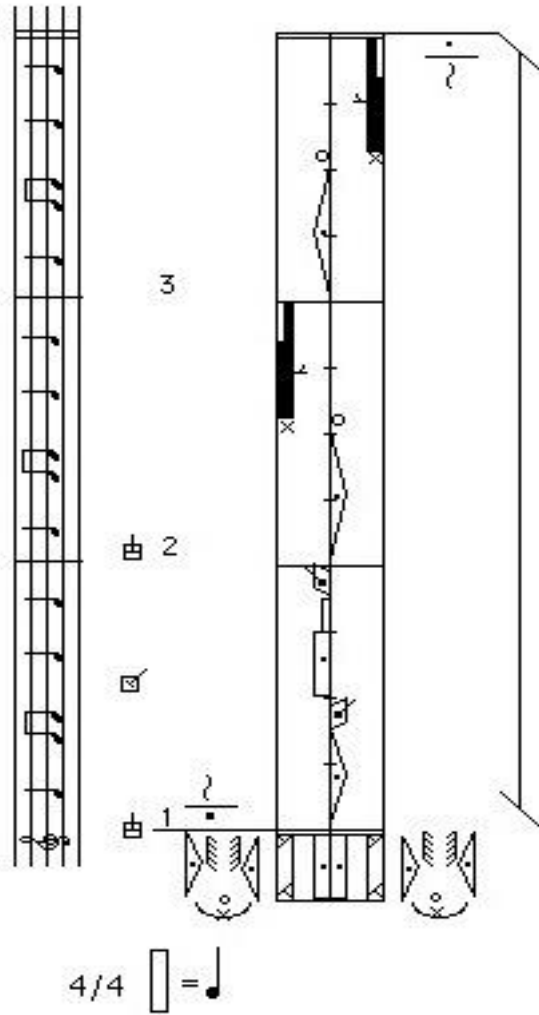
$$\begin{aligned}
 \text{ΧΦ/ ΤΣΑΜΙΚΟ } (\alpha) = & \underline{W}_1 [(\delta^{1/8} - \alpha > \delta^{1/8} - \delta^{1/4}) + \alpha^{1/4}] + \underline{W}_2 [(\delta^{1/8} - \alpha > \delta^{1/8} - \delta^{1/4}) + \\
 & \alpha^{1/4}] + \underline{W}_3 [\delta^{2/4} + (\delta)\alpha^{1/4}] + \underline{W}_4 [(\alpha_0^{1/8} - \delta_0 > \alpha_0^{1/8} - \delta_0^{1/4}) + \delta_0^{1/4}] + \underline{W}_5 [\alpha_0^{2/4} + (\alpha_0) \\
 & \delta_0^{1/4}]
 \end{aligned}$$

$$\begin{array}{c}
 \text{ΧΦ/ ΤΣΑΜΙΚΟ (β)} \quad \xrightarrow{\text{W}_1} [\delta^{2/4} + \overset{\nearrow}{\alpha^{1/4}}] + \xrightarrow{\text{W}_2} [\delta^{2/4} + \overset{\nearrow}{\alpha^{1/4}}] + \text{W}_3 [\underbrace{\delta^{2/4} + (\delta)\alpha^{1/4}}_{\nearrow}] + \xleftarrow{\text{W}_4} \\
 \xleftarrow{\text{W}_5} [\alpha_0^{2/4} - \delta_0^{1/4}] + \xleftarrow{\text{W}_5} [\underbrace{\alpha_0^{2/4} + (\alpha_0)\delta_0^{1/4}}_{\nearrow}]
 \end{array}$$

6.3. Στα τρία ή Απολυ(υ)τός: Και αυτός ο χορός είναι αγαπητός στην περιοχή των Λεπιανών. Οι ντόπιοι τον ονομάζουν και ως Απολυτό, χωρίς να γνωρίζουμε ακριβώς την προέλευση αυτής της ονομασίας. Υπάρχουν πολλά ακούσματα που μιλάνε για την περιοχή αυτή και οι ντόπιοι τα χορεύουν σε μορφή στα τρία. Σύμφωνα όμως με κάποιους πληροφορητές ισχυρίζονται πως το Συρτό στα τρία έχει τις ρίζες του στην γειτονική Ήπειρο. (σύνορα με Άρτα) Τον συγκεκριμένο χορό εντοπίζουμε στην περιοχή αυτή να χορεύεται στην πλειοψηφία του από τις μεγαλύτερες ηλικίες, γέροι και γριές. Επίσης όταν μπαίνανε γυναίκες μπροστά να χορέψουν αρκετές ήταν οι φορές που επέλεγαν αυτό τον χορό.

Το μουσικό μέτρο του χορού είναι 4/4 ή 6/8 με έξι χορευτικές κινήσεις. Η λαβή του χορού είναι από τις παλάμες (λαβή W). Ο χορός είναι μικτός. Μπροστά το χορευότανε από άνδρες και από γυναίκες. Ο κύκλος ήταν και είναι κοινός και για τους άντρες αλλά και για τις γυναίκες. Κατά την διάρκεια του χορού εντοπίζονται στοιχεία αυτοσχεδιασμού κυρίως από τον πρώτο. Αυτά μπορεί να ήταν στροφή, καθίσματα στις άρσεις, χτυπήματα στις άρσεις.

Σχήμα 6.3. Σημειογραφική καταγραφή Σφρτού στα τρία

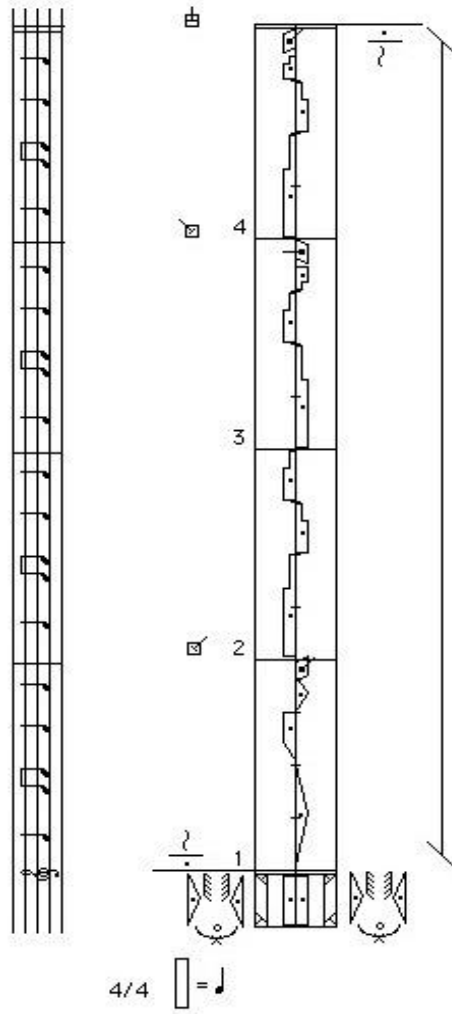

$$\text{ΧΦ/ΣΥΡΤΟΣ ΣΤΑ ΤΡΙΑ} = \underbrace{W_1}_{\rightarrow} [\delta^{2/4} + \alpha^{2/4}] + \underbrace{W_2}_{\rightarrow} [\delta^{2/4} + (\delta)\alpha;^{2/4}] + \underbrace{W_3}_{\leftarrow} [\alpha^{2/4} + (\alpha)\delta;^{2/4}]$$

6.4. Συρτός και Καλαματιανός: Στην περιοχή συναντάμε πολλά ακούσματα των χορών αυτών. Το Συρτό και ο Καλαματιανός στην περιοχή που μελετάμε χορεύονται κατά τον ίδιο τρόπο, με τις ίδιες κινήσεις, με την διαφορά ότι αλλάζει το μουσικό τους μέτρο. Οι περισσότεροι κάτοικοι δεν γνωρίζουν την λεπτομέρεια αυτή και όπως και να το ζητήσουν το χορεύουν κατά τον ίδιο τρόπο. Για αυτό και εμείς το εντάσσουμε στην ίδια κατηγορία. Είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στις νεότερες γενιές σύμφωνα με τους συνομιλητές. Αυτό γιατί μετά από κάποιο διάστημα εντάχθηκαν ταχύτατα τα γρήγορα αυτά ρυθμικά ακούσματα στο χορευτικό ρεπερτόριο της περιοχής. Αμέσως έγιναν και ιδιαίτερα αγαπητά στους νεότερο πληθυσμό των γύρω περιοχών.

Το μουσικό μέτρο του Συρτού είναι 4/4 ενώ του Καλαματιανού 7/8 με δώδεκα χορευτικές κινήσεις και οι δύο χοροί. Η λαβή των χορών είναι κοινή από τις παλάμες (λαβή W). Ο χορός είναι μικτός. Μπροστά χορεύονταν από άνδρες και από γυναίκες. Ο κύκλος ήταν και είναι κοινός και για τους άντρες αλλά και για τις γυναίκες. Κατά την διάρκεια του χορού και εδώ εντοπίζονται στοιχεία αυτοσχεδιασμού κυρίως όμως έντονα στροφές.

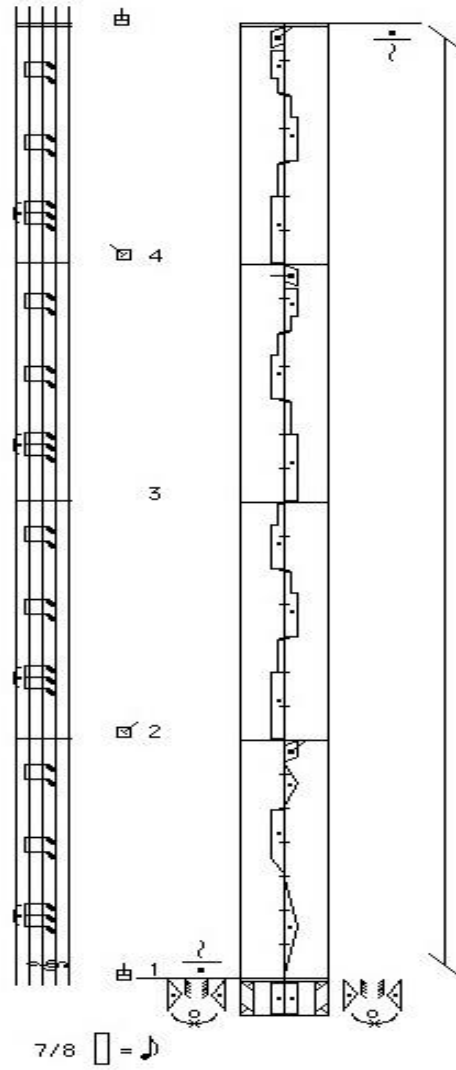
Σχήμα 6.4. Σημειογραφική καταγραφή Συρτού

$$\text{XΦ/ ΣΥΡΤΟΣ 4/4} = \underset{\rightarrow}{W_1}[\underset{\rightarrow}{\delta^{2/4}} + (\underset{\downarrow}{\alpha^{1/4}} - \underset{\downarrow}{\delta^{1/4}})] + \underset{\rightarrow}{W_2}[\underset{\rightarrow}{\alpha^{2/4}} + (\underset{\downarrow}{\delta^{1/4}} - \underset{\downarrow}{\alpha^{1/4}})] +$$

$$\underset{\nearrow}{W_3}[\underset{\rightarrow}{\delta^{2/4}} + (\underset{\downarrow}{\alpha^{1/4}} - \underset{\downarrow}{\delta^{1/4}})] + \underset{\nearrow}{W_4}[\underset{\rightarrow}{\alpha_0^{2/4}} + (\underset{\downarrow}{\delta_0^{1/4}} - \underset{\downarrow}{\alpha^{1/4}})]$$

Σχήμα 6.5. Σημειογραφική καταγραφή Καλαματιανού

$$\text{ΧΦ/ ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ } 7/8 = \underline{W}_1[\delta^{3/8} + (\alpha^{2/8} - \delta^{2/8})] + \underline{W}_2[\alpha^{3/8} + (\delta^{2/8} - \alpha^{2/8})] +$$

$$\underline{W}_3[\delta^{3/8} + (\alpha^{2/8} - \delta^{2/8})] + \underline{W}_4[\alpha_0^{3/8} + (\delta_0^{2/8} - \alpha^{2/8})]$$

6.5. Αρβανίτικος: Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται σε πολλές περιοχές (όπως Ήπειρο) πανελλαδικά αντιπροσωπεύοντας διάφορους χορούς ανά περιοχή. Στην περίπτωση μας αναφερόμαστε σε ένα χορό ο οποίος σύμφωνα με εκδοχές έχει κάποια ρίζα στην περιοχή της Αργιθέας. Δεν γνωρίζουμε ακριβώς την προέλευση ονομασίας του.

Ο Σ. Ντόκας λέει για αυτόν τον χορό: «...άλλο χορός που βρίσκουμε πολύ έντονα ήταν το Αρβανίτικο θυμάμαι να χορεύουν οι γερόντοι του χωριού μας και του γειτονικού μας Ραπτοπούλου ειδικά, αυτοσχέδιος χορός μπορώ να πω σε μορφή σόλο οργανικό με αρκετές φιγούρες...»

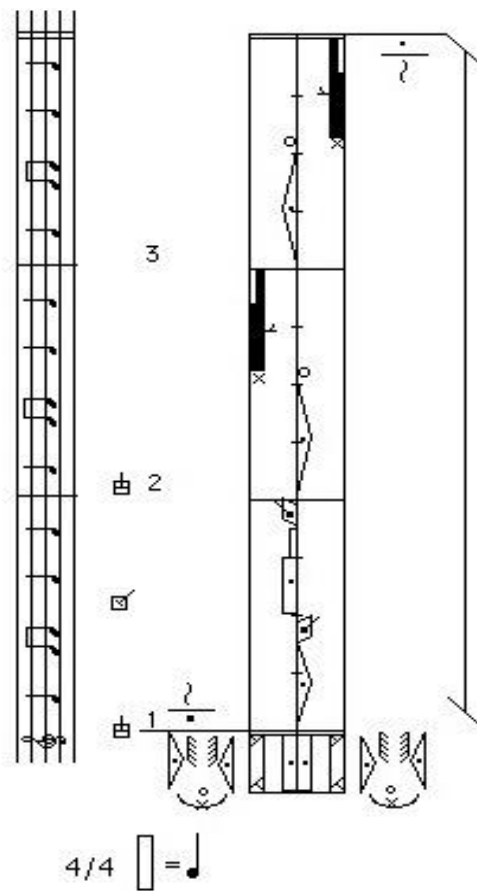
Και αυτός ο χορός χαρακτηριζόταν ως γερόντικος και ήταν ιδιαίτερα αγαπητός σε αυτούς. Ήταν ελάχιστες οι φορές που θα τον συναντούσε κάποιος να χορεύεται από νέες ηλικίες. Οι ντόπιοι χόρευαν αυτό τον χορό κατά τον ίδιο τρόπο όπως και κάτοικοι των χωριών της Αργιθέας, με ελάχιστες διαφορές σε κάποιες κινήσεις αυτοσχεδιαστικού χαρακτήρα.

Το Αρβανίτικο είναι οργανικός σκοπός, δεν έχει τραγούδι. Χορεύεται σε ρυθμό συρτού στα τρία καθώς και οι βασικές του κινήσεις είναι ίδιες του στα τρία. Στην περιοχή που μελετάμε όμως διακατέχεται έντονα από το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού. Ο πρώτος εκτελεί διάφορες κινήσεις αυτοσχεδιαστικού χαρακτήρα τις περισσότερες στον τόπο δηλαδή επιτόπου χωρίς να μετακινείται. Μόλις τελειώσει ο πρώτος την σειρά συνήθως δίνει στον δεύτερο που τον κρατάει, ο οποίος εκτελεί κατά τον ίδιο τρόπο. Οι κινήσεις αυτές μπορεί να είναι διάφορα καθίσματα στην μετακίνηση αλλά και στις άρσεις, χτυπήματα στις άρσεις, στροφές, ανάποδα χτυπήματα που οι ντόπιοι τα αποκαλούν και «ψαλίδια».

Το μουσικό μέτρο του χορού είναι 4/4 ή 6/8 με έξι χορευτικές κινήσεις. Η λαβή του χορού είναι από τις παλάμες (λαβή W). Ο χορός αποτελείται κυρίως από άντρες. Ο κύκλος ήταν ένας κοινός. Πολλές φορές όμως συναντάμε δύο ή τρεις ομάδες ατόμων να χορεύουν ξεχωριστά η κάθε μία αλλά παράλληλα όλες μαζί.

Ο χορός αυτός πλέον ανήκει στην «δεύτερη» ύπαρξη στην θεωρία περί υπάρξεων του χορού, καθώς δεν το συναντάμε να χορεύεται πλέον παρά μόνο σε περιπτώσεις αναβίωσης εθίμων, σε παραστάσεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Σχήμα 6.6 Σημειογραφική καταγραφή Αρβανίτικου

$$ΧΦ/ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟ = \overrightarrow{W_1}[\delta^{2/4} + \alpha^{2/4}] + \overrightarrow{W_2}[\delta^{2/4} + (\delta)\alpha^{2/4}] + \overleftarrow{W_3}[\alpha^{2/4} + (\alpha)\delta^{2/4}]$$

6.6. Καραγκούνα ή Σβαρνιάρα: Πολλές είναι οι αναφορές μας και για τον συγκεκριμένο χορός στην ευρύτερη περιοχή. Ο χορός είναι γνωστό ότι κατάγεται και έχει ρίζες από την Θεσσαλία και συγκεκριμένα την πεδινή περιοχή της Καρδίτσας. Τον συναντάμε όμως και στην περιοχής που ερευνούμε και κυρίως να χορεύεται από το γυναικείο φύλο, ιδίως τις ηλικιωμένες γυναίκες. Ο Σ. Ντόκας αναφέρει για τον χορό αυτό:

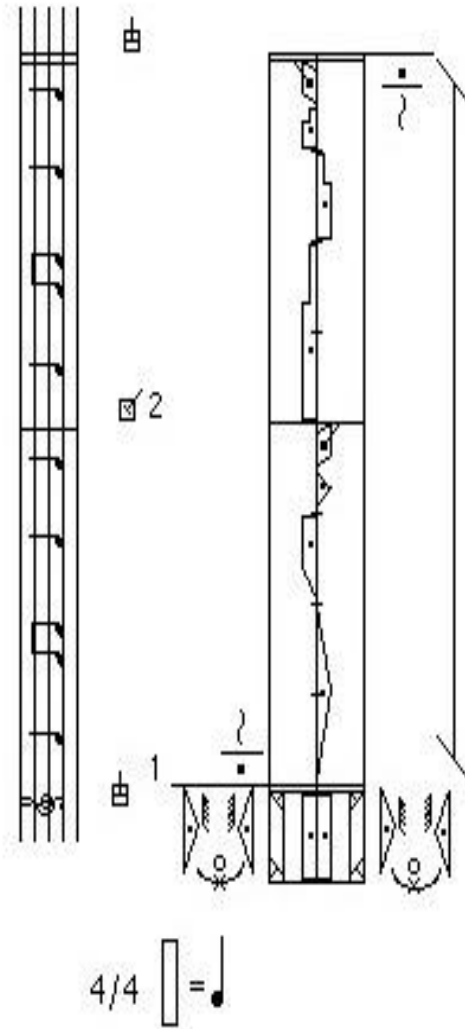
«...Επιπλέον άλλον χορό που συναντούμε να χόρευαν στα χωριά μας αν και μπορεί να μην έχει καθαρά καταγωγή ευρυτανική, αλλά πιθανόν να παρασυστήκαμε και εμείς επειδή είμαστε κόντα στην Καρδίτσα, είναι η Σβαρνιάρα Καραγκούνα...»

Στην περίπτωση της Σβαρνιάρας - Καραγκούνας, διαφαίνεται πως ο χορός αποτελεί δυναμικό πολιτισμικό στοιχείο. Στους ντόπιους είναι πιο διαδεδομένη η ονομασία Σβαρνιάρα. Συναντάμε την Σβαρνιάρα στα μέρη αυτά να χορεύεται όπως το Συρτό στα δύο όσον αφορά τις κινήσεις και πολύ πιο σπάνια όπως ένα Συρτό με δώδεκα κινήσεις. Ο Σ. Ντόκας αναφέρει πως συναντούσαμε τη Σβαρνιάρα:

«...Χορευτικά σε μορφή ήταν σαν συρτό στα δύο...μετέπειτα οι οργανοπαίχτες χρησιμοποιούσαν την Σβαρνιάρα σαν εναλλαγή στην Καραγκούνα... αυτή χορεύονταν σαν συρτό-καλαματιανό, αυτό όμως δεν πολύ χορεύονταν τότε στα χωριά μας περισσότερο το συναντάμε από την σημερινή νεολαία...»

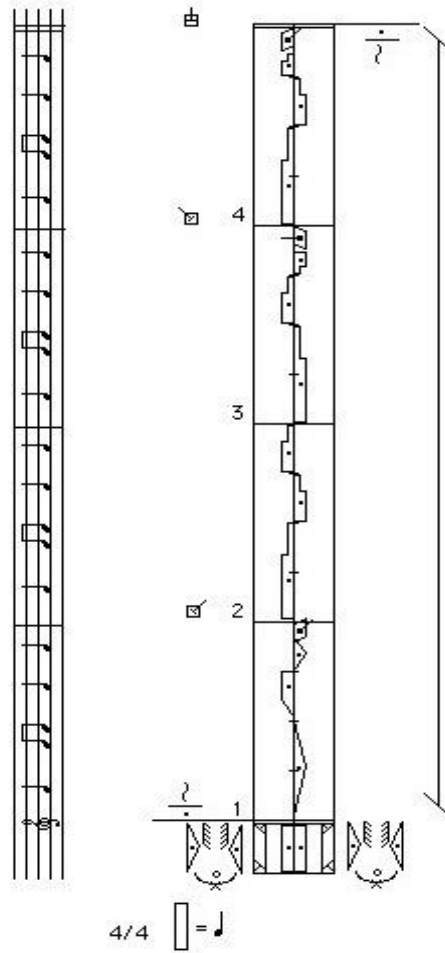
Το μουσικό μέτρο είναι 4/4 η παλαιότερη μορφή με έξι και η νεότερη με δώδεκα χορευτικές κινήσεις. Η λαβή του χορού είναι από τις παλάμες (λαβή W). Ο χορός αποτελείται κυρίως από γυναίκες, χωρίς να αποκλείονται οι άντρες από αυτόν. Παρόλαυτα θεωρούταν γυναικείος χορός. Ο κύκλος ήταν και είναι ένας και κοινός.

Σχήμα 6.7. Σημειογραφική καταγραφή Καραγκούνας με την μορφή Συρτού στα δύο

$$X/\Phi \text{ ΚΑΡ. ΣΤΑ ΔΥΟ} = \overset{\rightarrow}{W_1} [\overset{\nwarrow}{\delta^{2/4}} + (\overset{\swarrow}{\alpha^{1/4} - \delta^{1/4}})] + \overset{\rightarrow}{W_2} [\overset{\nwarrow}{\alpha^{2/4}} + (\overset{\swarrow}{\delta^{1/4} - \alpha^{1/4}})]$$

Σχήμα 6.8. Σημειογραφική καταγραφή Καραγκούνας με την μορφή Συρτού

$$\begin{aligned}
 \text{ΧΦ/ ΚΑΡ. ΣΥΡΤΟ 4/4} &= \underbrace{W_1}_{\rightarrow} [\delta^{2/4} + (\alpha^{1/4} - \delta^{1/4})] + \underbrace{W_2}_{\rightarrow} [\alpha^{2/4} + (\delta^{1/4} - \alpha^{1/4})] + \\
 &\underbrace{W_3}_{\nearrow} [\delta^{2/4} + (\alpha^{1/4} - \delta^{1/4})] + \underbrace{W_4}_{\nearrow} [\alpha_0^{2/4} + (\delta_0^{1/4} - \alpha^{1/4})]
 \end{aligned}$$

VII.ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η μελέτη της πολιτισμικής ταυτότητας της περίπτωσης των Λεπιανών Ευρυτανίας αντιπροσωπεύει ολόκληρη σχεδόν την ταυτότητα της Δυτικής Ευρυτανίας, στα Ευρυτανικά Άγραφα. Μια περιοχή με ποικίλη μουσική αλλά και χορευτική παράδοση που επεκτείνεται και πέρα από τα γεωγραφικά της όρια. Οι άνθρωποι της περιοχής απλοί και βιοπαλαιστές είχαν την ανάγκη για επικοινωνία και ψυχαγωγία μεταξύ τους, και σε αυτό καθοριστικό παράγοντα έπαιξε εκείνη την εποχή ο χορός. Έθιμα και παραδόσεις τα οποία προσέφεραν τέτοιου είδους επικοινωνία αλλά και ψυχαγωγία. Έθιμα τα όποια προέκυψαν από την ανάγκη για επιβίωση όπως τα Ξεφλουδίσματα τα οποία πλέον έχουν χαθεί. Πανηγύρια ιδιαίτερης σημασίας στα οποία έδιναν σημαντική βαρύτητα λόγω της έντονης πίστης των κατοίκων στα Θεία. Ο γάμος με την παραδοσιακή του μορφή, τα ιδιαίτερα τραγούδια του και την συμμετοχή μικρών και μεγάλων στις διαδικασίες του γάμου. Σε όλα τα παραπάνω εντοπίζεται έντονα στοιχείο του χορού. Ο σκοπός σε όσα από αυτά επιβιώνουν μέχρι σήμερα σαφώς και έχει αλλάξει. Έχουν χάσει δηλαδή την λειτουργικότητά και τον χαρακτήρα τους καθώς έχουν μετατραπεί σε καθαρά συγκεντρώσεις διασκέδασης όσων βρίσκονται εκεί.

Μέσα από την ερευνά μας στα έθιμα της περιοχής και με την βοήθεια των πληροφοριών των κατοίκων προκύπτει μια σειρά από χορούς της περιοχής. Πρώτος και επικρατέστερος είναι ο Κλειστός ή Μαζωχτικός, το Τσάμικο, το Στα τρία, το Συρτό, ο Αρβανίτικος και η Καραγκούνα. Οι χοροί αυτοί έχουν επικρατήσει μέχρι σήμερα με εξαίρεση τον Αρβανίτικο χορό και μία δεύτερη μορφή Καραγκούνας, περιπτώσεις που δεν συναντάμε πλέον. Παρόλο το έντονο στοιχείο του χορευτικού ρεπερτορίου της περιοχής, σήμερα δεν αποκλείεται να συναντάμε χορευτικές μορφές και ακούσματα από άλλες περιοχές όπως της Ηπείρου, της Αιτωλοακαρνανίας, της Θεσσαλίας ακόμα και της νησιωτικής Ελλάδας.

VIII. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο χορός και συγκεκριμένα ο ελληνικός λαϊκός παραδοσιακός χορός αποτελεί μια δυναμική μορφή, η οποία προσαρμόζεται και αναπροσαρμόζεται στα δεδομένα και τις αντιλήψεις μιας κοινοτικής ομάδας. Αυτό βρίσκει εφαρμογή στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή των Αγράφων της δυτικής Ευρυτανίας και πιο συγκεκριμένα στην κοινότητα των Λεπιανών.

Η παράδοση και η πολιτισμική κληρονομιά ενός τόπου πιο συγκεκριμένα τα ήθη, έθιμα, το τραγούδι, ο χορός και πολλά άλλα στοιχεία από γενιά σε γενιά αλλάζουν και αναδιαμορφώνονται. Οι αλλαγές αυτές μπορεί να οφείλονται είτε σε κοινωνικά γεγονότα (μεταπολεμική περίοδος) τα οποία έλαβαν μέρος σε πολλές περιοχές, είτε στην αλληλεπίδραση μεταξύ άλλων περιοχών στην πολιτισμική τους ταυτότητα.

Ειδικότερα, στην περίπτωση μας στην έρευνα όσον αφορά τις εθιμικές και χορευτικές πρακτικές του τόπου παρατηρήθηκαν αλλαγές και καινούργια δεδομένα. Πολλά από τα έθιμα της περιοχής η ύπαρξή τους έχει χαθεί και τα συναντάει κανείς ως περίπτωση αναβίωσης (Ξεφλουδίσματα, Γάμος). Ανάλογη περίπτωση παρατηρείται και στο χορευτικό ρεπερτόριο της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα κάποιοι από τους χορούς έχουν πάψει εδώ και χρόνια πλέον να χορεύονται σε γλέντια, χαρές, πανηγύρια ή άλλου είδους περίπτωσης. (Αρβανίτικος, Σβαρνιάρα με την παραδοσιακή της μορφή)

Από την άλλη είναι γνωστό ότι ο παραδοσιακός χορός αποτελεί μέσο έκφρασης, κοινωνικοποίησης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Από αυτό συνεπάγεται ότι ο χορός δέχεται συνεχώς επιρροές και αλλαγές ανάλογα με τα κοινωνικά και πολιτισμικά γεγονότα. Το τραγούδι και ο χορός παρουσιάζουν διαφορές και πολλές αναπροσαρμογές με τη πάροδο των χρόνων. Η συχνότητα με την οποία χορεύαν κάποιους χορούς, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους (π.χ. λαβή στον Κλειστό), τα ακούσματα των χορών, ο τρόπος τραγουδίσματος είναι μερικά από τα στοιχεία, τα οποία έχουν δεχθεί αλλαγές.

Η ανάμειξη με τις γειτονικές περιοχές και η συμβίωση στον τρόπο ζωής με αυτές επέφερε αρκετά νέα δεδομένα για τον τόπο, συνήθειες και πολιτισμικά στοιχεία. Για παράδειγμα, η αλληλεπίδραση με κατοίκους της περιοχής του ορεινού Βάλτου Αργινίου ήταν χαρακτηριστική και η επιρροή εμφανής στα ακούσματα (Καμπίσια επιτραπέζια) αλλά και τους χορούς (Καμπίσια Τσάμικα).

Στην περίπτωση του Κλειστού χορού παρατηρείται μια έντονη αντιπαράθεση των κατοίκων της περιοχής με αυτούς της Αργιθέας. Πολλοί υποστηρίζουν πως ο χορός αυτός υπήρχε και χορευόταν από τις παλαιότερες γενιές (από βιωματικές εμπειρίες προγόνων τους) στην γύρω περιοχή των Λεπιανών και πως δεν αποτελεί αποκλειστικότητα των κάτοικων της Αργιθέας. Το γεγονός ότι οι περιοχές συνορεύουν και πως οι κάτοικοι αυτών στην πλειοψηφία τους ήταν κτηνοτρόφοι χρησιμοποιώντας τον ίδιο ορεινό όγκο για να ταΐσουν τα ζώα τους, ίσως αποτελεί μια εξήγηση. Έτσι δημιουργήθηκαν σχέσεις μεταξύ αυτών και γενικά υπήρξε μια κοινωνική αλληλεπίδραση, η οποία δεν σταμάτησε εκεί. Σίγουρα προέκυψαν δάνεια και αντιδάνεια όσον αφορά διάφορα πολιτισμικά στοιχεία αυτών των περιοχών. Παρόλο που οι περιοχές βρίσκονται πολύ κοντά μεταξύ τους διαφέρουν αρκετά πολιτισμικά.

Η διατήρηση και διάσωση πολλών από τα έθιμα, τις παραδόσεις του τόπου και τις πληροφορίες που έχουμε γύρω από αυτά είναι αποτέλεσμα των προσωπικών βιωμάτων και εμπειριών της παλαιότερης γενιάς κατοίκων της περιοχής. Κάποια από αυτά αν υπάρχουν μέχρι σήμερα, αυτό συμβαίνει επειδή γίνεται αναβίωση τους από συγκεκριμένους φορείς, συλλόγους στα πλαίσια πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Μέσα όμως από την έρευνα μας προκύπτουν θέματα και ζητήματα για περαιτέρω διερεύνηση και συζήτηση. Η μουσικοχορευτική παράδοση της κοινότητας των Λεπιανών σε σχέση με τα γύρω χωριά και περιοχές. Επιπλέον τα ήθη, έθιμα και δρώμενα του χωριού σε σχέση με τα γύρω χωριά αλλά και περιοχές που συνορεύουν με το νομό. Για παράδειγμα η αλληλεπίδραση των κατοίκων του χωριού με κάτοικους της περιοχής του Βάλτου Αιτωλοακαρνανίας και των Θεσσαλικών Αγράφων και η επίδραση στην πολιτισμική τους ταυτότητα αντίστοιχα.

Τέλος, θα μπορούσαμε να σταθούμε στην περίπτωση του χορού Κλειστού, για τον οποίο υπήρξαν πολλές και διάφορες γνώμες και αντιπαραθέσεις περί καταγωγής του και άλλων χαρακτηριστικών στοιχείων του χορού. Πιο συγκεκριμένα, μια πρόταση πάνω σε αυτό το ζήτημα θα ήταν η σύγκριση του Κλειστού της Δυτικής Ευρυτανίας σε σχέση με αυτόν της Αργιθέας.

IX. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Thomas & Nelson, (2003). *Μέθοδοι έρευνας στη φυσική δραστηριότητα*. (Κ. Καρτερολιώτης, Μτφρ.) Αθήνα: Ιατρικές εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης
- <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>.(n.d.)greek-language.gr Ανάκτηση από <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>
- Αθανασάκου, Σ. (2006). *Ο παραδοσιακός γάμος στο χωριό Βάθεια Μάνης*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Αντζακα-Βέη, & Λουτζάκη (1999). *Παραδοσιακοί χοροί. Εκπαιδευτική ελληνική εγκυκλοπαίδεια*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών
- Βλασίδου, Α., & Κουτσαυτάκη, Ε. (2007). *Η παράδοση της Νέας Βύσσας Έβρου μέσα από τα έθιμα Κανιλίτσα' και 'Μπάμπου-γκιονιού*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Βούλη, Χ. (2003). *Οι χορευτικές μορφές της Καρυστίας. Παρελθόν και παρόν. Μορφολογική προσέγγιση*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Γαλαίου, Μ. & Αναγνωστόπουλος, Γ. (2012). *Έρευνα και μελέτη των χορών της Κεφαλονιάς*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Γούλα, Σ. (2011). *Το χορευτικό δρώμενο του γάμου στο Χαλκικόπουλο Αιτωλοακαρνανίας: ο ετήσιος κύκλος του ζευγαριού*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Δέδε, Σ. & Στρατηγός, Ι. (2016). *Ο Συρτός και Ο Μπάλος της Κύθνου στη Δεύτερη Ύπαρξή τους*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Δεληνικόλας, Π. & Καλτσά, Χ. (2015). *Αποδελτίωση των σημειογραφημένων ελληνικών παραδοσιακών χορών με το σύστημα Laban (Labanotation)*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

- Δελφίνη, Μ. Α. & Μαλακού Π. (2011). *Η Πρώτη Και Δεύτερη Ύπαρξη Του Εθίμου Γιαρένη Της Περιοχής Περαχώρας Λουτρακίου*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Δήμας, Η. (2004). Για τη Διδασκαλία του Ελληνικού Παραδοσιακού Χορού. Στο Η. Δήμας, Β. Τυροβολά & Μ. Κουτσούμπα, *Ελληνικός Παραδοσιακός Χορός. Θεωρήσεις για το λόγο, τη γραφή και τη διδασκαλία του* (σελ. 43-64) Αθήνα: αυτό- έκδοση
- Δήμας, Η. & Τυροβολά, Β. & Κουτσούμπα, Μ. (2010). *Ελληνικός Παραδοσιακός Χορός, Θεωρήσεις για το λόγο, τη γραφή και τη διδασκαλία του*. Αθήνα: αυτό-έκδοση.
- Δημητρακοπούλου, Μ. (2016). *Χορός και λαϊκός πολιτισμός: η περίπτωση της Χώρας Γορτυνίας*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Θεοδωρόπουλος, Α. (2011). *Η μελέτη της μορφής ως μεθοδολογικό εργαλείο της πρακτικής εμπειρίας. Χορευτικά δομικά σχήματα στο Μακεδονικό χώρο. Η περίπτωση της Φλώρινας*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Καρλής, Σ.Ε. (2009). *Οι Ιεροί Και Κοσμικοί Χοροί Στο Πλαίσιο Του Εθίμου Γιαντίσαροι & Μπούλες Στη Νάουσα Ημαθίας*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Καρλιάμπας Ν. (1988). *Τα Λεπιανά Ευρυτανίας. Λαογραφική ιστορική και τουριστική μελέτη*. Αθήνα: Έκδοσης του Συλλόγου Λεπιανιτών Ευρυτανίας
- Καρλιάμπας, Ν. (1992). *Η Απεραντία Ευρυτανίας και η ιστορική παρουσίαση του Συλλόγου Απεραντίων «Οι Αγίοι Ανάργυροι»* Αθήνα: Έκδοσης του Συλλόγου Απεραντίων Ευρυτανίας «Οι Αγίοι Ανάργυροι»
- Καρλιάμπας, Ν. (2009). Δεκέμβριος 2009. *Ιστορική-Περιβαλλοντική-Τουριστική Περιήγηση Η Ευρυτανία μέσα στη λεβεντογέννα Ρούμελη* Αθήνα: Έκδοση του Σωματείου «Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσειακό Κέντρο Ευρυτανίας

‘‘Ο Ευρυτος’’» & του Συλλόγου Φύλων «Η Αλληλεγγύη» Νέας Ιωνίας Αττικής.

Καρτεζίνης, Α. (2014). *Η μουσικο-χορευτική παράδοση του Καναλιού Πρεβέζης κατά το χρονικό διάστημα 1950-1970*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κόντου, Ι. (2016). *Οι χοροί στα Πασχαλιόγιορτα και στο έθιμο της Ανδρομάνας στη Δεσκάτη Γρεβενών. Εθνογραφική και διαγενεακή μελέτη*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κουτσούμπα, Μ. (2005). *Σημειογραφία της χορευτικής κίνησης, το πέρασμα από την προϊστορία στην ιστορία του χορού*. Αθήνα: Προπομπός.

Κουτσούμπα, Μ. (2010). Η διδασκαλία του ελληνικού παραδοσιακού χορού στα σύγχρονα εκπαιδευτικά πλαίσια. Στο Η. Δήμας, Β. Τυροβολά & Κουτσούμπα, Μ. *Ελληνικός Παραδοσιακός Χορός. Θεωρήσεις για το λόγο, τη γραφή και τη διδασκαλία του* (σελ. 101- 125) Αθήνα: αυτό- έκδοση.

Κραβαρίτη, Μ. (2010). *Το «πανηγυράκι» του αφέντη Άη Γιώργη στην Αράχωβα Βοιωτίας*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Λαζάρου, Α. (2008). *Το Έθιμο Του Λειδινού Στο Νησί Της Αίγινας*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Λαθύρης, Δ. (1986). *Λαογραφικά στοιχεία της Ευρυτανίας*. Παλαιοκατούνας 1986. Θήβα: Εκδόσεις Μαμάκος

Μαθέ, Α. (2017). *Ο Παραδοσιακός Χορός Στη Μέσα Μάνη. Εθνοχορολογική Προσέγγιση*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Μοσχάκη, Ει. (2009). *Ο χορός Εμπυρρίκιος στην πρώτη και δεύτερη ύπαρξή του στα Πλατάνια της Κρήτης*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Μπουλάμαντη, Σ. (2008). *Οι μουσικο-χορευτικές φόρμες της Χίου. Συγκριτική μελέτη*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

- Παναγή, Ζ. (2012). *Οι τογιάλιδικοί χοροί στην Ελλάδα και στον Πόντο του σήμερα*.
Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Παναγιωτοπούλου, Ε. (2000). *Η χορευτική ταυτότητα του Μαλανδρινού Φωκί-
δας*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Πραντσίδης, Γ. (2004). *Ο χορός στην Ελληνική παράδοση και η διδασκαλία του*.
Αιγίνιο: Εκδοτική Αιγινίου.
- Πανευρυτανική Ένωση, (2009) *Πρακτικά Ημερίδας. Ασπροπόταμος: Αγνώστη ι-
στορία και σύγχρονη ανάπτυξη*. Αθήνα: Έκδοση Πανευρυτανική Ένωση.
- Πιττάκα, Μ. (2005). *Ο Ικαριώτικος χορός. Δομική - μορφολογική και τυπολογική
ανάλυση*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθη-
νών.
- Σταθακοπούλου, Θ. (2009). *Παρελθόν Και Παρόν Ο Γενιτσάρικος Χορός Στα Χω-
ριά Του Κάμπου Της Ηλείας Συγκριτική Μελέτη*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Εθνικό
και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Τυροβολά, Β. & Κουτσούμπα, Μ. (2006). *Μορφολογική Μέθοδος Διδασκαλίας
του Ελληνικού Παραδοσιακού Χορού: Το Παράδειγμα των Ποντιακών
Χορών. Μουσική σε πρώτη βαθμίδα, Vol 1, 19-32*
- Φιλιππίδου, Ε. (2006). *Μουσικοχορευτική παράδοση και μετασχηματισμός: Η πε-
ρίπτωση του χωριού Νέα Βύσσα Ορεστιάδος του Νομού Έβρου. Ιστορική -
συγκριτική και μορφολογική - τυπολογική προσέγγιση*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ, Ε-
θνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Φούντζουλας, Γ. (2012). *Τοπικές Παραδόσεις και Αναπαραστάσεις. Το χορευτικό
Δρώμενο «Γαϊτανάκι» στις κοινότητες Ανάληψη Τριχωνίδας και Νεοχώρι
Ορεινής Ναυπακτίας κατά το χρονικό διάστημα 1805-2011*. Αθήνα: ΤΕΦΑΑ,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Χαλαστάνης, Β. (2016). *Εθιμική Λαογραφία. β' μέρος. Πρασιά Ευρυτανίας Πει-
ραιάς: Εκδόσεις Χαλαστάνης*

ΠΧ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

10.1. Βιογραφίες πληροφορητών

Πεταρούδας Δημήτριος

Ο Δημήτρης Πεταρούδας γεννήθηκε το 1954 στο Κάτω Ραπτόπουλο Ευρυτανίας. Μεγάλωσε στο χωριό μέχρι τα 15 και από κει στην Αθηνά για λίγο καιρό. Κατάγεται από μουσική οικογένεια καθώς ο πατέρας του έπαιξε κιθαρολαουτο και τραγουδούσε και ο αδερφός του πατερά του τραγουδούσε. Από ηλικία 9 ετών άρχισε να κατασκευάζει αλλά να παίζει κιόλας βιολί, και γύρω στα 16 του μαζί με τον αδερφό του Φάνη ο οποίος παίζει κιθάρα ασχολήθηκαν επαγγελματικά με την μουσική. Στα 18 του είχε ήδη δημιουργήσει την δική του ορχήστρα και έπαιζαν σε πανηγύρια, γάμους και διάφορου τύπου γλέντια. Έχει ασχοληθεί αρκετά με την μουσική παράδοση του τόπου, καθώς ο ίδιος έπειτα από δήλωση του έχει κάνει και προσωπικές έρευνες για την μουσική κληρονομιά της περιοχής. Επίσης έχει συνεργαστεί με μεγάλους και καταξιωμένους καλλιτέχνες της δημοτικής παράδοσης. Σήμερα μαζί με τα δύο του παιδιά, οργανοπαίχτες και αυτοί, εξασκεί το επάγγελμα του οργανοπαίχτη.

Ντόκας Βασίλης

Ο Βασίλης Ντόκας έχει γεννηθεί στα Λεπιανά Ευρυτανίας το 1955. Μεγάλωσε μέχρι τα 20 της ηλικίας του στο χωριό και από εκεί έφυγε για επαγγελματικές υποχρεώσεις για την Αθήνα. Σήμερα ζει μόνιμα στο χωριό εδώ και 5 χρόνια. Ασχολείται με την μουσική και παίζει κλαρίνο. Στη τέχνη του κλαρίνου είναι αυτοδίδακτος και δεν έχει παρακολουθήσει μαθήματα διδασκαλίας. Παρόλαυτα πριν την ενασχόληση του με το κλαρίνο ο ίδιος είχε μεγάλη αγάπη και ζήλο για την μουσική παράδοση του τόπου, και αυτό τον οδήγησε να ασχοληθεί με την μουσική γενικότερα. Σήμερα εργάζεται με δική του κομπανία σε γάμους, πανηγύρια και άλλου είδους γλέντια ακόμη και πέρα από την περιοχή των Λεπιανών.

Παπαδήμος Θωμάς

Ο Θωμάς Παπαδήμος γεννήθηκε το 1930 στο Ραπτόπουλο Ευρυτανίας και μεγάλωσε εκεί μέχρι τα 35 της ηλικίας του. Δούλεψε ως δημόσιος υπάλληλος αλλά παράλληλα ασχολούταν ως δική του ευχαρίστηση πάντα με την μουσική παράδοση του τόπου του. Ο ίδιος έχει μια μεγάλη συλλογή στο σπίτι του στο χωριό από σπάνιες δισκογραφίες του δημοτικού τραγουδιού ακόμη και κάποιες, οι οποίες πολύ δύσκολα μπορεί να βρει κάποιος σήμερα. Η αγάπη του και το μεράκι που είχε για την παράδοση του τόπου το οδήγησε μέχρι σήμερα να έχει δημιουργήσει μια πολύ σπάνια μουσική συλλογή με όλα τα δημοτικά ακούσματα και πέραν την περιοχής. Ο κ. Θωμάς ήταν χρόνια μέλος σε χορευτικά γερόντων της περιοχής καθώς από πολύ μικρή ηλικία ασχολούταν με τον χορό. Σήμερα τα καλοκαιριά διαμένει στο χωριό ενώ τον χειμώνα στην Αθήνα.

Οικονόμου Χαράλαμπος

Ο Χαράλαμπος Οικονόμου γεννήθηκε στα Λεπιανά Ευρυτανίας το 1917. Ήταν αγρότης και παράλληλα κτηνοτρόφος. Σύμφωνα με δική του μαρτυρία έφυγε από το χωριό την περίοδο του Β παγκοσμίου πολέμου και εγκαταστάθηκε για κάποιο χρονικό διάστημα με την οικογένεια του στην Αμφιλοχία Αιτωλοακαρνανίας. Από μικρός όπως δηλώνει και ο ίδιος συμμετείχε στα γλέντια και στις χαρές του χωριού και αγαπούσε ιδιαίτερα τον χορό. Σήμερα σε ηλικία 100 ετών διαμένει μόνιμα στα Λεπιανά.

Ντόκας Σωτήρης

Ο Σωτήρης Ντόκας γεννήθηκε το 1960 και μεγάλωσε μέχρι τα 18 του στη συνοικία των Λεπιανών Χαρβαλά. Από τα 18 του και έπειτα δούλεψε ως ιδιωτικός και μετέπειτα ως δημόσιος υπάλληλος. Από τα 18 του ασχολούταν με τον χορό καθώς συμμετείχε σε διάφορα χορευτικά συγκροτήματα. Έπειτα σε ηλικία 25 ετών περίπου παρακολούθησε διάφορες σχολές ελληνικού παραδοσιακού χορού όπως στο Θέατρο Δώρα Στράτου, στο Λύκειο Ελληνίδων στην Αθήνα κ.α. Έπειτα ασχολήθηκε και επαγγελματικά με την διδασκαλία του χορού καθώς δίδασκε σε διάφορους ευρυτανικούς συλλόγους στα αντίστοιχα χορευτικά τους συγκροτήματα. Με

δική του πρωτοβουλία έχει ασχοληθεί με την μουσική παράδοση του τόπου και την ιστορία της. Έχει κάνει προσωπικές έρευνες όσον αφορά τα δημοτικά ακούσματα της περιοχής των Αγράφων Ευρυτανίας αλλά και Καρδίτσας. Σήμερα ζει μόνιμα στο Καρπενήσι Ευρυτανίας. Ο ίδιος ασχολείται ακόμη με την παράδοση του τόπου συμμετέχοντας είτε ως χορευτής είτε ως δάσκαλος σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις που αφορούν κυρίως την Ευρυτανία και συγκεκριμένα την περιοχή των Αγράφων.

10.2. Τα τραγούδια των Λεπιανών

*Φίλοι μ' καλωσορίσατε και εγώ καλώς σας βρήκα
και αύριο καλές ανταμωσές και που θα ανταμωθούμε
Για φάτε πείτε φίλοι μου, χαρείτε να χαρούμε
Και αύριο καλές ανταμωσές και που θα ανταμωθούμε
Τούτο το χρόνο τον καλό, τον άλλον ποιος τον ξέρει
Για ζούμε για πεθαίνουμε, για σε άλλο κόσμο πάμε*

*Απάνω στα ψηλά βουνά στα βλάχικα κονάκια
Χήρας ο γιός αγάπησε μια όμορφη βλαχοπούλα
Φόντας την πρωταγάπησε βλάχα μ' και βλαχοπούλα
Φόντας την απaráτησε παλιόβλαχα της λέει:
-Βλάχα μ' για δε παντρεύεσαι βλάχο άντρα να πάρεις;
-Ετσι που με κατάντησες το τι παντρεία να κάνω....*

Σταφύλι μου κρουστάλλινό πες μας που μένεις βράδυ

Που μένεις που χαιδωβραδιάζεσε

Που μένεις που βραδιάζεσαι που νυχτοξημερώνεις

Που νυχτοξημερώνεις, που νυχτοξημερώνεις

Και εσύ για μένα δεν πονάς

Και εσύ για μένα δεν πονάς που μη ρωτάς που μένω

Που μένω που χαιδοβραδιάζομαι

Που μενω που βραδιάζομαι που νυχτοξημερώνω

Ο Γιαννακός παντρεύεται και ο Γιάννος κάνει γάμο

-Γιάννο μωρε Γιαννάκη

Όλο το κόσμο κάλεσε, τον αδερφό του δεν καλεί

Κι εκείνος λύπη το έβαλε παράπονο μεγάλο

Πήγε και τους καρτερησε σ' ένα στενό γιοφύρι

-Γιάννο μωρε Γιαννάκη

Πόσα είναι τα περατικά;

Πέντε χιλιάδες του γαμπρού και τέσσερις της νύφης

Δέντρον είχα στην αυλή μου για παρηγοριά δική μου

Πράσινα πλατιά ειν' τα φύλλα και ασημένια τα κλωνάρια

Πέντε χρόνους τα ποτίζω κι άλλους τόσους τα σκαλίζω

πέντε χρόνια τα ποτίζω τι κλαρί είν' δεν το γνωρίζω

*Κόρη κάθεται στο ίσκιο κι έπλεκε χρυσό γαιϊάνι
και χρυσό κεφαλοπάνι
Πλεζτο κόρη μ' το γαιϊάνι, το χρυσό κεφαλοπάνι.*

*Ένας λεβέντης χόρευε σε μαρμαρένιο αλώνι
Και η κόρη που τον αγαπά κάθεται και του λέει
-Που ήσουν εψές λεβέντη μου που προχθές το βράδυ
-Εχθές ήμουν στην μάνα μου προχθές στην αδερφή μου
κι απόψε στο σπιτάκι σου θα' ρθω στην αγκαλιά σου*

*Αναστασία από τα Άγραφα και από το Καρπενήσι
μικρό μου κυπαρίσσι
Μαζί θα το περάσουμε τούτο το καλοκαίρι
Μικρό μου περιστέρι
Ένα νερό θα πίνουμε και ένα ψωμί θα τρώμε
γλυκό μου χελιδόνι
Μα χώρια θα κοιμόμαστε ώσπου να μεγαλώσεις
μικρό μου να ημερώσεις*